

Vicepresidència Primera i Conselleria de Cultura i Esport

DECRET 24/2024, de 9 d'abril, del Consell, per a la declaració de bé d'interès cultural, amb la categoria de bé immaterial, de la Festa de la Mare de Déu del Castell, de Cullera. [2024/3191]

L'article 49.1.5 de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana estableix la competència exclusiva de la Generalitat en matèria de patrimoni històric, artístic, monumental, arquitectònic, arqueològic i científic.

Així mateix, l'article 26.2 de Llei 4/1998, d'11 de juny, de la Generalitat, del patrimoni cultural valencià, disposa que la declaració d'un bé d'interès cultural s'ha de fer mitjançant un decret del Consell, a proposta de la conselleria competent en matèria de cultura. Tot això, sense perjudi de les competències que l'article 6 de la Llei 16/1985, de 25 de juny, del patrimoni històric espanyol, reserva a l'Administració general de l'Estat.

D'altra banda, la Llei 4/1998, d'11 de juny, del patrimoni cultural valencià, estableix en l'article 45 que seran declarats béns immaterials d'interès cultural les activitats, les creacions, els coneixements, les pràctiques, els usos i les tècniques que constitueixen les manifestacions més representatives i valuoses de la cultura i de les formes de vida tradicionals dels valencians, així com les tradicions en les seues manifestacions musicals, artístiques, gastronòmiques o d'oci, i especialment les que han sigut objecte de transmissió oral, i les que mantenen i potencien l'ús del valencià.

Mitjançant una resolució de 6 d'octubre de 2023, de la Vicepresidència Primera i Conselleria de Cultura i Esport, es va acordar incoar l'expedient per a la declaració de bé d'interès cultural, amb la categoria de bé immaterial, de la Festa de la Mare de Déu del Castell, de Cullera.

En la tramitació de l'expedient s'ha concedit tràmit d'audiència a l'Ajuntament de Cullera.

En compliment del que disposa l'article 27 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, del patrimoni cultural valencià, en l'expedient consten els informes favorables de la Universitat de València i el Consell Valencià de Cultura.

Per tot això, complits els tràmits previstos en l'article 43 de la Llei 5/1983, del Consell, i els articles 26 i següents de la Llei 4/1998, del patrimoni cultural valencià, a proposta del vicepresident primer i conseller de Cultura i Esport, i amb la deliberació prèvia del Consell, en la reunió del dia 9 d'abril de 2024.

DECRETE

Article 1. Objecte

El present decret té per objecte la declaració del bé d'interès cultural, amb la categoria de bé immaterial, de la Festa de la Mare de Déu del Castell, de Cullera.

Article 2. Descripció del bé i valors

De conformitat amb els articles 28 i 45 de la Llei de la Generalitat Valenciana 4/1998, d'11 de juny, del patrimoni cultural valencià, es fan constar en els annexos del present decret la descripció del bé i els seus valors.

Article 3. Mesures de protecció i salvaguarda

La protecció de la Festa de la Mare de Déu del Castell, de Cullera com a patrimoni cultural immaterial es concretarà en les mesures següent:

- Realitzar treballs d'identificació, descripció, investigació, estudi i documentació amb criteris científics.
- Incorporar els testimonis disponibles a suports materials que garantisquen la seua protecció i preservació.
- Vetlar pel normal desenvolupament i pervivència d'esta manifestació cultural, així com tutelar la conservació dels seus valors tradicionals i la seua transmissió a les generacions futures.

Vicepresidencia Primera y Conselleria de Cultura y Deporte

DECRETO 42/2024, de 9 de abril, del Consell, para la declaración de bien de interés cultural, con la categoría de bien inmaterial, de la Festa de la Mare de Déu del Castell, de Cullera. [2024/3191]

El artículo 49.1.5 del Estatuto de Autonomía de la Comunitat Valenciana establece la competencia exclusiva de la Generalitat en materia de patrimonio histórico, artístico, monumental, arquitectónico, arqueológico y científico.

Asimismo, el artículo 26.2 de Ley 4/1998, de 11 de junio, de la Generalitat, del patrimonio cultural valenciano, dispone que la declaración de un bien de interés cultural se tiene que hacer mediante un decreto del Consell, a propuesta de la conselleria competente en materia de cultura. Todo esto, sin perjuicio de las competencias que el artículo 6 de la Ley 16/1985, de 25 de junio, del patrimonio histórico español, reserva a la Administración general del Estado.

Por otro lado, la Ley 4/1998, de 11 de junio, del patrimonio cultural valenciano, establece en el artículo 45 que se declararán bienes inmateriales de interés cultural las actividades, las creaciones, los conocimientos, las prácticas, los usos y las técnicas que constituyen las manifestaciones más representativas y valiosas de la cultura y de las formas de vida tradicionales de los valencianos, así como las tradiciones en sus manifestaciones musicales, artísticas, gastronómicas o de ocio, y especialmente las que han sido objeto de transmisión oral, y las que mantienen y potencian el uso del valenciano.

Mediante una resolución de 6 de octubre de 2023, de la Vicepresidencia Primera y Conselleria de Cultura y Deporte, se acordó incoar el expediente para la declaración de bien de interés cultural, con la categoría de bien inmaterial, de la Festa de la Mare de Déu del Castell, de Cullera.

En la tramitación del expediente se ha concedido trámite de audiencia al Ayuntamiento de Cullera.

En cumplimiento de lo que dispone el artículo 27 de la Ley 4/1998, de 11 de junio, del patrimonio cultural valenciano, en el expediente constan los informes favorables de la Universitat de València y el Consell Valencià de Cultura.

Por todo ello, cumplidos los trámites previstos en el artículo 43 de la Ley 5/1983, del Consell, y los artículos 26 y siguientes de la Ley 4/1998, del patrimonio cultural valenciano, a propuesta del vicepresidente primero y conseller de Cultura y Deporte, y con la deliberación previa del Consell, en la reunión del día 9 de abril de 2024,

DECRETO

Artículo 1. Objeto

El presente decreto tiene por objeto la declaración del bien de interés cultural, con la categoría de bien inmaterial, de la Festa de la Mare de Déu del Castell, de Cullera.

Artículo 2. Descripción del bien y valores

De conformidad con los artículos 28 y 45 de la Ley de la Generalitat Valenciana 4/1998, de 11 de junio, del patrimonio cultural valenciano, se hacen constar en los anexos del presente decreto la descripción del bien y sus valores.

Artículo 3. Medidas de protección y salvaguarda

La protección de la Festa de la Mare de Déu del Castell, de Cullera, como patrimonio cultural inmaterial se concretará en las medidas siguientes:

- Realizar trabajos de identificación, descripció, investigació, estudio y documentación con criterios científicos.
- Incorporar los testimonios disponibles a soportes materiales que garanticen su protección y preservación.
- Vetlar por el normal desarrollo y pervivencia de esta manifestación cultural, así como tutelar la conservación de sus valores tradicionales y su transmisión a las generaciones futuras.

Qualsevol canvi que excedisca el desenvolupament normal dels elements que formen esta manifestació cultural s'haurà de comunicar a la direcció general competent en matèria de patrimoni cultural per a, si és el cas, l'autorització administrativa i la modificació consegüent de la present declaració.

Les accions de salvaguarda que es projecten hauran de tindre en compte, de manera molt especial, els riscos de desvirtuació que es podrien derivar del turisme massiu, així com la necessitat de valorar i protegir adequadament els oficis tradicionals associats a esta manifestació.

La gestió del bé l'exerciran l'Ajuntament de Cullera i la Junta-Patronat del Santuari de la Mare de Déu del Castell, de Cullera, amb tots els actors d'esta manifestació immaterial, que seran els que decidisquen sobre aspectes materials i immaterials, així com sobre el desenvolupament de l'esmentada manifestació cultural.

DISPOSICIONS ADDICIONALS

Primera. Publicació i inscripció

El present decret es publicarà en el Diari Oficial de la Generalitat Valenciana i en el Boletín Oficial del Estado, i la declaració s'inscriurà en la secció primera de l'Inventari general del patrimoni cultural valencià; així mateix, es comunicarà al Registre general de béns d'interés cultural del Ministeri de Cultura.

Segona. Absència d'incidència en el gasto públic de la present disposició

La implementació i el desenvolupament posterior del present decret no podrà tindre cap incidència en la dotació de cap dels capítols de gasto assignats a la Vicepresidència Primera i Conselleria de Cultura i Esport, que, en tot cas, s'haurà d'atendre amb els mitjans personals i materials de la conselleria competent per raó de la matèria.

Tercera. Recursos

Contra el present acte, que esgota la via administrativa, els interessats podran interposar un recurs contenciós administratiu, en el termini de dos mesos, comptats des del següent al de publicar-se, davant de la Sala Contenciosa Administrativa del Tribunal Superior de Justícia de la Comunitat Valenciana, d'acord amb el que estableixen els articles 10.1.a i 46.1 de la Llei 29/1998, de 13 de juliol, reguladora de la jurisdicció contenciosa administrativa o, potestativament, un recurs de reposició davant d'este mateix òrgan, en el termini d'un mes, comptat en els termes esmentats, de conformitat amb el que disposen els articles 123 i 124 de la Llei 39/2015, d'1 d'octubre, del procediment administratiu comú de les administracions públiques, sense perjudi que els interessats puguen interposar qualsevol altre que estimen procedent.

DISPOSICIÓ FINAL

Única. Entrada en vigor

El present decret produirà efectes l'endemà de publicar-se en el Diari Oficial de la Generalitat Valenciana.

València, 9 d'abril de 2024

El president de la Generalitat
CARLOS MAZÓN GUIXOT

El vicepresident primer i conseller de Cultura i Esport
VICENTE JOSÉ BARRERA SIMÓ

ANNEX

1. Identificació

Àmbit: creences, rituals festius i altres pràctiques cerimonials
Tipologia: bé d'interés cultural, secció primera, d)
Denominació: Festa a la Mare de Déu del Castell, de Cullera

Cualquier cambio que exceda el desarrollo normal de los elementos que forman esta manifestación cultural se deberá comunicar a la dirección general competente en materia de patrimonio cultural para, en su caso, la autorización administrativa y la modificación consiguiente de la presente declaración.

Las acciones de salvaguardia que se proyectan deberán tener en cuenta, de manera muy especial, los riesgos de desvirtuación que se podrían derivar del turismo masivo, así como la necesidad de valorar y proteger adecuadamente los oficios tradicionales asociados a esta manifestación.

La gestión del bien la ejercerán el Ayuntamiento de Cullera y la Junta-Patronato del Santuario de la Mare de Déu del Castell, de Cullera, con todos los actores de esta manifestación inmaterial, que serán los que decidan sobre aspectos materiales e inmateriales, así como sobre el desarrollo de la mencionada manifestación cultural.

DISPOSICIONES ADICIONALES

Primera. Publicación e inscripción

El presente decreto se publicará en el *Diari Oficial de la Generalitat Valenciana* y en el *Boletín Oficial del Estado*, y la declaración se inscribirá en la sección primera del Inventario general del patrimonio cultural valenciano; asimismo, se comunicará al Registro general de bienes de interés cultural del Ministerio de Cultura.

Segunda. Ausencia de incidencia en el gasto público de la presente disposición

La implementación y el desarrollo posterior del presente decreto no podrá tener ninguna incidencia en la dotación de ninguno de los capítulos de gasto asignados a la Vicepresidencia Primera y Conselleria de Cultura y Deporte, que, en todo caso, se tendrá que atender con los medios personales y materiales de la conselleria competente por razón de la materia.

Tercera. Recursos

Contra el presente acto, que agota la vía administrativa, los interesados podrán interponer un recurso contencioso-administrativo, en el plazo de dos meses contados desde el siguiente al de publicarse, ante la Sala de lo Contencioso Administrativo del Tribunal Superior de Justicia de la Comunitat Valenciana, de acuerdo con lo que establecen los artículos 10.1.a y 46.1 de la Ley 29/1998, de 13 de julio, reguladora de la jurisdicción contencioso-administrativa o, potestativamente, un recurso de reposición ante este mismo órgano, en el plazo de un mes, contado en los términos mencionados, de conformidad con lo dispuesto en los artículos 123 y 124 de la Ley 39/2015, de 1 de octubre, del procedimiento administrativo común de las administraciones públicas, sin perjuicio de que los interesados puedan interponer cualquier otro que estimen procedente.

DISPOSICIÓN FINAL

Única. Entrada en vigor

El presente decreto producirá efectos el día siguiente a su publicación en el *Diari Oficial de la Generalitat Valenciana*.

València, 9 de abril de 2024

El presidente de la Generalitat,
CARLOS MAZÓN GUIXOT

El vicepresidente primero y conseller de Cultura y Deporte,
VICENTE JOSÉ BARRERA SIMÓ

ANEXO

1. Identificación

Àmbit: creencias, rituales festivos y otras prácticas ceremoniales
Tipología: bien de interés cultural, sección primera, d
Denominación: Festa a la Mare de Déu del Castell, de Cullera

Altres denominacions: Festes Majors, Festes Patronals de Cullera, Festes de la Mare de Déu de l'Encarnació

Comunitats o persones: – Ajuntament de Cullera – Junta-Patronato del Santuario de Nuestra Señora del Castillo de Cullera – Cofradía Milicia y Custodia de la Virgen del Castillo – Milicia y Corte de Honor a Nuestra Señora del Castillo – Germandat de Tauleters de la Mare de Déu del Castell – Asociación de Camareras de la Virgen del Castillo de Cullera – Associació de Portadors de la Baixà de la Mare de Déu del Castell – Portadors Bega-Port de la Mare de Déu del Castell – Portadors de l'Aurora del Raval de la Mare de Déu del Castell – Associació de Portadors de l'Aurora de Sant Antoni de la Mare de Déu del Castell – Colla Pas Pla – Escola de Danses, Tabal i Dolçaina – Muixeranga de Cullera – Societat Ateneo Musical – Societat Musical Instructiva Santa Cecília (SMI) – SCUDAMM. Sociedad Cullerense de Amigos de la Música Marcha – Junta Local Fallera de Cullera – Coral Stella Maris – Confraria de Pescadors

Descripció: les Festes Majors de Cullera comencen el divendres posterior al Diumenge de Resurrecció, encara que, oficialment i emocionalment, s'enceten amb l'acte de la Baixà l'endemà, dissabte. La devoció i fe compartida pel poble de Cullera a la patrona, la Mare de Déu del Castell, esdevé en un seguit de rituals, actes i fites en els quals la comunitat troba el moment oportú per a expressar les formes festives més arrelades al territori, que formen un paisatge plàstic i sensitiu al voltant de la celebració cristiana. Entre els elements més singulars i identitaris de la festa hi ha la mencionada Baixà de la imatge de la Mare de Déu, des del seu santuari, que forma part del conjunt històric i monumental del castell de Cullera. Entre els altres actes rituals religiosos destaquen la Processó General, el dia de Sant Vicent Ferrer, a poqueta nit, i les Aurores de Sant Antoni, la Bega-Port i el Raval, amb una gran i important participació popular, tant de la comunitat portadora com dels assistents. A banda d'estos esdeveniments de caràcter religiós, la festa destaca per la gran participació ciutadana, i la seua organització gràcies al treball d'una forta xarxa d'individus i col·lectius que són els portadors actuals de les tradicions festives més arrelades tant a les comarques de la Ribera com del territori valencià, per extensió. Igual que altres seguicis festius, els actes rituals de Cullera esdevenen l'ocasió per al desenvolupament de balls, danses i expressions musicals, que enfortixen els nexes socials entre els participants (comunitat portadora) i el poble en general. Hi ha un procés en marxa, des de fa dècades, de recuperació dels elements festius, entesos com una de les herències més importants del passat, que ha reviscolat gràcies al treball d'estudiosos i entusiastes, que han sigut capaços de contagiar els veïns i les veïnes de Cullera en pro de la salvaguarda de les seues expressions festives més singulars. Les festes de Cullera són un punt de trobada, al llarg de l'any, de locals i forasters, d'habitants i de fills i filles de Cullera que, en algun moment de les llargues festes i actes, s'acosten al poble. D'esta manera, els actes religiosos i civils esdevenen un espai i un temps de trobada amb el passat, amb les arrels, al mateix temps que creix el sentiment de pertinença de les noves generacions i de les persones que s'acosten a Cullera.

2. Marc espacial

Localització: la Festa a la Mare de Déu de Cullera es desenvolupa, principalment, al centre de la localitat i en els altres barris on se celebren actes litúrgics i culturals.

Recorreguts: els diferents actes i rituals (processons, cavalcades, dansades) es desenvolupen durant els dies festius, al llarg de recorreguts i itineraris marcats per la tradició.

3. Marc temporal

Calendari: des del dissabte de la huitava de Pasqua (dissabte in albis) fins al diumenge de la setmana següent.

Periodicitat: anual.

4. Descripció i caracterització. Orígens documentats

Per a trobar l'inici de la devoció a la Mare de Déu del Castell, de Cullera, hem d'anar, sense cap dubte, fins al moment de la Conquesta, per part del rei Jaume I, del que serà el Regne de València. Amb tot i això, espacialment, també hem de destacar el mateix castell de Cullera, seu històrica i actual de la fe en la Mare de Déu. Com a localització predominant en els voltants, el castell esdevé també este nucli, juntament

Otras denominaciones: fiestas mayores, fiestas patronales de Cullera, fiestas de la Mare de Déu de la Encarnación

Comunidades o personas: – Ayuntamiento de Cullera – Junta-Patronato del Santuario de Nuestra Señora del Castillo de Cullera – Cofradía Milicia y Custodia de la Virgen del Castillo – Milicia y Corte de Honor a Nuestra Señora del Castillo – Germandat de Tauleters de la Mare de Déu del Castell – Asociación de Camareras de la Virgen del Castillo de Cullera – Asociación de Portadores de la Baixà de la Mare de Déu del Castell – Portadores Vega-Puerto de la Mare de Déu del Castell – Portadores de l'Aurora del Raval de la Mare de Déu del Castell – Associació de Portadors de l'Aurora de Sant Antoni de la Mare de Déu del Castell – Colla Pas Pla – Escola de Danses, Tabal i Dolçaina – Muixeranga de Cullera – Sociedad Ateneo Musical – Sociedad Musical Instructiva Santa Cecilia (SMI) – SCUDAMM. Sociedad Cullerense de Amigos de la Música Marcha – Junta Local Fallera de Cullera – Coral Stella Maris – Cofradía de Pescadores

Descripción: las Fiestas Mayores de Cullera empiezan el viernes posterior al Domingo de Resurrección, aunque, oficialmente y emocionalmente, se inauguran con el acto de la Baixà el día siguiente, el sábado. La devoción y la fe compartida por el pueblo de Cullera a la patrona, la Mare de Déu del Castell, comprende una serie de rituales, actos e hitos en los que la comunidad encuentra el momento oportuno para expresar las formas festivas más arraigadas en el territorio, que forman un paisaje plástico y sensitivo alrededor de la celebración cristiana. Entre los elementos más singulares e identitarios de la fiesta hay la mencionada Baixà de la imagen de la Mare de Déu, desde su santuario, que forma parte del conjunto histórico y monumental del castillo de Cullera. Entre los otros actos rituales religiosos destacan la Procesión General, el día de San Vicente Ferrer, al anochecer, y las Aurores de San Antonio, la Vega-Puerto y el Arrabal, con una gran e importante participación popular, tanto de la comunidad portadora como de los asistentes. Además de estos acontecimientos de carácter religioso, la fiesta destaca por la gran participación ciudadana, y su organización gracias al trabajo de una fuerte red de individuos y colectivos que son los portadores actuales de las tradiciones festivas más arraigadas tanto en las comarcas de la Ribera como del territorio valenciano, por extensión. Igual que otros séquitos festivos, los actos rituales de Cullera representan la ocasión para el desarrollo de bailes, danzas y expresiones musicales, que fortalecen los nexos sociales entre los participantes (comunidad portadora) y el pueblo en general. Hay un proceso en marcha, desde hace décadas, de recuperación de los elementos festivos, entendidos como una de las herencias más importantes del pasado, que ha revivido gracias al trabajo de estudiosos y entusiastas, que han sido capaces de contagiar a los vecinos y vecinas de Cullera en pro de la salvaguarda de sus expresiones festivas más singulares. Las fiestas de Cullera son un punto de encuentro, a lo largo del año, de locales y forasteros, de habitantes y de hijos e hijas de Cullera que, en algún momento de las largas fiestas y actos, se acercan al pueblo. De este modo, los actos religiosos y civiles se convierten en un espacio y un tiempo de encuentro con el pasado, con las raíces, al mismo tiempo que crece el sentimiento de pertenencia de las nuevas generaciones y de las personas que se acercan a Cullera.

2. Marco espacial

Localización: la Fiesta a la Mare de Déu de Cullera se desarrolla, principalmente, en el centro de la localidad y en los otros barrios donde se celebran actos litúrgicos y culturales.

Recorridos: los diferentes actos y rituales (procesiones, cabalgatas, danzas) se desarrollan durante los días festivos, a lo largo de recorridos e itinerarios marcados por la tradición.

3. Marco temporal

Calendario: desde el sábado de la octava de Pascua (sábado *in albis*) hasta el domingo de la semana siguiente.

Periodicidad: anual.

4. Descripción y caracterización. Orígenes documentados

Para encontrar el inicio de la devoción a la Mare de Déu del Castell, de Cullera, debemos ir, sin lugar a dudas, hasta el momento de la Conquista, por parte del rey Jaime I, del que será el Reino de Valencia. Con todo, espacialmente, también debemos destacar el mismo castillo de Cullera, sede histórica y actual de la fe en la Virgen María. Como localización predominante en los alrededores, el castillo comprende también

amb l'església dels Sants Joans a la vila, de la nova fe cristiana, centrada en la Mare de Déu i els dos Sants Joans. Estes advocacions corresponen a la naturalesa de l'orde que, en primera instància, s'encarrega de part de la gestió del castell i de la vila, per orde reial, l'Orde de Sant Joan de l'Hospital. La influència d'esta orde, per tant, serà transcendental en la fe i el consegüent patronatge de Santa Maria.

La devoció a Santa Maria és habitual en el nou Regne de València, ja que ve donada de la devoció mariana del rei Jaume I, de qui es diu que oferia als llocs conquerits imatges de la Mare de Déu. Tant Giner com Formentín ens donen, en els seus respectius llibres, dotzenes d'anotacions de llegats a "Sancte Marie Castri Collarie", "a la obra de Senta Maria del Castell, de Cullera", "Opperi ecletie Beate Mariae Cullarie", "Beate Mariae de Castro Collaire", etc., ja en el segle XIV, no només d'habitants de Cullera, sinó també dels voltants, en què podem veure la importància d'este lloc, el castell i la capella, i la fe en Santa Maria del Castell, de Cullera com a referents. A partir d'ací es notifica un culte creixent i popular a la Mare de Déu del Castell, per damunt d'altres devocions locals, que Giner associa als diversos favors que, al llarg dels segles, l'agraïment de la ciutat va anar atribuint a la seua mediació davant de Déu, fins a elevar-la a la màxima sobirania local.

Les primeres referències a un ritual festiu al voltant de la Mare de Déu del Castell les trobem l'any 1607, en un dels llibres de la col·lecció "Llibres de l'Administració dels Jurats de la present Vila de Cullera", del segle XVII, en què hi ha mencions a la "Muntada", "Pujar" a la "Processó" al castell "lo Dia de Nostra Senyora de Març". Destaquem ací un element que suposa l'origen d'una celebració festiva i ritual, però diferent de l'actual. Com seguidament descriurem, la festa actual comença amb la davallada de la imatge de la Mare de Déu des del castell fins a la ciutat. Però és ací, en les referències del XVII, on veiem que la festa tenia lloc el 25 de març i dalt, al castell, tal com diu León Segarra: antigament se celebrava una festa anual al mateix castell el dia de l'Encarnació, encara que no amb l'estructura i la sumptuositat amb què es notifica més tard. Documentem, així, l'inici d'un ritual festiu i també la seua localització tant espacial com temporal el 25 de març. Encara que, com hem vist, en la hiperdulia una imatge es vincula amb un topònim "Castro Collaire", "Beate Mariae Cullarie", la seua festivitat comença a denominar-se també pel moment en què se celebra, "Nostra Senyora de Març", o per l'indret on té lloc el culte, "Nostra Senyora del Castell", i, ja posteriorment, per l'advocació, "Nostra Senyora de l'Encarnació". És a dir, primer va ser el culte a la imatge de la Mare de Déu i després la seua advocació.

Evolució històrica/modificacions

Com bé és sabut, en l'àmbit de la cultura festiva i també dels ritus litúrgics, hem de considerar l'evolució que ha experimentat esta festa en honor de la Mare de Déu i, així, poder comprendre com ens ha arribat al dia de hui tal com la identifiquem. En primer lloc, cal tractar les dates en què té lloc el ritual festiu. Comprendre per què la celebració a Santa Maria acaba tenint més importància local al març, amb la festivitat de l'Encarnació. Per a valorar esta qüestió, hem de tindre en compte diferents aspectes, començant pel que s'ha dit anteriorment sobre la identificació de la festa amb el nom de Mare de Déu de Març. Efectivament, per a identificar les festivitats a Santa Maria, hi va haver un moment en què es diferenciaven entre estes, entre les devocions, pel temps de la seua celebració. La Mare de Déu de Març, la Mare de Déu d'Agost, etc. La devoció a Santa Maria es deriva de la dedicació dels dissabtes (dia d'especial de devoció a la Mare de Déu), i, arran d'este origen, es conformen confraries i germanats i establixen un calendari festiu més o menys anual. La raó per la qual la Mare de Déu de Març comença a ser la festivitat més marcada en el calendari anual a la vila de Cullera pot ser discutida, però, sense cap dubte, el fet que, fins a l'any 1911, l'Encarnació o Anunciació fora dia de precepte en el calendari catòlic, i que, en l'època medieval, el 25 de març fora l'inici del calendari hi té molt a veure. Fins i tot anant més enllà, i reconeixent l'origen agrícola de la vila, i el cultiu més reconegut, el de l'arròs, no seria gens estrany que, dins del cicle anual de treball d'este cereal, el temps de descans de la terra (març-abril) fora el més adient per a celebrar una festa, perquè tota la població hi poguera participar. Així, podem entendre que se situara la festa més important de l'any a la devoció de l'Encarnació al

este núcleo, junto con la iglesia de los Santos Juanes en la villa, de la nueva fe cristiana, centrada en la Virgen María y los dos Santos Juanes. Estas advocaciones corresponden a la naturaleza de la orden que, en primera instancia, se encarga de parte de la gestión del castillo y de la villa, por orden real, la Orden de San Juan del Hospital. La influencia de esta orden, por lo tanto, será transcendental en la fe y el consiguiente patronazgo de Santa María.

La devoción en Santa María es habitual en el nuevo Reino de Valencia, puesto que viene dada de la devoción mariana del rey Jaime I, de quien se llama que ofrecía a los lugares conquistados imágenes de la Virgen María. Tanto Giner como Formentín nos dan, en sus respectivos libros, docenas de anotaciones de legados a «Sancte Marie Castri Collarie», «a la obra de Senta Maria del Castell, de Cullera», «Opperi ecletie Beate Mariae Cullarie», «Beate Mariae de Castro Collaire», etc., ya en el siglo XIV, no solo de habitantes de Cullera, sino también de los alrededores, en que podemos ver la importancia de este lugar, el castillo y la capilla, y la fe en santa María del Castillo de Cullera como referentes. A partir de aquí se notifica un culto creciente y popular a la Mare de Déu del Castell, por encima de otras devociones locales, que Giner asocia a los varios favores que, a lo largo de los siglos, el agradecimiento de la ciudad fue atribuyendo a su mediación ante Dios, hasta elevarla a la máxima soberanía local.

Las primeras referencias a un ritual festivo alrededor de la Mare de Déu del Castell las encontramos en 1607, en uno de los libros de la colección «Llibres de l'Administració dels Jurats de la present Vila de Cullera», del siglo XVII, en el que hay menciones a la «Muntada», «Pujar» a la «Processó» al castillo «lo Dia de Nostra Senyora de Març». Destacamos aquí un elemento que supone el origen de una celebración festiva y ritual, pero diferente del actual. Como seguidamente describiremos, la fiesta actual empieza con la bajada de la imagen de la Mare de Déu desde el castillo hasta la ciudad. Pero es aquí, en las referencias del XVII, donde vemos que la fiesta tenía lugar el 25 de marzo y arriba, en el castillo, tal como dice León Segarra: antiguamente se celebraba una fiesta anual en el mismo castillo el día de la Encarnación, aunque no con la estructura y la suntuosidad con que se notifica más tarde. Documentamos, así, el inicio de un ritual festivo y también su localización tanto espacial como temporal el 25 de marzo. Aunque, como hemos visto, en la hiperdulia una imagen se vincula con un topónimo «Castro Collaire», «Beate Mariae Cullarie», su festividad empieza a denominarse también por el momento en el que se celebra, «Nostra Senyora de Març», o por el lugar donde tiene lugar el culto, «Nostra Senyora del Castell», y, ya posteriormente, por la advocación, «Nostra Senyora de l'Encarnació». Es decir, primero fue el culto a la imagen de la Virgen María y después su advocación.

Evolución histórica / modificaciones

Como bien es sabido, en el ámbito de la cultura festiva y también de los ritos litúrgicos debemos considerar la evolución que ha experimentado esta fiesta en honor de la Mare de Déu y, así, poder comprender cómo nos ha llegado al día de hoy tal como la identificamos. En primer lugar, hay que tratar las fechas en las que tiene lugar el ritual festivo. Comprender por qué la celebración a santa María acaba teniendo más importancia local en marzo, con la festividad de la Encarnación. Para valorar esta cuestión, hemos de tener en cuenta diferentes aspectos, empezando por lo que se ha dicho anteriormente sobre la identificación de la fiesta con el nombre de Mare de Déu de Març. Efectivament, para identificar las festividades a santa María, hubo un momento en el que se diferenciaban entre estas, entre las devociones, por el tiempo de su celebración. La Mare de Déu de Març, la Mare de Déu d'Agost, etc. La devoción a santa María deriva de la dedicación de los sábados (día de especial de devoción a la Virgen María), y, a raíz de este origen, se conforman cofradías y hermandades y establecen un calendario festivo más o menos anual. La razón por la que la Mare de Déu de Març empieza a ser la festividad más marcada en el calendario anual en la villa de Cullera puede ser discutida, pero, sin lugar a dudas, el hecho de que, hasta el año 1911, la Encarnación o Anunciación fuera día de precepto en el calendario católico, y que, en la época medieval, el 25 de marzo fuera el inicio del calendario tiene mucho que ver. Incluso yendo más allá, y reconociendo el origen agrícola de la villa, y el cultivo más reconocido, el del arroz, no sería nada extraño que, dentro del ciclo anual de trabajo de este cereal, el tiempo de descanso de la tierra (marzo-abril) fuera el más adecuado para celebrar una fiesta, para que toda la pobla-

mes de març, amb una gran i important romeria al castell, que després evolucionaria en un «viatge», en un trasllat a la vila (és la Mare de Déu qui baixa). Així i tot, el dia principal de les Festes Majors s'emmarca en el dia de Sant Vicent Ferrer, el segon Dilluns de Pasqua (i no el 5 d'abril, arran del canvi efectuat en el segle XVII), ja que era el primer dia hàbil després de la Quaresma i Setmana Santa per a poder celebrar amb solemnitat una festa, tal com diu una nota d'una visita pastoral de final del segle XVI: «por quanto es cosa impropia e indecente, celebrar en fiestas de tristeza, en tiempo que nuestra Santa Madre Iglesia Católica Romana, las celebra de alegría. Como es la Pascua de Resurrección, y otras. Proveyó y mandó, el dicho señor Visitador, que en semejantes tiempos, el reverendo Rector y Clero, de la dicha Iglesia, no hayan procesiones...». D'esta manera, situem, ja en l'actualitat, i sense interrupció, les festes en el dia de Sant Vicent Ferrer, amb la Baixà el dissabte anterior (abans, però, la Baixà havia sigut diumenge, per això d'una huitava es passarà a celebrar el novenari).

Evolució baixada

Totes les referències donades pels diferents historiadors que han consultat arxius, documents i ho transmeten a través dels seus escrits, fan referència a la Baixà de la Mare de Déu com un acte fortuït posteriorment ritualitzat i institucionalitzat per part dels organitzadors de la festa. Però la imatge de la Mare de Déu era davallada, des del principi, en diferents ocasions, considerades extraordinàries, i principalment fora d'un ambient festiu, ja que l'objectiu era encomanar-se a la Mare de Déu demanant la seua intercessió protectora davant de sequeres, dolors, desolacions per pèrdua de collites, malalties, avingudes del riu, etc. El fi era, per tant, implorar amb clamor la presència divina a través de Santa Maria. Quant al sentit festiu, baixar la Mare de Déu a la vila serà signe de convivència ciutadana i pujar-la serà acompanyar-la a sa casa, en les altures. Uns camins descendents i ascensionals que marcaran la història de Cullera. Realment, les primeres celebracions rituals es produïen dalt, al castell, a la capella dedicada a la Mare de Déu, fins que la tradició de baixar la seua imatge es convertix en l'inici de la celebració, però ja a la vila. Potser, l'espai del castell era insuficient per a poder albergar la població de Cullera i els visitants que venien d'altres localitats, fins i tot dels poblats marítics de València.

Fora com fora, i seguint les documentacions, podem afirmar que la primera referència a la Baixà, com a inici de les festes, es dona el 25 de març de 1631. Potser fora una d'aquelles ocasions extraordinàries en què es feien unes rogatives o per a dotar la cita anual de més solemnitat. Formentín, en el seu llibre, parla del senyor Antonio Martínez Pérez, que assegurava haver vist, en l'arxiu parroquial (en el llibre capbreu, desaparegut el 1936), la nota original de la data de 1631. Encara que, per referències posteriors (1640), coneixem que Jaume Cabello, comerciant de Cullera, establíx un manament testamentari en el qual se li donava un dot a una òrfena, amb la condició que esta anara en un lloc determinat en la processó de la Baixà. És a dir, que en 1640, la Baixà estaria consolidada. Esta Baixà havia de dur-se a terme per les revoltes velles, fins que es construïxen les revoltes noves entre 1806 i 1807, que sumen uns 567 metres.

Este nou itinerari es va veure de necessària construcció per la creixent devoció i participació de la ciutadania en els rituals festius. Este canvi també marcaria el lloc on la Mare de Déu era rebuda a la vila i el lloc on seria entronitzada, la tauleta. Esta novetat propicia la construcció del mercat i de la gran escala imperial, tal com ho coneixem hui dia.

Fins al dia de hui, i de manera ininterrompuda (llevat dels anys 36-39, i els anys 2020 i 2021, a causa de la pandèmia), la Mare de Déu ha baixat des del seu santuari al castell fins a la vila de Cullera, per a la celebració dels ritus litúrgics i comunitaris que s'emmarquen dins de les Festes Majors.

Segons les anotacions consultades, la Baixà s'efectuava amb la imatge en mans del rector, subjectada amb dos corretges que la sostenien i asseguraven al pit del clero. Més avant, i ja en els nostres dies, la Mare de Déu baixa a muscles en una de les seues andes menudes i lleugeres. Posteriorment, hi consten com a portadors (volants) de la Mare de Déu el grup de les quatre parts del món, que va desaparèixer el

ció pudiera participar. Así, podemos entender que se situara la fiesta más importante del año a la devoción de la Encarnación en el mes de marzo, con una grande e importante romería en el castillo, que después evolucionaría en un «viaje», en un traslado a la villa (es la Virgen María quien baja). Aun así, el día principal de las Fiestas Mayores se enmarca en el día de San Vicente Ferrer, el segundo lunes de Pascua (y no el 5 de abril, a raíz del cambio efectuado en el siglo XVII), puesto que era el primer día hábil después de la Quaresma y Semana Santa para poder celebrar con solemnidad una fiesta, tal como dice una nota de una visita pastoral de final del siglo XVI: «por quanto es cosa impropia e indecente, celebrar en fiestas de tristeza, en tiempo que nuestra Santa Madre Iglesia Católica Romana, las celebra de alegría. Como es la Pascua de Resurrección, y otras. Proveyó y mandó, el dicho señor Visitador, que en semejantes tiempos, el reverendo Rector y Clero, de la dicha Iglesia, no hayan procesiones...». De este modo, situamos ya en la actualidad, y sin interrupción, las fiestas en el día de San Vicente Ferrer, con la Baixà el sábado anterior (antes, pero, la Baixà había sido domingo, por eso de una octava se pasará a celebrar el novenario).

Evolución bajada

Todas las referencias dadas por los diferentes historiadores que han consultado archivos, documentos, y lo transmiten a través de sus escritos, hacen referencia a la Baixà de la Mare de Déu como un acto fortuito posteriormente ritualizado e institucionalizado por parte de los organizadores de la fiesta. Pero la imagen de la Mare de Déu era bajada, desde el principio, en diferentes ocasiones, consideradas extraordinarias, y principalmente fuera de un ambiente festivo, puesto que el objetivo era encomendarse a la Mare de Déu pidiendo su intercesión protectora ante sequías, dolores, desolaciones por pérdida de cosechas, enfermedades, avenidas del río, etc. El fin era, por lo tanto, implorar con clamor la presencia divina a través de santa María. En cuanto al sentido festivo, bajar a la Mare de Déu a la villa será signo de convivencia ciudadana y subirla será acompañarla a su casa, en las alturas. Unos caminos descendentes y ascensionales que marcarán la historia de Cullera. Realmente, las primeras celebraciones rituales se producían arriba, en el castillo, en la capilla dedicada a la Virgen María, hasta que la tradición de bajar su imagen se convierte en el inicio de la celebración, pero ya en la villa. Quizás el espacio del castillo era insuficiente para poder albergar a la población de Cullera y los visitantes que venían de otras localidades, incluso de los poblados marítimos de València.

Fuera como fuera, y siguiendo las documentaciones, podemos afirmar que la primera referencia a la Baixà, como inicio de las fiestas, se da el 25 de marzo de 1631. Quizás fuera una de aquellas ocasiones extraordinarias en las que se hacían unas rogativas o para dotar la cita anual de más solemnidad. Formentín, en su libro, habla del señor Antonio Martínez Pérez, que aseguraba haber visto, en el archivo parroquial (en el libro cabreo, desaparecido en 1936), la nota original de la fecha de 1631. Aunque, por referencias posteriores (1640), conocemos que Jaume Cabello, comerciante de Cullera, establece un mandamiento testamentario en el que se le daba una dote a una huérfana, con la condición de que esta fuera en un lugar determinado en la procesión de la Baixà. Es decir, que en 1640 la Baixà estaría consolidada. Esta Baixà tenía que llevarse a cabo por las revoltes velles, hasta que se construyen las revoltes noves entre 1806 y 1807, que suman unos 567 metros.

Este nuevo itinerario se vio de necesaria construcción por la creciente devoción y participación de la ciudadanía en los rituales festivos. Este cambio también marcaría el lugar donde la Mare de Déu era recibida en la villa y el lugar donde sería entronizada, la tauleta. Esta novedad propicia la construcción del mercado y de la gran escalera imperial, tal como lo conocemos hoy en día.

Hasta el día de hoy, y de manera ininterrompida (salvo los años 36-39, y en 2020 y 2021, a causa de la pandemia), la Mare de Déu ha bajado desde su santuario en el castillo hasta la villa de Cullera, para la celebración de los ritos litúrgicos y comunitarios que se enmarcan dentro de las Fiestas Mayores.

Según las anotaciones consultadas, la Baixà se efectuaba con la imagen en manos del rector, sujetada con dos correas que la sostenían y la aseguraban al pecho del clero. Más adelante, y ya en nuestros días, la Mare de Déu baja a hombros en una de sus andas pequeñas y ligeras. Posteriormente, constan como portadores (volants) de la Mare de Déu el grupo de las cuatro partes del mundo, que desapareció en 1931 y

1931 i ara s'ha recuperat, que només l'acompanya mentre la duen els portadors o el veïnats.

Evolució tauleta

La tauleta és un dels elements centrals, juntament amb la imatge mateixa de la Mare de Déu, de les festes de Cullera. De fet, les paraules baixà, tauleta i tauleters són part del lèxic emocional del poble de Cullera, amb una relació simbiòtica entre les tres. Com veurem més avant, la tauleta és una mena d'altar, una arquitectura efímera en la qual es deposita la imatge de la Mare de Déu quan esta arriba al poble. Els seus inicis s'entenen gràcies a la difusió de la llegenda que conta, associant-la a la data de la primera Baixà, documentada el 1631, com va tindre lloc una acció que marcaria la història de les festes. «De feia uns quants anys del començament de la Davallada, que, un rector vellet, avarava, lentament i fatigosa per les Revoltes Velles. I en aplegar al Raval, tres hòmens que acabaven de sopar a la porta de casa i aquí s'estaven per vore a passar la processó. En mirar-se'l tan cansat, al senyor rector, la Imatge penjada del coll de dos corretges i amb el consegüent manxó, vullgues que no, el varen fer seure i deixar la Mare de Déu damunt la tauleta. Mentre que la paraven, llurs dones d'uns domassos i un parell de canelobres i la barrejaren tota de pètals de flor. Val a dir que improvisaren, pensat-i-fet, una 'Tauleta' com les del Corpus a Nostra Patrona. El costum quedà, com queden les coses bones, i d'any en any tres hòmens que havien de ser trets del raval de la Mar, pararien la Tauleta i anirien —és clar— amb les dones llurs, darrere l'anda en la processó de la Baixada i la de Sant Vicent».

Aquelles primeres tauletes, baixes (de les anomenades tauletes valencianes), es cobrien i decoraven amb mocadors i flors, després mocadors de Manila. Esta primera tasca de disposició de la tauleta i de la seua decoració, originàriament, i segons la llegenda, la duien a terme les dones. Trobem en este punt una inflexió. Quan la tauleta es formalitza com a element clau en el desenvolupament de les festes, la tasca decorativa, aquella que pot considerar-se digna de fer, passa a mans dels hòmens, i s'institucionalitza la figura del tauleter. Els tauleters, a banda de ser els responsables de la tauleta, eixien i ixen darrere de la imatge en les processons, sempre vestits de gala. En el seu moment, havien de ser tres hòmens del Raval de la Mar, que després passen a ser-ne tres però de barris diferents; al centre (en les processons), sempre el representant de la vila, i, als costats, representants dels barris de Sant Agustí i de Sant Antoni. Així és fins a principi del segle XX. Actualment, també en són tres, que representen el conjunt de la ciutat de Cullera, una vegada desaparegut aquell protocol de barris, igual que el lloc de preferència en les processons, que es deixa al seu criteri, i, en la majoria dels casos, s'alternen els llocs (central i costats) que ocupa cada un. L'altar provisional ha evolucionat progressivament quant a la decoració. D'aquella tauleta baixa decorada amb mocadors i flors, a una estructura que varia cada any, a la qual s'afigen elements decoratius, com les flors i pintures, que generen l'interès dels cullerans i culleranes, ja que és un treball desenvolupat en secret i es dona a conèixer el matí del dia de la Baixà, quan els responsables la instal·len en la cúspide de l'escala imperial del mercat municipal.

Rituals «nous». Les aurores

A partir dels anys 60 del segle passat, la comunitat portadora manifesta la vocació d'estendre la festa —i, sobretot, la presència de la Mare de Déu del Castell— a les altres barriades i no només a la vila, que, evidentment, és el verdader epicentre de la festa amb l'església dels Sants Joans i el mercat com a referents nuclears de les celebracions. D'esta manera, es trasllada la Mare de Déu a la mar per primera volta, en una iniciativa que naix dels mariners i dels cullerans que havien servit en la Marina, i es constituïx una mena de romeria a l'alba, en la qual la Mare de Déu entra a la mar i hi passeja fins que naix el sol. Una missa de campanya centra l'acte litúrgic, i, després, un castell de focs d'artifici invoca la tornada al temple dels Sants Joans, en un camí que sembla més festiu que solemne i que albira les celebracions posteriors en germandat. Este model serà exportat, ja en el segle XXI, a la resta de barriades —el Raval i la Bega-Port—, gràcies al sorgiment i l'expansió de la comunitat portadora. D'esta forma, la festa s'estén de manera horitzontal i radial, i la Mare de Déu és la que «viaja» (es mou) als barris perifèrics de la vila per a visitar els habitants i fer-los participants de la festa.

ahora se ha recuperado, que solo la acompaña mientras la llevan los portadores o el vecindario.

Evolución tauleta

La tauleta es uno de los elementos centrales, junto con la imagen misma de la Mare de Déu, de las fiestas de Cullera. De hecho, las palabras baixà, tauleta y tauleters son parte del léxico emocional del pueblo de Cullera, con una relación simbiótica entre las tres. Como veremos más adelante, la tauleta es un tipo de altar, una arquitectura efímera en la que se deposita la imagen de la Mare de Déu cuando llega al pueblo. Sus inicios se entienden gracias a la difusión de la leyenda que cuenta, asociándola a la fecha de la primera Baixà, documentada en 1631, cómo tuvo lugar una acción que marcaría la historia de las fiestas. «De feia uns quants anys del començament de la Davallada, que, un rector vellet, avarava, lentament i fatigosa per les Revoltes Velles. I en aplegar al Raval, tres hòmens que acabaven de sopar a la porta de casa i aquí s'estaven per vore a passar la processó. En mirar-se'l tan cansat, al senyor rector, la Imatge penjada del coll de dos corretges i amb el consegüent manxó, vullgues que no, el varen fer seure i deixar la Mare de Déu damunt la tauleta. Mentre que la paraven, llurs dones d'uns domassos i un parell de canelobres i la barrejaren tota de pètals de flor. Val a dir que improvisaren, pensat-i-fet, una 'Tauleta' com les del Corpus a Nostra Patrona. El costum quedà, com queden les coses bones, i d'any en any tres hòmens que havien de ser trets del raval de la Mar, pararien la Tauleta i anirien —és clar— amb les dones llurs, darrere l'anda en la processó de la Baixada i la de Sant Vicent».

Aquellas primeras tauletes, bajas (de las llamadas tauletes valencianes), se cubrían y decoraban con pañuelos y flores, después, mantones de Manila. Esta primera tarea de disposición de la tauleta y de su decoración, originariamente, y según la leyenda, la llevaban a cabo las mujeres. Encontramos en este punto una inflexión. Cuando la tauleta se formaliza como elemento clave en el desarrollo de las fiestas, la tarea decorativa, aquella que puede considerarse digna de hacer, pasa en manos de los hombres, y se institucionaliza la figura del tauleter. Los tauleters, además de ser los responsables de la tauleta, salían y salen detrás de la imagen en las procesiones, siempre vestidos de gala. En su momento, tenían que ser tres hombres del arrabal del Mar, que después pasan a ser tres, pero de barrios diferentes; en el centro (en las procesiones), siempre el representante de la villa, y, a los lados, representantes de los barrios de San Agustín y de San Antonio. Así es hasta principio del siglo XX. Actualmente, también son tres, que representan el conjunto de la ciudad de Cullera, una vez desaparecido aquel protocolo de barrios, igual que el lugar de preferencia en las procesiones, que se deja a su criterio, y, en la mayoría de los casos, se alternan los lugares (central y lados) que ocupa cada uno. El altar provisional ha evolucionado progresivamente en cuanto a la decoración. De aquella tauleta baja decorada con pañuelos y flores, a una estructura que varía cada año, a la que se añaden elementos decorativos, como las flores y pinturas, que generan el interés de los y las cullerenses, puesto que es un trabajo desarrollado en secreto y se da a conocer la mañana del día de la Baixà, cuando los responsables la instalan en la cúspide de la escalera imperial del mercado municipal.

Rituales «nuevos». Las aurores

A partir de los años sesenta del siglo pasado, la comunidad portadora manifiesta la vocación de extender la fiesta —y, sobre todo, la presencia de la Mare de Déu del Castell— a las otras barriadas y no solo a la villa, que, evidentemente, es el verdadero epicentro de la fiesta con la iglesia de los Santos Juanes y el mercado como referentes nucleares de las celebraciones. De este modo, se traslada la Mare de Déu al mar por primera vez, en una iniciativa que nace de los marineros y de los cullerenses que habían servido en la Marina, y se constituye un tipo de romería al amanecer, en la que la Mare de Déu entra en el mar y pasea hasta que nace el sol. Una misa de campaña centra el acto litúrgico, y, después, un castillo de fuegos artificiales invoca la vuelta al templo de los Santos Juanes, en un camino que parece más festivo que solemne y que divisa las celebraciones posteriores en hermandad. Este modelo será exportado, ya en el siglo XXI, al resto de barriadas —el Arrabal y la Vega-Puerto—, gracias al surgimiento y la expansión de la comunidad portadora. De este modo, la fiesta se extiende de manera horitzontal y radial, y la Mare de Déu es la que «viaja» (se mueve) a los barrios periféricos de la villa para visitar a los habitantes y hacerlos participantes de la fiesta.

Evolució danses

Les danses de Cullera (nom que definix la dansada d'esta localitat) tenen la particularitat de celebrar-se abans del començament oficial del cicle festiu. També és particular que les quatre passades que es fan van encadenades i no separades. Este fet és un gran valor diferenciador. En origen, els hòmens treien a ballar les dones, que els esperaven a les portes de les cases i anaven acoblant-se al ball de dos files. La música a partir de la qual es va recuperar l'actual estava formada per un clarinet i una caixa, i ara s'ha adaptat a tabalet i dolçaina. De la gravació en cinta i gràcies als treballs de memòria oral realitzats, s'ha transmés i adaptat al tabal i dolçaina, amb la incorporació de la partitura que se segueix hui dia. No hi ha, de moment, una informació més detallada i concreta de l'origen i l'evolució, més enllà de la memòria d'algunes persones. És, per tant, un dels aspectes en què es treballa amb gran interès, dins de tota la investigació que es fa al voltant de les danses locals.

Danses rituals

D'altra banda, tenim l'evolució de les danses rituals, aquelles que es feien i es fan dins dels seguicis, just abans de la part religiosa. Les danses rituals de Cullera presenten característiques comunes a altres manifestacions del seu entorn comarcal, i un dels fets d'esta història és la intermitència al llarg del temps, ja que alguns dels balls o danses es muntan alguns anys, i, si tenien "èxit", es repetien o no es tornaven a fer, o no es feien si faltaven persones que els feien. Per tant, podem dir que l'evolució de les danses rituals és fràgil, això sí, s'adapta als nous gustos, influències, etc., de cada moment i època. Encara que amb similituds comarcals, al poble de Cullera es dansaven algunes peces, encara no recuperades, que els estudiosos han pogut esbrinar gràcies als arxius de les cases de lloguer de les robes (Roberia Gimeno, Casa Insa, etc.). Este també és un fet evolutiu, ja que hui en dia les robes no es lloguen, sinó que són propietat dels individus o dels col·lectius o colles de danses, fins i tot del mateix Ajuntament, en una ferma defensa i aposta per la continuïtat de les danses.

Entre les danses que s'han estudiat, hi ha les següents:

- Ball dels Xinesos
- Ball dels Turcs
- Ball dels Matxaquins
- Ball dels Locos
- Ball dels Gitanos
- Banderes
- Pegadors
- Torneig (tornejants)

El moment en què es feien estes danses també ha evolucionat. Segons els textos consultats, el mateix dia de la Baixà tenia lloc una processó cívica, una cavalcada, que era coneguda popularment com la Degollà. És possible que el nom s'haja copiat de la Processó del Convit del Corpus, en la qual participa el grup de la Degollà, que suposa la cavalcada d'invitació al veïnat per a participar en la festa, hores després o l'endemà. Esta cavalcada o processó cívica se celebrava de nou el dia de Sant Vicent al migdia; i de vesprada, en la processó, eixien els personatges bíblics. Estes cavalcades es van celebrar, segons la documentació, fins al 1925, quan van ser substituïdes per una cercavila de bandes de música i grups de cornetes. Estes cavalcades ja no se celebren (encara que sí que es mantenen algunes danses, però no inserides en cap seguici o organitzades en cavalcada, en dos moments, el dia de la Baixà a migdia i mentres dura la processó que baixa del santuari al mercat), i, en lloc d'això, el dia de Sant Vicent i l'últim diumenge de les festes hi ha una desfílada-entrada de les dos bandes simfòniques de la ciutat.

De la mateixa manera que ho fem amb l'existència de les desfílades de bandes, destaquem la celebració d'una gran cavalcada de disfresses, herència d'aquella cavalcada al·legòrica de les danses rituals que tenia lloc de nou el dijous de la setmana festiva, amb la participació d'altres elements com ara carrosses, grups, etc.

Esta repetició es devia a l'interès del poble per les danses que només podien gaudir en comptades ocasions. I, de manera més popular, dotant-la d'altres elements que conviden a la participació de més persones, que no tenien per què formar part de les danses. Així apareixen les carrosses o els balls que fan més participativa una cavalcada amb un aire menys ritualitzat, fins i tot amb reconeixements o premis per part

Evolución danses

Las danses de Cullera (nombre que define la danza de esta localidad) tienen la particularidad de celebrarse antes del comienzo oficial del ciclo festivo. También es particular que los cuatro pases que se hacen van encadenados y no separados. Este hecho es un gran valor diferenciador. En origen, los hombres sacaban a bailar a las mujeres, que los esperaban a las puertas de las casas e iban acoplándose al baile de dos filas. La música a partir de la que se recuperó la actual estaba formada por un clarinete y una caja, y ahora se ha adaptado a tamboril y dulzaina. De la grabación en cinta y gracias a los trabajos de memoria oral realizados, se ha transmitido y adaptado al tamboril y la dulzaina, con la incorporación de la partitura que se sigue hoy en día. No hay, de momento, una información más detallada y concreta del origen y la evolución, más allá de la memoria de algunas personas. Es, por lo tanto, uno de los aspectos en el que se trabaja con gran interés, dentro de toda la investigación que se hace alrededor de las danzas locales.

Danzas rituales

Por otro lado, tenemos la evolución de las danzas rituales, aquellas que se hacían y se hacen dentro de los séquitos, justo antes de la parte religiosa. Las danzas rituales de Cullera presentan características comunes a otras manifestaciones de su entorno comarcal, y uno de los hechos de esta historia es la intermitencia a lo largo del tiempo, puesto que algunos de los bailes o danzas se montan algunos años, y, si tenían «éxito», se repetían o no se volvían a hacer, o no se hacían si faltaban personas que los realizaban. Por lo tanto, podemos decir que la evolución de las danzas rituales es frágil; eso sí, se adapta a los nuevos gustos, influencias, etc., de cada momento y época. Aunque con similitudes comarcals, en el pueblo de Cullera se danzaban algunas piezas, todavía no recuperadas, que los estudiosos han podido averiguar gracias a los archivos de las casas de alquiler de las ropas (Roberia Gimeno, Casa Insa, etc.). Este también es un hecho evolutivo, puesto que hoy en día las ropas no se alquilan, sino que son propiedad de los individuos o de los colectivos o colles de danzas, incluso del mismo ayuntamiento, en una firme defensa y apuesta por la continuidad de las danzas.

Entre las danzas que se han estudiado, hay las siguientes:

- Baile de los Chinos
- Baile de los Turcos
- Baile de los Matxaquins
- Baile de los Locos
- Baile de los Gitanos
- Banderas
- Pegadors
- Torneo (tornejants)

El momento en el que se bailaban estas danzas también ha evolucionado. Según los textos consultados, el mismo día de la Baixà tenía lugar una procesión cívica, una cabalgata, que era conocida popularmente como la Degollà. Es posible que el nombre se haya copiado de la Procepción del Convite del Corpus, en la que participa el grupo de la Degollà, que supone la cabalgata de invitación al vecindario para participar en la fiesta, horas después o el día siguiente. Esta cabalgata o procesión cívica se celebraba de nuevo el día de San Vicente a mediodía y, por la tarde, en la procesión, salían los personajes bíblicos. Estas cabalgatas se celebraron, según la documentación, hasta el 1925, cuando fueron sustituidas por un pasacalle de bandas de música y grupos de cornetas. Estas cabalgatas ya no se celebran (aunque sí que se mantienen algunas danzas, pero no insertadas en ningún séquito u organizadas en cabalgata, en dos momentos, el día de la Baixà a mediodía y mientras dura la procesión que baja del santuario al mercado), y, en lugar de esto, el día de San Vicente y el último domingo de las fiestas hay un desfile-entrada de las dos bandas sinfónicas de la ciudad.

Del mismo modo que lo hacemos con la existencia de los desfiles de bandes, destacamos la celebración de una gran cabalgata de disfresses, herencia de aquella cabalgata alegòrica de las danzas rituales que tenía lugar de nuevo el jueves de la semana festiva, con la participación otros elementos como por ejemplo carrosses, grupos, etc.

Esta repetición se debía al interés del pueblo por las danzas que solo podían disfrutar en contadas ocasiones. Y, de manera más popular, dotándola de otros elementos que invitan a la participación de más personas, que no tenían por qué formar parte de las danzas. Así aparecen las carrosses o los bailes que hacen más participativa una cabalgata con un aire menos ritualizado, incluso con reconocimientos o premios por

de les autoritats. Esta cavalcada es va deixar de fer i va ser unes dècades després quan el món faller en va prendre el testimoni.

Personatges, indumentàries, pràctiques i funcions de la Junta-Patronato del Santuario de Nuestra Señora del Castillo de Cullera

El fonament històric i la finalitat de la creació de la Junta del Castell, tal com és coneguda pel poble, és l'administració del santuari i el manteniment de la devoció a la nostra patrona. La seua data oficial de creació és el 1915, tot i que ja des d'antic existia tota una sèrie d'administradors, a indicació dels jurats de la vila, que es feien càrrec del funcionament del santuari i de l'organització de les festivitats marianes que celebrava el poble, en especial la festa de la Mare de Déu de Març, esdevinguda amb el temps advocació de l'Encarnació. Es té coneixement que, des de 1641 fins a 1856, hi va haver administradors de manera regular i consecutiva. A final del segle XIX, el rector dels Sants Joans passa a encarregar-se d'este menester, i, el 1915, el rector Jose M. Domínguez proposa la formalització d'una junta amb uns estatuts propis que estiguera integrada per persones d'esglésies de diferent caràcter polític. Així, els primers estatuts van ser aprovats pel govern de la província el 1916 i es van ratificar eclesiàsticament uns anys després pel cardenal i arquebisbe de València, Enrique Reig Casanova. El 1922 hi van arribar els frares franciscans, que es van fer càrrec de l'administració del santuari fins a l'any 2007, quan esta va passar als Sants Joans. A hores d'ara, la Junta, sota la presidència de rector dels Sants Joans, un capellà fill del poble com a vicepresident i hòmens i dones de Cullera com a vocals, continua la seua tasca centenària amb la funció de mantindre viva la gran manifestació que resumix tot el que implica la Mare de Déu del Castell, en què es congreguen fe i religió, història i tradició, i, també, cultura i manifestació, enmig d'un poble que aclama, prega i acull la seua patrona. Al llarg de les Festes a la Patrona, la Junta-Patronat, amb les cambres i els tauleters i clero, acompanya la Mare de Déu a tots els actes per tal de garantir que estos se celebren amb la màxima dignitat litúrgica. A més, el president i la Junta mantenen una coordinació constant amb l'Ajuntament al llarg del temps que duren els preparatius de les festes.

Tauleters: la Germandat de Tauleters recull els que han estat triats durant les darreres dècades com a tauleters, és a dir, com els encarregats de construir i decorar la tauleta, l'altar provisional de la Mare de Déu, utilitzat com a primer descans de la imatge de la Mare de Déu en arribar al poble. Els tauleters, ara, van acompanyats als següents. Ells porten vestit de gala, i les acompanyants, també, amb pinta i mantellina en les processons.

Cambres: l'Associació de Camareras de la Virgen del Castillo de Cullera és l'entitat que engloba les dones que han sigut cambres de la Mare de Déu. Les obreres o cambres són dos dones casades o vídues, i, des de l'any 2005, també dones solteres majors de 30 anys, que cuiden la imatge de la Mare de Déu del Castell i el cambril on descansa des de temps ancestrals. Anteriorment a la construcció del nou santuari en 1897, ja s'ocupaven de la imatge i l'altar, on esta era custodiada, en la capella gòtica del castell. Cada vegada que la imatge ix del seu lloc de guàrdia, les dos cambres han d'estar presents i acompanyen la Mare de Déu del Castell allà on siga traslladada, dins o fora de la ciutat de Cullera. Escorten la imatge de Maria Santíssima en cada acte de les Festes Patronals, estan presents en tots i presidixen la majoria d'estos. Estes dos dones garantixen que la Mare de Déu siga mostrada al poble amb la dignitat i magnificència que mereix tan excelsa patrona. En estes dos dones es resumix el caràcter civil i religiós de les Festes Majors de Cullera, del santuari i la imatge que hi descansa. Des de l'any 2010, amb la creació dels primers estatuts canònics de l'Associació de Cambres, es manté el costum de la selecció de les dos dones per part de les cambres anteriors. Així i tot, qualsevol dona pot presentar una sol·licitud, dirigida a la presidenta de l'Associació, en la qual expresse la voluntat de ser designada cambra.

Custodi: el custodi de la Mare de Déu és un seglar, fill del poble, vinculat a la Junta del Patronat. Té la funció de vigilar l'estat de la Mare de Déu en els trasllats. Cal tindre en compte que, fins a l'any 1976, la imatge que es traslladava era la centenària, tot i que la imatge peregrina està completament arrelada. La imatge té un sistema complex d'engranatge en les andes. El custodi té la finalitat de comprovar que la Mare de Déu té la peanya ben subjecta a l'estructura de les andes

parte de las autoridades. Esta cabalgata se dejó de celebrar y fue unas décadas después cuando el mundo fallero tomó el testigo.

Personajes, indumentarias, prácticas y funciones de la Junta-Patronato del Santuario de Nuestra Señora del Castillo de Cullera

El cimienta històric i la finalitat de la creació de la Junta del Castillo, tal com es conocida por el pueblo, es la administración del santuario y el mantenimiento de la devoción a nuestra patrona. Su fecha oficial de creación es 1915, a pesar de que ya desde antiguo existía toda una serie de administradores, a indicación de los jurados de la villa, que se hacían cargo del funcionamiento del santuario y de la organización de las festividades marianas que celebraba el pueblo, en especial la fiesta de la Mare de Déu de Març, convertida con el tiempo en advocación de la Encarnación. Se tiene conocimiento de que, desde 1641 hasta 1856, hubo administradores de manera regular y consecutiva. Al final del siglo XIX, el rector de los Santos Juanes pasa a encargarse de este menester, y, en 1915, el rector José M. Domínguez propone la formalización de una junta con unos estatutos propios que estuviera integrada por personas de iglesias de diferente carácter político. Así, los primeros estatutos fueron aprobados por el gobierno de la provincia en 1916 y se ratificaron eclesiásticamente unos años después por el cardenal y arzobispo de València, Enrique Reig Casanova. En 1922 llegaron los frailes franciscanos, que se hicieron cargo de la administración del santuario hasta el año 2007, cuando esta pasó a los Santos Juanes. A estas alturas, la Junta, bajo la presidencia del rector de los Santos Juanes, un cura hijo del pueblo como vicepresidente y hombres y mujeres de Cullera como vocales, continúa su tarea centenaria con la función de mantener viva la gran manifestación que resume todo lo que implica la Mare de Déu del Castell, en la que se congregan fe y religión, historia y tradición, y, también, cultura y manifestación, en medio de un pueblo que aclama, ruega y acoge a su patrona. A lo largo de las Fiestas a la Patrona, la Junta-Patronato, con las camareras y los tauleters y clero, acompaña a la Mare de Déu a todos los actos para garantizar que estos se celebren con la máxima dignidad litúrgica. Además, el presidente y la Junta mantienen una coordinación constante con el Ayuntamiento durante el tiempo que duran los preparativos de las fiestas.

Tauleters: la Germandat dels Tauleters acoge a los que han sido elegidos durante las últimas décadas como tauleters, es decir, como los encargados de construir y decorar la tauleta, el altar provisional de la Mare de Déu, utilizado como primer descanso de la imagen de la Mare de Déu al llegar al pueblo. Los tauleters, ahora, van acompañados a los séquitos. Ellos llevan vestido de gala, y las acompañantes, también, con peineta y mantellina en las procesiones.

Camareras: la Asociación de Camareras de la Virgen del Castillo de Cullera es la entidad que engloba a las mujeres que han sido camareras de la Mare de Déu. Las obreras o camareras son dos mujeres casadas o viudas, y, desde el año 2005, también mujeres solteras mayores de 30 años, que cuidan la imagen de la Mare de Déu del Castell y el camarín donde descansa desde tiempos ancestrales. Anteriormente a la construcción del nuevo santuario en 1897, ya se ocupaban de la imagen y el altar, donde esta era custodiada, en la capilla gòtica del castillo. Cada vez que la imagen sale de su lugar de guardia, las dos camareras tienen que estar presentes y acompañan a la Mare de Déu del Castell allà donde sea trasladada, dentro o fuera de la ciudad de Cullera. Escortan la imagen de María Santísima en cada acto de las Fiestas Patronales, están presentes en todos y presiden la mayoría de estos. Estas dos mujeres garantizan que la Mare de Déu sea mostrada en el pueblo con la dignidad y magnificència que merece tan excelsa patrona. En estas dos mujeres se resume el carácter civil y religioso de las Fiestas Mayores de Cullera, del santuario y la imagen que en él descansa. Desde el año 2010, con la creación de los primeros estatutos canónicos de la Asociación de Camareras, se mantiene la costumbre de la selección de las dos mujeres por parte de las camareras anteriores. Aun así, cualquier mujer puede presentar una solicitud, dirigida a la presidenta de la Asociación, en la que exprese la voluntad de ser designada camarera.

Custodio: el custodio de la Mare de Déu es un seglar, hijo del pueblo, vinculado a la Junta del Patronato. Tiene la función de vigilar el estado de la Mare de Déu en los traslados. Hay que tener en cuenta que, hasta el año 1976, la imagen que se trasladaba era la centenaria, a pesar de que la imagen peregrina está completamente arraigada. La imagen tiene un sistema complejo de engranaje en las andas. El custodio tiene la finalidad de comprobar que la Mare de Déu tiene la peana bien sujeta

quan el sacerdot que la porta o ell mateix la col·loca. Normalment, ix en processó en la seua posició amb la Junta, però s'avança per a fer les comprovacions que calguen quan ho considera convenient. A més, és l'encarregat de fixar-la i desenganxar-la del tron per a portar-la a les andes o viceversa cada vegada.

Milícia y Corte: la data de la seua fundació és el 1897, amb la inauguració del santuari. El seu origen es deu a la necessitat de garantir també la seguretat al santuari, amenaçada en el seu moment per robatoris. Un grup d'hòmens i dones feien tornos de vigilància les 24 hores del dia, en una vetlla contínua. És una associació dedicada al culte de la Mare de Déu i a l'exercici de les pietats marianes. Les seues celebracions públiques són la festivitat de la Nativitat, Candelària, Assumpció, la Immaculada i l'Encarnació. A més, en la missa de l'últim diumenge de festes, dedicada a Milícia y Corte, es proclamen les cambres de l'any següent.

Milícia y Custodia: l'entitat Milícia y Custodia té com a finalitat acompanyar la imatge de la Mare de Déu del Castell en els seus trasllats, i tindre cura de les andes, que ofereixen als diferents grups de portadors i veïnat que la durà durant les processons.

Dansadors i dansadores:

Arquets/panderetes. Huit xiquetes vestides de pastorettes, però sense el jupetí i el cabell de palla. A les mans porten un arquet elaborat amb fulles d'hedra i flors de colors amb el qual ballen fent diverses evolucions. Per al ball de les panderetes, es canvia l'arquet de fulles i flors per una pandereta.

Vetes. Huit chicas vestides amb el tradicional vestit de llauradora.

Dansadors ball (jota). La indumentària és la tradicional valenciana, compartida per tot el territori, que evoluciona al mateix temps, amb la incorporació o recuperació d'elements i teixits.

Bastons/bastonets. Huit balladors/balladores vestits amb un faldellí i un cos de ras o setí de color roig per als xics i de color blau per a les xiques, capeta, mocador nugat al coll, calces blanques i corona amb plomes. Sostenen, a la mà dreta, un bastó d'uns 60 cm d'altura, i a la mà esquerra porten una planxa circular.

Muixeranga. Abillats amb pantaló blanc, faixa negra i camisa roja, amb brodat de la colla.

Caps. Quatre parelles de cabuts. Tres parelles de balladors i balladores vestits de llauradors i llauradores valencianes, que duen sobre els muscles els capgrossos de cartó pedra.

Gegants. En el cas de Cullera n'hi ha dos, que representen el rei en Jaume I i la reina Na Violant.

Personatges bíblics. Personatges que completen el seguici de la processó general. Una sèrie de personatges de tradició bíblica de fort arrelament entre la gent. Estimen que tenen la seua procedència de la processó del Corpus, i constitueixen hui en dia el record d'una catequesi al·legòrica que relata de manera visual i popular la història de la salvació. Entre el conjunt de personatges que cada any podem trobar en el seguici hi ha els personatges i les escenes següents: Noé (l'avi Colomet), Abraham, Sara, Isaac, Jacob, Raquel, Josep, Moisés, Aaron, faraó amb dona i fill, cort del faraó, portadors de torxes, arca de l'Aliança, trompeters, Josué, Saül, Samsó, Dalila, rei David, Betsabé, Salomó i reina de Sabà, Elies, Jeremies, Isaïes, Judith, Rut, Noemí, Débora, Abigail, Rebeca, reina Esther, Tobies, Sara.

Cirialots. Els prohoms, o ancians, abillats amb túniques blanques, corones daurades i barbes postisses, que carreguen grans ciris.

Quatre parts del món. El grup de personatges més conegut i estimat per la comunitat local. Són els antics volants o portadors de la Mare de Déu. En l'actualitat en són quatre, tot i que ja no porten al muscle les andes amb la imatge, sinó que fan d'acompanyants al llarg de la Baixà, Processó General i Pujà. La seua indumentària ha passat a formar part de la iconografia popular local, pel seu caràcter cridaner, però també elegant. Es tracta d'una brusa ampla i calces blaves, calçons curts rematats amb randes, gola, bocamànegues i un barret ornat amb enfilalls de perles falses, i caramull de flors i violes. A la mà sostenen un manoll de cintes de seda de diversos colors.

Músics. Sense cap dubte, la música està present i fa gala en esta vila durant les festes. Les agrupacions musicals han estat reconegudes com a bé d'interès cultural immaterial en si mateixes i constitueixen, de ple, un dels moviments d'associacionisme i transmissió de coneixements

a la estructura de las andas cuando el sacerdote que la porta o él mismo la coloca. Normalmente, sale en procesión en su posición con la Junta, pero se avanza para hacer las comprobaciones que haga falta cuando lo considera conveniente. Además, es el encargado de fijarla y desenganjarla del trono para llevarla a las andas o viceversa cada vez.

Milícia y Corte: la fecha de su fundación es 1897, con la inauguración del santuario. Su origen se debe a la necesidad de garantizar también la seguridad en el santuario, amenazada en su momento por robos. Un grupo de hombres y mujeres hacían turnos de vigilancia las 24 horas del día, en un velatorio continuo. Es una asociación dedicada al culto de la Mare de Déu y al ejercicio de las piedades marianas. Sus celebraciones públicas son la festividad de la Natividad, la Candelaria, la Asunción, la Inmaculada y la Encarnación. Además, en la misa del último domingo de fiestas, dedicada a Milícia y Corte, se proclaman las camareras del año siguiente.

Milícia y Custodia: la entidad Milícia y Custodia tiene como finalidad acompañar a la imagen de la Mare de Déu del Castell en sus traslados, y cuidar las andas, que ofrecen a los diferentes grupos de portadores y vecindario que la llevará durante las procesiones.

Danzadores y danzadoras:

Arquets/panderetas. Ocho niñas vestidas de pastorcillas, pero sin el chaleco y el cabello de paja. En las manos llevan un arco elaborado con hojas de hiedra y flores de colores con el que bailan haciendo varias evoluciones. Para el baile de las panderetas, se cambia el arco de hojas y flores por una pandereta.

Vetas. Ocho chicas vestidas con el tradicional traje de labradora.

Danzadores baile (jota). La indumentaria es la tradicional valenciana, compartida por todo el territorio, que evoluciona al mismo tiempo con la incorporación o la recuperación de elementos y tejidos.

Bastones/bastoncillos. Ocho bailadores/bailadoras vestidos con un faldellín y un cuerpo de raso o satén de color rojo para los chicos y de color azul para las chicas, capilla, pañuelo anudado al cuello, calzas blancas y corona con plumas. Sostienen, en la mano derecha, un bastón de unos 60 cm de altura, y en la mano izquierda llevan una plancha circular.

Muixeranga. Ataviados con pantalón blanco, faja negra y camisa roja, con bordado de la colla.

Cabezas. Cuatro parejas de cabezudos. Tres parejas de bailadores y bailadoras vestidos de labradores y labradoras valencianas, que llevan sobre los hombros los cabezudos de cartón piedra.

Gigantes. En el caso de Cullera hay dos, que representan al rey Jaime I y a la reina Violante.

Personajes bílicos. Personajes que completan el séquito de la procesión general. Una serie de personajes de tradición bíblica de fuerte arraigo entre la gente. Estimamos que tienen su procedencia de la procesión del Corpus, y constituyen hoy en día el recuerdo de una catequesis alegórica que relata de manera visual y popular la historia de la salvación. Entre el conjunto de personajes que cada año podemos encontrar en el séquito se encuentran los personajes y las escenas siguientes: Noé (el abuelo Colomet), Abraham, Sara, Isaac, Jacob, Raquel, José, Moisés, Aarón, faraón con mujer e hijo, corte del faraón, portadores de antorchas, arca de la Alianza, trompeteros, Josué, Saül, Sansón, Dalila, rey David, Betsabé, Salomón y la reina de Saba, Elías, Jeremías, Isaías, Judith, Rut, Noemí, Débora, Abigail, Rebeca, la reina Ester, Tobías y Sara.

Cirialots. Los prohombres, o ancianos, ataviados con túnicas blancas, coronas doradas y barbas postizas, que cargan grandes cirios.

Cuatro partes del mundo. El grupo de personajes más conocido y estimado por la comunidad local. Son los antiguos volants o portadores de la Mare de Déu. En la actualidad son cuatro, a pesar de que ya no llevan al hombro las andas con la imagen, sino que hacen de acompañantes a lo largo de la Baixà, la Procesión General y la Pujà. Su indumentaria ha pasado a formar parte de la iconografía popular local, por su carácter llamativo, pero también elegante. Se trata de una blusa ancha y calzas azules, calzones cortos rematados con randas, cuello acanalado, bocamangas y un sombrero ornado con sartas de perlas falsas, y remate de flores y violas. En la mano sostienen un manojito de cintas de seda de varios colores.

Músicos. Sin lugar a dudas, la música está presente y hace gala en esta villa durante las fiestas. Las agrupaciones musicales han sido reconocidas como bien de interés cultural inmaterial en sí mismas y constituyen, de pleno, uno de los movimientos de asociacionismo y

més potents del territori, i també a escala estatal (fins i tot per a ser reconegudes com a manifestació representativa del patrimoni cultural immaterial espanyol) com a mostra d'exemple organitzatiu.

Elements imatge de la Mare de Déu

La icona mariana protagonista i raó de les Festes Majors en el seu honor, sota l'advocació de la Mare de Déu de l'Encarnació (del castell de Cullera), és una imatge datada el segle XIV, de 38 cm d'alçada, per 20 de base, realitzada en alabastre policromat i daurat. La figura que representa la Mare de Déu amb Jesús al braç està depositada en una peanya de plata del segle XVIII. Té un maluc lleugerament desplaçat, i el cap, lleugerament inclinat, forma una S. La túnica està decorada amb palmes daurades, emblema del triomf i símbol de la virginitat triomfant de la Mare de Déu. Les mànegues de la túnica són més amples i més curtes que les de baix, ajustades amb botons. La túnica i el vestit, de mànegues cenyides de color blau i botons daurats, i l'ampli mantell, ple d'estrelles, que recull amb el braç esquerre. La cara i les mans eren fosques, morenes, d'on prové el seu nom popular de Moreneta. Sosté a la mà dreta una flor en forma de campana, una flor de lliri, que representa la seua puresa, innocència i virginitat. El lliri simbolitza també l'abandonament a la voluntat de Déu. El xiquet Jesús acarona un dels pistils de la flor amb la mà dreta, i, amb l'esquerra, acaricia un osset, que descansa sobre els seus genolls. L'osset és l'emblema cristià tret de la història natural dels antics. Té una càrrega simbòlica teològica, que l'Església va prendre i va començar a utilitzar en el segle VI, i simbolitza l'ànima del cristià que troba refugi en Jesucrist. La corona gòtica, medieval (cilindre d'or amb una pedra preciosa) ja fa referència a la representació reial, i la vincula amb el seu origen ja coronat, més enllà de la corona que du en l'actualitat, de joieria. Encara que l'advocació siga de l'Encarnació, la imatge compta amb el xiquet Jesús al braç de la mare, ja que, com hem comentat, la imatge va ser primer, abans de l'advocació. La imatge religiosa de la Mare de Déu de l'Encarnació és una expressió de l'esperit que informa de la fe i la vida creient de les persones i del poble, i, al mateix temps, és una ajuda per a la comprensió i contemplació dels continguts de la fe que representen. L'any 1977 es construí una imatge peregrina per a facilitar les tasques de conservació de la imatge original. Actualment, és la imatge utilitzada per a la processó, baixar al poble, besamans, etc.

Tauleta: és una paraula que desperta els sentits de la comunitat de Cullera. L'altar temporal, el tron momentani de la Mare de Déu, que és creat ex professo any rere any. L'origen d'este element visual, plàstic i litúrgic se situa en l'inici de les davallades de la Mare de Déu a la vila de Cullera i es conta, principalment, per mitjà d'una llegenda d'autoria local, que transcrivim ací des del llibre escrit per Giner: «De feia uns quants anys del començament de la Davallada, que, un rector vellet, avarava, lenta i fatigosament per les Revoltes Velles. I en aplegar al Raval, tres hòmens que acabaven de sopar a la porta de casa i aquí s'estaven per vore passar la processó. En mirar-se'l tan cansat, al senyor rector, la Imatge penjada del coll de dos corretges i amb el consegüent manxó, vullgues que no, el varen fer seure i deixar la Mare de Déu damunt la tauleta. Mentre que la paraven, llurs dones d'uns domassos i un parell de canelobres i la barrejaren tota de pètals de flor. Val a dir que improvisaren, pensat-i fet, una 'Tauleta' com les del Corpus a nostra Patrona. El costum quedà, com queden les coses bones, i d'any en any tres hòmens que havien de ser trets del raval de la Mar, pararien la Tauleta i anirien —és clar— amb les dones llurs, darrere l'anda en la processó de la Baixada i la de Sant Vicent». Mitjançant estes paraules, trobem explicació a l'existència d'este element material vinculat amb la rebuda a la vila de la Mare de Déu, inserida en l'acte de la Baixà. Segons la cita, l'acte de la Baixà ja estaria institucionalitzat i va ser en un d'aquells anys quan es va produir este fet fortuït, que, en un principi, marcaria la història de les festes per sempre. Segons es diu, va ser llavors quan va nàixer la tauleta i el tauleter. Com comentem, en un primer moment, serien les dones les encarregades de decorar i lluir la tauleta, però amb la ritualització i/o institucionalització de la construcció de la tauleta com a element central de la Baixà, seran els hòmens qui materialitzen la tasca de la tauleta. En l'actualitat, consistix en una estructura d'ús temporal, amb el centre giratori sobre una tauleta, i decorada en flor. Esta estructura i decoració l'elaboren els tres tauleters, que són triats pels anteriors, o es proposen a ells mateixos davant de la Germandat

transmisión de conocimientos más potentes del territorio, y también a escala estatal (incluso para ser reconocidas como manifestación representativa del patrimonio cultural inmaterial español) como muestra de ejemplo organizativo.

Elementos imagen de la Mare de Déu

El icono mariano, protagonista y razón de las Fiestas Mayores en su honor, bajo la advocación de la Mare de Déu de l'Encarnació (del castillo de Cullera), es una imagen datada del siglo XIV, de 38 cm de altura, por 20 de base, realizada en alabastro policromado y dorado. La figura que representa a la Mare de Déu con Jesús al brazo está depositada en una peana de plata del siglo XVIII. Tiene una cadera ligeramente desplazada, y la cabeza, ligeramente inclinada, forma una S. La túnica está decorada con palmas doradas, emblema del triunfo y símbolo de la virginidad triunfante de la Mare de Déu. Las mangas de la túnica son más anchas y más cortas que las de abajo, ajustadas con botones. La túnica y el traje, de mangas ceñidas de color azul y botones dorados, y el amplio manto, lleno de estrellas, que recoge con el brazo izquierdo. La cara y las manos eran oscuras, morenas, de donde proviene su nombre popular de Moreneta. Sostiene en la mano derecha una flor en forma de campana, una flor de lirio, que representa su pureza, inocencia y virginidad. El lirio simboliza también el abandono a la voluntad de Dios. El Niño Jesús acaricia uno de los pistilos de la flor con la mano derecha, y, con la izquierda, acaricia un oseño, que descansa sobre sus rodillas. El oseño es el emblema cristiano sacado de la historia natural de los antiguos. Tiene una carga simbólica teológica, que la Iglesia tomó y empezó a utilizar en el siglo VI, y simboliza el alma del cristiano que encuentra refugio en Jesucristo. La corona gòtica, medieval (cilindro de oro con una piedra preciosa) ya hace referencia a la representación real, y la vincula con su origen ya coronado, más allá de la corona que lleva en la actualidad, de joyería. Aunque la advocación sea de la Encarnación, la imagen cuenta con el Niño Jesús al brazo de la madre, puesto que, como hemos comentado, la imagen fue primero, antes de la advocación. La imagen religiosa de la Mare de Déu de la Encarnación es una expresión del espíritu que informa de la fe y la vida creyente de las personas y del pueblo, y, al mismo tiempo, es una ayuda para la comprensión y la contemplación de los contenidos de la fe que representan. En 1977 se construye una imagen peregrina para facilitar las tareas de conservación de la imagen original. Actualmente, es la imagen utilizada para la procesión, bajar al pueblo, besamanos, etc.

Tauleta. Es una palabra que despierta los sentidos de la comunidad de Cullera. El altar temporal, el trono momentáneo de la Mare de Déu, que es creado ex profeso año tras año. El origen de este elemento visual, plástico y litúrgico se sitúa en el inicio de las bajadas de la Mare de Déu a la villa de Cullera y se cuenta, principalmente, por medio de una leyenda de autoría local, que transcribimos aquí desde el libro escrito por Giner: «De feia uns quants anys del començament de la Davallada, que, un rector vellet, avarava, lenta i fatigosament per les Revoltes Velles. I en aplegar al Raval, tres hòmens que acabaven de sopar a la porta de casa i aquí s'estaven per vore passar la processó. En mirar-se'l tan cansat, al senyor rector, la Imatge penjada del coll de dos corretges i amb el consegüent manxó, vullgues que no, el varen fer seure i deixar la Mare de Déu damunt la tauleta. Mentre que la paraven, llurs dones d'uns domassos i un parell de canelobres i la barrejaren tota de pètals de flor. Val a dir que improvisaren, pensat-i fet, una 'Tauleta' com les del Corpus a nostra Patrona. El costum quedà, com queden les coses bones, i d'any en any tres hòmens que havien de ser trets del raval de la Mar, pararien la Tauleta i anirien —és clar— amb les dones llurs, darrere l'anda en la processó de la Baixada i la de Sant Vicent». Mediante estas palabras, encontramos explicación en la existencia de este elemento material vinculado con el recibimiento a la villa de la Mare de Déu, insertada en el acto de la Baixà. Según la cita, el acto de la Baixà ya estaría institucionalizado y fue en uno de aquellos años cuando se produjo este hecho fortuito, que, en un principio, marcaría la historia de las fiestas por siempre jamás. Según se dice, fue entonces cuando nació la tauleta y el tauleter. Como comentamos, en un primer momento, serían las mujeres las encargadas de decorar y lucir la tauleta, pero con la ritualización y/o institucionalización de la construcción de la tauleta como elemento central de la Baixà, serán los hombres quienes materializan la tarea de la tauleta. En la actualidad, consiste en una estructura de uso temporal, con el centro giratorio sobre una tauleta, y decorada en flor. Esta estructura y decoración la elaboran los tres tauleters, que son ele-

de Tauleters, i tenen l'encàrrec de fer realitat esta arquitectura efimera en la qual reposarà la Mare de Déu durant uns minuts, i que simbolitza l'entrada a la vila. La tauleta serà com la clau de la ciutat, que dona la benvinguda a la Mare de Déu, i són els tauleters els que obrin les portes. La tauleta ha passat de tindre una modesta improvisació funcional, a la qual deu el seu origen, a ser un esplèndid monument marià, que és el tron en què breument s'asseu sa reialesa sobre la Cullera civil, l'adorable figura de la nostra patrona.

Tron efimer: per als nou dies de festes, a l'altar major de la parròquia dels Sants Joans es munta una estructura mòbil, que suposa el tron que ocuparà la imatge de la Mare de Déu. Allà és entronitzada quan arriba de la Baixà, i davallada en cada ocasió que ix al carrer en processó. El tron puja i baixa per a fer visible la imatge, que sempre és fixada pel custodi quan el clero l'acosta. Mentres esta estructura puja o baixa, el rogle de campanes sempre sona. D'esta manera, l'altar principal del temple es modifica i s'adapta per a acollir la imatge, que només descansa a l'església els nou dies.

Balls i danses: un dels elements més rellevants i notoris és la presència de danses rituals en diferents dies de les festes. Abans hem anotat l'evolució que han experimentat estes danses i balls al llarg dels temps, i cal també afegir la seua importància, siga per la seua presència com pel fort procés de recuperació dels últims anys i els estudis que s'han fet al voltant d'este fenomen, compartit principalment en l'àmbit comarcal, però amb notòries diferències locals, que s'hauran de continuar treballant. No totes les localitats han tingut l'amabilitat d'investigar i recuperar les danses que es feien al voltant dels seguicis principals de les festes. Però a Cullera, des de fa unes dècades, sí que ha sigut així, i s'han pogut recuperar, gràcies als estudis i les investigacions dels responsables locals dels grups o les colles de danses, així com d'estudiosos que les han incloses en els seus grans estudis comarcals o més generals, com ha sigut el cas d'Enric Olivares i Oreto Trescolí.

Música: la presència dels elements sonors en les festes és indubtable. I com a element que cal destacar, hi ha la música, representada per tres entitats de Cullera. SCUDAMM, Societat Ateneu Musical i Societat Musical Instructiva Santa Cecília. És tanta la importància de la música i de les entitats, que formen part dels seguicis rituals i més enllà. Destacables són les entrades de bandes, que fan gaudir el públic i els visitants amb l'elegància d'un acte tan popular com significatiu. I tant és així que, arran de l'arrelament musical del poble, es va generar el Certamen de Bandes, el segon més antic de l'Estat espanyol. També la música està protagonitzada per aquelles tonades i composicions que fan de fons necessari per a les danses i els balls rituals de les festes, fets tant per l'Escola Municipal de Danses, Tabal i Dolçaina com per la Colla Pas Pla.

Campanes: Cullera és, sens dubte, una de les poblacions valencianes on es guarda la tradició dels vols generals de campanes, entesos quan la participació de diverses torres s'unixen conformant un paisatge sonor reconeixiblement festiu. Són diversos els moments en què totes les campanes de la vila unixen les seues veus. I també es conserva, tal com ha de ser, la tradició dels vols a l'alba, quan, de l'església dels Sants Joans ix la Mare de Déu en les Aurores. Este patrimoni sonor és un dels elements que conformen les festes que s'ha anat recuperant des dels anys huitanta. Cullera, a més, ha sabut propiciar la restauració dels seus jocs de campanes, per tal de poder-les fer sonar manualment, com ocorre alguns anys.

Pirotecnia: un altre element comú en les festes del nostre territori és la pirotecnia en totes les seues formes, al llarg de la setmana festiva i en els moments més esperats, com són la nit de la Baixà i el dia de la Processó General, en què es disparen castells de focs artificials i, també, mascletades.

Processos danses de Cullera: un cas de patrimoni recuperat al voltant dels anys huitanta, per l'Escola Municipal de Danses, Tabal i Dolçaina, gràcies a treballs de rescat per mitjà de la memòria oral. Les danses són, originàriament, un ball ritual (es desenvolupen en un dia en concret, per unes persones en concret també), però participatiu hui en dia. El seu caràcter ritual (per això és conegut com a dansa) ve de la seua realització en un context de festa major o festes de carrer. Per a insistir encara més en el seu caràcter ritual, la vestimenta dels balladors i balladores és d'un tipus especial, com, per exemple, amb un ús

gidos por los anteriores, o se proponen a ellos mismos ante la Hermandad de Tauleters, y tienen el encargo de hacer realidad esta arquitectura efimera en la que reposará la Mare de Déu durante unos minutos, y que simboliza la entrada a la villa. La tauleta será como la clave de la ciudad, que da la bienvenida a la Mare de Déu, y son los tauleters los que abren las puertas. La tauleta ha pasado de tener una modesta improvisación funcional, a la que debe su origen, a ser un espléndido monumento mariano, que es el trono en el que brevemente se sienta su realeza sobre la Cullera civil, la adorable figura de nuestra patrona.

Trono efimero. Para los nueve días de fiestas, en el altar mayor de la parroquia de los Santos Juanes se monta una estructura móvil, que supone el trono que ocupará la imagen de la Mare de Déu. Allí es entronizada cuando llega de la Baixà, y bajada en cada ocasión que sale a la calle en procesión. El trono sube y baja para hacer visible la imagen, que siempre es fijada por el custodio cuando el clero la acerca. Mientras esta estructura sube o baja, la rueda de campanas siempre suena. De este modo, el altar principal del templo se modifica y se adapta para acoger a la imagen, que solo descansa en la iglesia los nueve días.

Bailes y danzas. Uno de los elementos más relevantes y notorios es la presencia de danzas rituales en diferentes días de las fiestas. Antes hemos anotado la evolución que han experimentado estas danzas y bailes a lo largo de los tiempos, y hace falta también añadir su importancia, sea por su presencia como por el fuerte proceso de recuperación de los últimos años y los estudios que se han hecho alrededor de este fenómeno, compartido principalmente en el ámbito comarcal, pero con notorias diferencias locales, que se tendrán que continuar trabajando. No todas las localidades han tenido la amabilidad de investigar y recuperar las danzas que se hacían alrededor de los séquitos principales de las fiestas. Pero en Cullera, desde hace unas décadas, sí que ha sido así, y se han podido recuperar, gracias a los estudios y las investigaciones de los responsables locales de los grupos o las collas de danzas, así como de estudiosos que las han incluido en sus grandes estudios comarcals o más generales, como ha sido el caso de Enric Olivares y Oreto Trescolí.

Música: la presencia de los elementos sonoros en las fiestas es indubtable. Y como elemento que cabe destacar, está la música, representada por tres entidades de Cullera. SCUDAMM, Sociedad Ateneo Musical y Sociedad Musical Instructiva Santa Cecilia. Es tanta la importancia de la música y de las entidades, que forman parte de los séquitos rituales y más allá. Destacables son las entradas de bandas, que hacen disfrutar al público y los visitantes con la elegancia de un acto tan popular como significativo. Y tanto es así que, a raíz del arraigo musical del pueblo, se generó el Certamen de Bandas, el segundo más antiguo del Estado español. También la música está protagonizada por aquellas tonadas y composiciones que hacen de fondo necesario para las danzas y los bailes rituales de las fiestas, hechos tanto por la Escuela Municipal de Danses, Tabal i Dolçaina como por la Colla Pas Pla.

Campanas. Cullera es, sin duda, una de las poblaciones valencianas donde se guarda la tradición de los vuelos generales de campanas, entendidos cuando la participación de varias torres se unen conformando un paisaje sonoro reconociblemente festivo. Son diversos los momentos en los que todas las campanas de la villa unen sus voces. Y también se conserva, tal como tiene que ser, la tradición de los vuelos al amanecer, cuando, de la iglesia de los Santos Juanes sale la Mare de Déu en las Auroras. Este patrimonio sonoro es uno de los elementos que conforman las fiestas que se ha ido recuperando desde los años ochenta. Cullera, además, ha sabido propiciar la restauración de sus juegos de campanas, para poderlas hacer sonar manualmente, como ocurre algunos años.

Pirotecnia. Otro elemento común en las fiestas de nuestro territorio es la pirotecnia en todas sus formas, a lo largo de la semana festiva y en los momentos más esperados, como son la noche de la Baixà y el día de la Procesión General, en los que se disparan castillos de fuegos artificiales y, también, mascletaes.

Procesos danzas de Cullera. Es un caso de patrimonio recuperado alrededor de los años ochenta, por la Escuela Municipal de Danses, Tabalet i Dolçaina, gracias a trabajos de rescate por medio de la memoria oral. Las danzas son, originariamente, un baile ritual (se desarrollan en un día en concreto, por unas personas en concreto también), pero participativo hoy en día. Su carácter ritual (por eso es conocido como danza) viene de su realización en un contexto de fiesta mayor o fiestas de calle. Para insistir todavía más en su carácter ritual, la vestimenta de los bailadores y bailadoras es de un tipo especial, como, por ejemplo,

conservat del mocador de Manila, o, en el cas de les dones, amb adorns amb flors als cabells i al pit. El fet de ballar esta dansa requereix anar vestits molt mudats per a donar importància a este ball tan especial. Es tracta d'una dansa per jota, de quatre passades amb un pas pla entre estes passades, unint-les o encadenant-les, tret que resulta diferenciador d'altres dansades d'altres localitats, on les passades es fan de manera separada. Conformant una cadena participativa, obrin els quadres de l'Escola Municipal de Danses, Tabal i Dolçaina, seguits dels quadres d'escoles o grups de danses convidats, i, seguidament, d'aquells quadres conformats per veïns i veïnes que hi vulguen participar. És per això que a estes danses de Cullera els atorguem la categoria de participatives, encara que mantinguen el sentit donat per la comunitat de ritual. El recorregut és des de la plaça d'Espanya, passant pel carrer la Séquia, el pati de l'Església, el carrer Antoni Renart i, de nou, la plaça d'Espanya.

Esmorzar de la Canya: encara que sembla circumstancial, este esmorzar no és gens improvisat ni casual. És tot un esdeveniment social entorn del ritual de "preparar el camí de la Mare de Déu", ja que el grup que s'encarrega d'este senzill ritual fa el camí de la Baixà, amb una canya que iguala en altura les andes de la Mare de Déu. Totes les rames dels arbres que puguen colpejar la imatge es tallen.

Pujada corporació i baixà: un dels actes més singulars, tant pel seu caràcter com per la seua vistositat, i les emocions que desperta entre els veïns i les veïnes, i els visitants que s'hi acosten, de més prop o més lluny, és l'acte de la Baixà de la Mare de Déu del Castell fins a la vila. Esta Baixà, ritualitzada, des de la seua instauració com a tret d'inici de les festes, es deu a les repetides i extraordinàries davallades de la Mare de Déu des de la seua capella, primer, i, després, des del seu santuari, per a implorar la seua protecció davant de la meteorologia i les avingudes del riu Xúquer. D'esta manera, i des del segle XVII, la Mare de Déu és baixada al poble el dissabte posterior al Diumenge de Pasqua. El seguici s'enceta a les portes de la casa consistorial, des d'on la corporació (en representació de tot el poble de Cullera) inicia el camí, passant per l'església dels Sants Joans i creuant pel mercat municipal (antiga plaça de la Mare de Déu). La comitiva encara les revoltes del castell fins al cim, el santuari, des d'on es traurà la imatge de la Mare de Déu i es durà cap a la vila.

El seguici que ix de la casa consistorial és el següent: – macers de la vila, amb les maces de plata, – convidats, – secretari municipal, – representants de l'alcalde/essa de les pedanies, – regidors i regidores, – tinents d'alcaldia amb els bastons, – alcalde/essa de la ciutat, amb bastó. A la seua dreta, el jutge de pau, i, a la seua esquerra, el cap de comandament de la Guàrdia Civil de Cullera, – quatre parts del món, – ordenances i Policia Local, – banda de música, amb la seua musa.

El seguici que s'hi incorpora (davant) des de l'església és: – creu major alçada, – cambreres, amb acompanyants. Vestides elles de negre, "a l'espanyola", amb pinta i mantellina. Els vestits llargs i negres, amb cola. Els acompanyants vestiran de gala, – tauleters, amb acompanyants. Ells, vestits de negre, i les seues acompanyants, vestides com les cambreres, – Junta del Patronat del Santuari de Nostra Senyora del Castell, – clero.

Una vegada tota la comitiva ha arribat al santuari, a l'altar major se situen cambreres, tauleters, Junta del Patronat, Milícia y Corte, Milícia y Custodia i la corporació. El camarín de la Mare de Déu es tanca i es trau la imatge peregrina, en mans del seu custodi, que la deixa a l'altar. Des d'allà, el president de la Junta del Patronat du la imatge, mentres sona el rogle de campanes i les cinc campanes de la torre voltegen, i la col·loca a les andes, ja en mans dels portadors de la Baixà. En aquell moment i com si es tractara d'un esclat de jubileu, s'entona la Salve marinera, cantada per tots els presents dins del santuari. Posteriorment, es trau la Mare de Déu al pati del santuari i comença la Baixà.

El seguici, que comença a desfilar mentres es ballen lentament les andes, es conforma de la manera següent:

– Representants de les associacions falleres locals, – SCUDAMM de cornetes i tambors, – creu alçada
– poble, – comuniantes, – Milícia y Custodia, amb el guió de la Mare de Déu, – Milícia y Corte, – andes de la Mare de Déu, portada pels portadors de la Baixà, vestits amb uniforme de mariner, – clero, – cambreres, amb acompanyants, – tauleters, amb acompanyants, – Junta del Patronat, presidida pel president, amb capa pluvial blava i bonet a la

con un uso conservado del mantón de Manila, o, en el caso de las mujeres, con adornos con flores en el cabello y en el pecho. El hecho de bailar esta danza requiere ir muy bien vestidos para dar importancia a este baile tan especial. Se trata de una danza por jota, de cuatro pases con un paso plano entre estos pases, uniéndolas o encadenándolas, salvo que resulta diferenciador de otras danzas otras localidades, donde los pases se hacen de manera separada. Conformando una cadena participativa, abren los cuadros de la Escola Municipal de Danses, Tabal i Dolçaina, seguidos de los cuadros de escuelas o grupos de danzas invitados, y, seguidamente, de aquellos cuadros conformados por vecinos y vecinas que quieran participar. Es por ello que a estas danzas de Cullera les otorgamos la categoría de participativas, aunque mantengan el sentido dado por la comunidad de ritual. El recorrido es desde la plaza de España, pasando por la calle de la Acequia, el patio de la Iglesia, la calle de Antoni Renart y, de nuevo, la plaza de España.

Almuerzo de la Caña. Aunque parece circunstancial, este almuerzo no es nada improvisado ni casual. Es todo un acontecimiento social en torno al ritual de «preparar el camí de la Mare de Déu», puesto que el grupo que se encarga de este sencillo ritual hace el camino de la Baixà, con una caña que iguala en altura las andas de la Mare de Déu. Todas las ramas de los árboles que puedan golpear la imagen se cortan.

Subida corporación y baixà. Es uno de los actos más singulares, tanto por su carácter como por su vistositad, y las emociones que despierta entre los vecinos y las vecinas, y los visitantes que se acercan, de más cerca o más lejos, es el acto de la Baixà de la Mare de Déu del Castell hasta la villa. Esta Baixà, ritualizada, desde su instauración como disparo de inicio de las fiestas, se debe a las repetidas y extraordinarias bajadas de la Mare de Déu desde su capilla, primero, y, después, desde su santuario, para implorar su protección ante la meteorología y las avenidas del río Júcar. De este modo, y desde el siglo XVII, la Mare de Déu es bajada al pueblo el sábado posterior al Domingo de Pascua. El séquito se comienza a las puertas de la casa consistorial, desde donde la corporación (en representación de todo el pueblo de Cullera) inicia el camino, pasando por la iglesia de los Santos Juanes y cruzando por el mercado municipal (antigua plaza de la Mare de Déu). La comitiva encara las curvas (revoltes) del castillo hasta la cumbre, el santuario, desde donde se sacará la imagen de la Mare de Déu y se llevará hacia la villa.

El séquito que sale de la casa consistorial es el siguiente: – maceros de la villa, con las mazas de plata, – invitados, – secretario municipal, – representantes del alcalde/esa de las pedanías, – regidores y regidoras, – tenientes de alcaldía con los bastones, – alcalde/esa de la ciudad, con bastón. A su derecha, el juez de paz, y, a su izquierda, el jefe de mando de la Guardia Civil de Cullera, – cuatro partes del mundo, – ordenanzas y Policia Local, – banda de música, con su musa.

El séquito que se incorpora (delante) desde la iglesia es: – cruz mayor levantada, – camareras, con acompanyants. Vestidas ellas de negro, «a la española», con peineta y mantellina. Los trajes largos y negros, con cola. Los acompanyants vestirán de gala, – tauleters, con acompanyants. Ellos, vestidos de negro, y sus acompanyants, vestidas como las camareras, – Junta del Patronato del Santuario de Nuestra Señora del Castillo, – clero.

Una vez toda la comitiva ha llegado al santuario, en el altar mayor se sitúan camareras, tauleters, Junta del Patronato, Milícia y Corte, Milícia y Custodia y la corporación. El camarín de la Mare de Déu se cierra y se saca la imagen peregrina, en manos de su custodio, que la deja en el altar. Desde allá, el presidente de la Junta del Patronato lleva la imagen, mientras suena la rueda de campanas y las cinco campanas de la torre voltean, y la coloca en las andas, ya en manos de los portadores de la Baixà. En ese momento, y como si se tratara de un estallido de jubileo, se entona la Salve marinera, cantada por todos los presentes dentro del santuario. Posteriormente, se saca a la Mare de Déu al patio del santuario y empieza la Baixà.

El séquito, que empieza a desfilar mientras se bailan lentamente las andas, se conforma de la manera siguiente:

– Representantes de las asociaciones falleras locales, – SCUDAMM de cornetas y tambores, – cruz levantada
– pueblo, – comuniantes, – Milícia y Custodia, con el guion de la Mare de Déu, – Milícia y Corte, – andas de la Mare de Déu, portadas por los portadores de la Baixà, vestidos con uniforme de marinero, – clero, – camareras, con acompanyants, – tauleters, con acompanyants, – Junta del Patronato, presidida por el presidente, con capa pluvial azul y

mà, – macers de la vila, – corporació municipal, – banda de música, amb la seua musa, – poble.

La comitiva descendix per les revoltes, mentres les campanes del santuari i les de les esglésies del poble voltegen de tant en tant. A cada cantó de les revoltes es dispara una salva. Mentres el seguici baixa, al mercat municipal comencen a desenvolupar-se les danses (bastons, arquets, panderetes, vetes, ball-jota, caps i muixeranga). Estes danses es faran al mateix mercat i començaran a desfilar abans del seguici que baixa del santuari, fins a l'església. A l'arribada de la comitiva al mercat, esta comença a baixar per l'escalinata i s'espera baix, als jardins. Al so de la marxa reial, la imatge de la Mare de Déu és tretta de les andes menudes i entronitzada pel president de la Junta del Patronat a la Tauleta, que s'ha disposat per a tal ocasió. El cor Stella Maris entona l'Himne a la Tauleta. Seguidament, el mateix president de la Junta del Patronat du la imatge des de la tauleta fins a les andes grans triades per a eixir en processó fins a l'església dels Sants Joans. El seguici es torna formal, per a la processó del mercat municipal a la parròquia. L'entrada a l'església dels Sants Joans de la Mare de Déu es realitza amb la marxa reial, i, mentres va entrant a la nau del temple, l'orgue sona igual que el rogle de campanes i es llancen pétals de flor des de les balconades interiors. En arribar les andes davant de l'altar major, el custodi lleva la imatge i li l'oferix al president de la Junta del Patronat, que la col·loca al setial instal·lat per a l'ocasió. Mentres el setial va pujant al seu lloc, s'entona de nou la Salve marinera. Després té lloc l'inici del novenari. Al cap d'una estona, es llança un castell de focs artificials.

Rosari de l'Aurora del Raval de Sant Agustí: dilluns, festa de Sant Vicent Ferrer (dia 3 de les festes), a les 5 hores del matí, vol de campanes (potser de les poques poblacions valencianes que mantenen un vol d'alba pròpiament dit). La imatge és davallada del seu tron mentres sona l'orgue i el rogle de campanes. Ix la comitiva processional des de l'església dels Sants Joans.

El seguici és el següent:– SCUDAMM de cornetes i tambors, – creu major alçada, – poble, – Milícia y Custodia, – andes de la Mare de Déu, portada pels portadors del Raval, – clero, presidit pel capellà de la parròquia visitada, en este cas de la Sang, – cambres, amb acompanyants, – tauleters, amb acompanyats, – Junta del Patronat, – corporació municipal, presidida per l'alcalde/alcaldessa, amb la Policia Local i ordenances, – banda de música.

L'itinerari transcorre pels carrers Pati de l'Església, Antonio Renart, plaça de l'Ajuntament, carrer de Baix, carrer València. A l'església de la Sang comencen a voltejar les quatre campanes de la torre, al pas de la imatge de la Mare de Déu. En entrar al barri, se succeïxen els altars, les portes obertes de les cases, on es veuen les imatges particulars disposades, i la pirotècnia. En arribar al final de la zona de cases, es dispara una mascletà/focs artificials, i la comitiva continua el recorregut fins a arribar al cementeri municipal, on es resa un respons pels difunts del poble. En acabant, la comitiva torna a formar i desfà el recorregut fins a arribar de nou a l'església dels Sants Joans, amb el rogle sonant, mentres la Mare de Déu munta al seu tron.

Processó General: el dilluns, tercer dia de les festes, dedicat a Sant Vicent Ferrer, té lloc la Processó General. Podem dividir este seguici ritual en dos parts diferenciades. Abans de les dos parts principals d'este seguici, té lloc l'Enramà de la Murta, pel recorregut establert que farà la processó, com és tradició per a obrir el pas al seguici en si. Es tracta de la desfílada d'un o dos carros, precedits de tabal i dolçaina, que van dispersant rams de plantes aromàtiques, antigament de murta, ara protegida. A Cullera, esta enramada es fa, tradicionalment, amb rames de ciprer i taronger, coincidint amb el fet que la flor del taronger hi és present i desprèn la seua olor tan reconeguda. La finalitat és crear una catifa vegetal als carrers i proferir un ambient acollidor gràcies als aromes. Simbòlicament, s'associa a la purificació del recorregut per on passarà el que és sagrat. La primera part, popularment anomenada la part profana (es tracta de la part que desfílava davant de la creu), són les danses rituals. Tot i que es coneixen com a balls, hem de precisar que es tracten de danses, justament pel seu caràcter ritual, ja que les danses, com defenen Fermín Pardo i José Àngel Jesús-María, sempre han estat condicionades per les festivitats determinades, per la data concreta i pel lloc en què es realitzen, a banda d'estar concretat el nombre de dansadors, figures, indumentària i elements ornamentals, els quals doten de sentit ritual i simbolisme. Tal com ja hem manifestat, i seguint el

bonete en mano, – maceros de la villa, – corporación municipal, – banda de música, con su musa, – pueblo.

La comitiva descende por las curvas, mientras las campanas del santuario y las de las iglesias del pueblo voltean de vez en cuando. A cada lado de las revueltas se dispara una salva. Mientras el séquito baja, en el mercado municipal empiezan a desarrollarse las danzas (bastones, arcos, panderetas, vetas, baile-jota, cabezas y muixeranga). Estas danzas se harán en el mismo mercado y empezarán a desfilar antes del séquito que baja del santuario, hasta la iglesia. A la llegada de la comitiva al mercado, esta empieza a bajar por la escalinata y se espera abajo, en los jardines. Al sonido de la marcha real, la imagen de la Mare de Déu es sacada de las andas pequeñas y entronizada por el presidente de la Junta del Patronato en la tauleta que se ha dispuesto para tal ocasión. El coro Stella Maris entona el Himne a la Tauleta. Seguidamente, el mismo presidente de la Junta del Patronato lleva la imagen desde la tauleta hasta las andas grandes elegidas para salir en procesión hasta la iglesia de los Santos Juanes. El séquito se vuelve formal, para la procesión del mercado municipal a la parroquia. La entrada en la iglesia de los Santos Juanes de la Mare de Déu se realiza con la marcha real, y, mientras va entrando a la nave del templo, el órgano suena igual que la rueda de campanas y se lanzan pétalos de flor desde las balconadas interiores. Al llegar las andas ante el altar mayor, el custodio quita la imagen y se la ofrece al presidente de la Junta del Patronato, que la coloca en el sitio instalado para la ocasión. Mientras el sitio va subiendo a su lugar, se entona de nuevo la Salve marinera. Después tiene lugar el inicio del novenario. Al cabo de un rato, se lanza un castillo de fuegos artificiales.

Rosario de la Aurora del Arrabal de San Agustín: lunes, fiesta de San Vicente Ferrer (día 3 de las fiestas), a las 5 horas de la mañana, vuelo de campanas (quizás de las pocas poblaciones valencianes que mantienen un vuelo de alba propiamente dicho). La imagen es bajada de su trono mientras suena el órgano y la rueda de campanas. Sale la comitiva procesional desde la iglesia de los Santos Juanes.

El séquito es el siguiente:– SCUDAMM de cornetas y tambores, – cruz mayor levantada, – pueblo, – Milícia y Custodia, – andas de la Mare de Déu, portada por los portadores del Arrabal, – clero, presidido por el cura de la parroquia visitada, en este caso de la Sangre, – camareras, con acompañantes, – tauleters, con acompañados, – Junta del Patronato, – corporación municipal, presidida por el alcalde/alcaldesa, con la Policia Local y ordenanzas, – banda de música.

El itinerario transcurre por las calles Patio de la Iglesia, Antonio Renart, plaza del Ayuntamiento, calle de Bajo, calle València. En la iglesia de la Sangre empiezan a voltear las cuatro campanas de la torre, al paso de la imagen de la Mare de Déu. Al entrar al barrio, se suceden los altares, las puertas abiertas de las casas, donde se ven las imágenes particulares dispuestas, y la pirotécnia. Al llegar al final de la zona de casas, se dispara una mascletà/fuegos artificiales, y la comitiva continúa el recorrido hasta llegar al cementerio municipal, donde se reza un responso por los difuntos del pueblo. Posteriormente, la comitiva vuelve a formar y deshace el recorrido hasta llegar de nuevo a la iglesia de los Santos Juanes, con la rueda sonando, mientras la Mare de Déu sube a su trono.

Procesión General: el lunes, tercer día de las fiestas, dedicado a San Vicente Ferrer, tiene lugar la Procesión General. Podemos dividir este séquito ritual en dos partes diferenciadas. Antes de las dos partes principales de este séquito, tiene lugar l'Enramà de la Murta, por el recorrido establecido que hará la procesión, como es tradición para abrir el paso al séquito en sí. Se trata del desfile de uno o dos carros, precedidos de tamboril y dulzaina, que van dispersando ramos de plantas aromáticas, antiguamente de arrayán, ahora protegido. En Cullera, esta enramada se hace, tradicionalmente, con ramas de ciprés y naranjo, coincidiendo con el hecho de que la flor de azahar está presente y desprende su olor tan reconocido. La finalidad es crear una alfombra vegetal en las calles y ofrecer un ambiente acogedor gracias a los aromas. Simbólicamente, se asocia a la purificación del recorrido por donde pasará lo que es sagrado. La primera parte, popularmente denominada la parte profana (se trata de la parte que desfílava ante la cruz), son las danzas rituales. A pesar de que se conocen como bailes, tenemos que precisar que se trata de danzas, justamente por su carácter ritual, puesto que las danzas, como defienen Fermín Pardo y José Àngel Jesús-María, siempre han estado condicionadas por las festividades determinadas, por la fecha concreta y por el lugar donde se realizan, además de estar concretado el número de danzadores, figuras, indumentaria y elementos ornamentales, los cuales

costum a la comarca, el nombre de danses, és a dir, quines hi participen i quines no, depèn de la realitat de cada any, d'aquelles que s'han pogut organitzar, si s'han trobat dansadors i dansadores i/o d'aquelles que s'hagen pogut recuperar gràcies als esforços i treballs dels individus, grups o entitats implicats.

Enumerem ací les danses realitzades en l'última anualitat de la festa (documentades l'abril de 2022):

– Gegants. Encapçalant el recorregut, com és costum. Estes figures procedixen originalment de la processó del Corpus de València.

– Caps (cabuts). El Ball de Nanos, molt popular, procedix també de la processó del Corpus. Tres parelles de balladors i balladores vestits de llauradors i llauradores valencianes, que duen sobre els muscles els capgrossos de cartó pedra que representen els tres continents coneguts abans del segle XVII: Europa, Àfrica i Àsia (este continent està representant per la parella de gitano). Al so de la música, colpegen unes grans castanyoles.

– Arquets. El Ball dels Arquets està conformat per huit xiquetes vestides de pastoret, però sense el jupetí i el capell de palla. A les mans porten un arquet elaborat amb fulles d'hedra i flors de color amb el qual ballen fent diverses evolucions. És un dels balls més populars i antics dins del costumari valencià.

– Panderetes. El Ball de Panderetes està conformat per les mateixes xiquetes que fan el dels Arquets, canviant l'arquet per la pandereta i canviant la peça musical.

– Vetes. El Ball de les Vetes es desenvolupa per huit xiques abillades amb el vestit tradicional de llauradora, que trenen i destrenen un nuc format per les cintes de seda de colors que cada una sosté amb la mà dreta, mentre que amb l'esquerra repica una castanyola. Esta trenca, però, es fa en l'aire i no al voltant d'un pal, com és més habitual.

– Danses tradicionals (jota, bolero, etc.).

– Bastons. El Ball dels Bastonets està format per huit balladors vestits amb un faldellí i un cos de ras o setí de color roig (per als hòmens) i blau (per a les dones), capeta, mocador nugat al coll, calces blanques i corona coberta amb plomes, i que sostenen amb la mà dreta un bastó de 60 cm de llargària que colpegen entre si rítmicament; a la mà esquerra porten una planxa circular que fan sonar també al ritme de la música, mentre realitzen diferents moviments entrecruant-se entre ells. Les melodies que sonen són comunes a altres pobles riberencs.

– Moma. Esta dansa, més relacionada amb les processons eucarístiques, com la del Corpus, ha estat introduïda en el seguici l'abril de 2022, tal com també ocorre en altres poblacions, però en processons eucarístiques o amb la figura de Crist com a símbol devocional. En esta dansa, la virtut és temptada pels set pecats capitals, durant un ball ritual ben conegut i que tantes emocions desperta.

– Muixeranga. Durant el recorregut, la colla executa diverses figures. Entre la llista de danses, depenent de l'any, poden incorporar-se o modificar-se algunes d'estes. Per exemple, els Cavallets.

Estes danses fan el primer ball a la porta de la casa consistorial, i fan camí pel carrer Antoni Renart fins a la porta de l'església, on comencen a desfilar en el mateix recorregut que farà la part següent, la litúrgica.

La segona part, la part litúrgica, segueix este orde: – SCUDAMM de cornetes i tambors, – creu alçada, – poble, – comuniantes, – personatges bíblics: Noé, Abraham, Sara, Isaac, Jacob, Raquel, Josep, Moisés, Aaron, faraó amb dona i fill, cort del faraó, portadors de torxes, arca de l'Aliança, trompeters, Josué, Saül, Samsó, Dalila, rei David, Betsabé, Salomó i reina de Sabà, Elies, Jeremies, Isaïes, Judith, Rut, Noemí, Dèbora, Abigail, Rebeca, reina Esther, Tobies, Sara, – dotze cirialots, – grup scout del Col·legi Sant Vicent Ferrer (Maristes), – Fundació Sant Vicent Ferrer Carbonell, – andes amb la imatge de Sant Vicent Ferrer, dutes al muscle per l'alumnat, – Directiva Maristes i AMPA, – banda de música, – poble, – comuniantes, – Milícia y Custodia, amb el guió de la Mare de Déu, – Milícia y Corte, – andes de la Mare de Déu, portada pels veïns de Cullera, en diferents grups. Amb les quatre parts del món, – clero, – cambreres, amb acompanyants, – tauleters, amb acompanyants, – Junta del Patronat, presidida pel president amb capa pluvial blava i bonet a la mà, – macers de la vila, – corporació municipal, – banda de música, amb la seua musa.

dotan de sentido ritual y simbolismo. Tal como ya hemos manifestado, y siguiendo la costumbre en la comarca, el número de danzas, es decir, cuáles participan y cuáles no, depende de la realidad de cada año, de aquellas que se han podido organizar, si se han encontrado danzadores y danzadoras y/o de aquellas que se hayan podido recuperar gracias a los esfuerzos y los trabajos de los individuos, grupos o entidades implicados.

Enumeramos aquí las danzas realizadas en la última anualidad de la fiesta (documentadas en abril de 2022):

– Gigantes. Encabezando el recorrido, como es costumbre. Estas figuras proceden originalmente de la procesión del Corpus de València.

– Cabezas (cabezudos). El Baile de Nanos, muy popular, procede también de la procesión del Corpus. Tres parejas de bailadores y bailadoras vestidos de labradores y labradoras valencianas, que llevan sobre los hombros las cabezas de cartón piedra que representan los tres continentes conocidos antes del siglo XVII: Europa, África y Asia (este continente está representando por la pareja de gitanos). Al sonido de la música, golpean unas grandes castañuelas.

– Arquets. El Baile dels Arquets està conformato por ocho niñas vestidas de pastorcillas, pero sin el chaleco y el gorro de paja. En las manos llevan un arco elaborado con hojas de hiedra y flores de color con el que bailan haciendo varias evoluciones. Es uno de los bailes más populares y antiguos dentro del libro de costumbres valenciano.

– Panderetas. El Baile de Panderetas està conformato por las mismas niñas que hacen el dels Arquets, cambiando el arco por la pandereta y cambiando la pieza musical.

– Vetes. El Baile de las Vetas lo desarrollan ocho chicas ataviadas con el traje tradicional de labradora, que trenzan y destrenzan un nudo formado por las cintas de seda de colores que cada una sostiene con la mano derecha, mientras que con la izquierda repica una castañuela. Esta trenza, pero, se hace en el aire y no alrededor de un palo, como es más habitual.

– Danzas tradicionales (jota, bolero, etc.).

– Bastones. El Baile dels Bastonets està formado por ocho bailadores vestidos con un faldellín y un cuerpo de raso o satén de color rojo (para los hombres) y morado (para las mujeres), capilla, pañuelo anudado al cuello, calzas blancas y corona cubierta con plumas, y que sostienen con la mano derecha un bastón de 60 cm de longitud que golpean entre sí rítmicamente; en la mano izquierda llevan una plancha circular que hacen sonar también al ritmo de la música, mientras realizan diferentes movimientos entrecruzándose entre ellos. Las melodías que suenan son comunes en otros pueblos ribereños.

– Moma. Esta danza, más relacionada con las procesiones eucarísticas, como la del Corpus, ha sido introducida en el séquito el abril de 2022, tal como también ocurre en otras poblaciones, pero en procesiones eucarísticas o con la figura de Cristo como símbolo devocional. En esta danza, la virtud es tentada por los siete pecados capitales, durante un baile ritual muy conocido y que tantes emociones despierta.

– Muixeranga. Durante el recorrido, la colla ejecuta varias figuras. Entre la lista de danzas, dependiendo del año, pueden incorporarse o modificarse algunas de estas. Por ejemplo, los Caballitos.

Estas danzas hacen el primer baile a la puerta de la casa consistorial, y caminan por la calle Antoni Renart hasta la puerta de la iglesia, donde empiezan a desfilar en el mismo recorrido que hará la parte siguiente, la litúrgica.

La segunda parte, la parte litúrgica, sigue este orden: – SCUDAMM de cornetas y tambores, – cruz levantada, – pueblo, – comuniantes – personajes bíblicos: Noé, Abraham, Sara, Isaac, Jacob, Raquel, José, Moisés, Aarón, faraón con mujer e hijo, corte del faraón, portadores de antorchas, arca de la Alianza, trompeteros, Josué, Saül, Sansón, Dalila, rey David, Betsabé, Salomón y reina de Saba, Elías, Jeremías, Isaías, Judith, Rut, Noemí, Dèbora, Abigail, Rebeca, reina Esther, Tobías, Sara, – doce cirialots, – grupo scout del Colegio San Vicente Ferrer (Maristas), – Fundación San Vicente Ferrer Carbonell, – andas con la imagen de san Vicente Ferrer, llevadas al hombro por el alumnado, – directiva Maristas y AMPA, – banda de música, – pueblo, – comuniantes, – Milícia y Custodia, con el guion de la Virgen María, – Milícia y Corte, – andas de la Mare de Déu, portada por los vecinos de Cullera, en diferentes grupos. Con las cuatro partes del mundo, – clero, – camareras, con acompanyants, – tauleters, con acompanyants, – Junta del Patronato, presidida por el presidente con capa pluvial azul y bonete en mano, – maceros de la villa, – corporación municipal, – banda de música, con su musa.

A l'hora indicada, la imatge de la Mare de Déu és davallada del tron a l'altar major, i, en mans del clero, és muntada a les andes triades per a l'ocasió, mentres sona el rogle de campanes. En eixir la Mare de Déu, sona la marxa reial i les campanes de la torre voltegen. La part més singular d'esta processó, la principal de les festes, és, sense cap dubte, l'alta participació del poble de Cullera, no tant com a assistents, sinó com a participants, entre aquells que dansen i aquells grups de veïns que s'encarregaran de dur al muscle les andes de la Mare de Déu. Contràriament al que podria pensar-se, tractant-se de la processó més solemne de les festes (si és que alguna no ho és), la Mare de Déu la du el seu poble, i no uns portadors organitzats, de manera que es dignifica el paper en la festa del veïnat, que és l'encarregat de traure-la en processó pels carrers de la vila. Indubtablement, hem de destacar este fet, que no es dona sovint, ja que, en les grans processons són un grup de persones les triades sempre, ben organitzades, per fer de portadors de les andes, o fins i tot és el clero qui se n'encarrega. El recorregut establert comença al pati de l'església, carrer de Dalt, plaça de la Verdura, carrer de Dalt, plaça Don Agustín Bou, carrer de Baix, carrer dels Gils, carrer de la Séquia, carrer dels Horts, carrer de Sant Sebastià, carrer del Riu, carrer de la Séquia, carrer Nou, carrer Teatre, plaça de la Sal, carrer Ramón y Cajal, plaça de l'Església. En entrar a l'església, de nou l'orgue i el rogle de campanes reben la Mare de Déu, i continuen sonant quan el custodi trau de les andes la imatge i li l'ofereix al clero, que la torna a depositar al tron. El tron puja i es finalitza amb una fórmula litúrgica, i el Regina Coeli. En finalitzar la processó, al cap d'una estona, es tira un castell de focs artificials.

Processó de la Bega-Port. El dimecres (quint dia de les festes) té lloc el segon dels actes litúrgics i rituals als barris de la vila. En este cas, el seguici processional es trasllada al barri de la Bega-Port, amb una important participació de la comunitat pesquera i marinera. Este acte es va iniciar en 1988, i segueix l'estructura de les aures (Raval/Sant Antoni), encara que hem de destacar la participació del barri, que acompanya el seguici, d'una manera menys ordenada, en grups i no en fileres, com si es tractara d'una manifestació religiosa, una romeria, mantenint, tot i això, la solemnitat i simbologia. A l'església dels Sants Joans, la imatge és baixada del seu setial amb l'orgue i el rogle de campanes sonant. És el custodi, com sempre, qui dona al clero la imatge, que és duta a les andes triades per al trasllat. El custodi incorpora i fixa la imatge a les andes.

Els portadors del barri Bega-Port trauen del temple la imatge amb les campanes voltejant, entre visques i aplaudiments, com de costum, i s'inicia el trasllat, que té este desenvolupament: – SCUDAMM de cornetes i tambors, – creu major alçada, – poble, amb formació irregular, agrupats i omplint els carrers, – Milícia y Custodia, – andes de la Mare de Déu, portada pels portadors del barri Bega-Port, – clero, presidit pel capellà de la parròquia visitada, en este cas de Sant Francesc d'Assís, – cambreres, amb acompanyants, – tauleters, amb acompanyats, – Junta del Patronat, – corporació municipal, presidida per l'alcalde/alcaldessa, amb la Policia Local i ordenances, – banda de música.

El recorregut es fa pels carrers: pati de l'Església, passeig Dr. Alemany, carrer Ateneu, carrer Colón, carrer de la Bega, carrer Pare A. Belenguer, carrer Ausiàs March iavinguda del Port. Al llarg del recorregut trobem altars, decoracions florals, catifes vegetals, disparada de coets, per part del veïnat. En arribar als jardins de l'avinguda del Port, el seguici para un moment, i la Mare de Déu és col·locada en un entarimat, des d'on es fa una pregària i proclamació de la paraula. En baixar les andes de l'entarimat, són les dones del barri, mares, germanes i dones dels mariners, les que s'encarreguen de dur les andes al muscle. En esta ocasió també es dispara un castell de focs artificials, que enllumna de color el riu Xúquer. El recorregut de tornada es fa des de l'avinguda del Port, passant pel carrer Rei Don Jaume, carrer Ateneu, passeig Dr. Alemany i acaba al pati de l'Església, on la Mare de Déu torna a entrar entre el vol de campanes, el rogle i l'orgue. El procés final és igual a les altres eixides de la imatge, que és desmuntada de les andes pel custodi, donada en mans al clero i duta al seu tron, i, mentres hi puja, es canta la Salve marinera. Com hem comentat, la singularitat d'este trasllat resideix en la participació de la comunitat marinera, protagonista del barri, i, especialment, de les dones, que realitzen soles el trajecte de tornada.

A la hora indicada, la imagen de la Mare de Déu es bajada del trono al altar mayor, y, en manos del clero, es subida a las andas elegidas para la ocasión, mientras suena la rueda de campanas. Al salir la Mare de Déu, suena la marcha real y las campanas de la torre voltean. La parte más singular de esta procesión, la principal de las fiestas, es, sin lugar a dudas, la alta participación del pueblo de Cullera, no tanto como asistentes, sino como participantes, entre aquellos que danzan y aquellos grupos de vecinos que se encargarán de llevar al hombro las andas de la Mare de Déu. Contrariamente a lo que podría pensarse, tratándose de la procesión más solemne de las fiestas (si es que alguna no lo es), a la Mare de Déu la lleva su pueblo, y no unos portadores organizados, de forma que se dignifica el papel en la fiesta del vecindario, que es el encargado de sacarla en procesión por las calles de la villa. Indudablemente, debemos destacar este hecho, que no se da a menudo, puesto que en las grandes procesiones son un grupo de personas las elegidas siempre, muy organizadas, para hacer de portadores de las andas, o incluso es el clero quien se encarga. El recorrido establecido empieza en el patio de la Iglesia, calle de Dalt, plaza de la Verdura, calle de Dalt, plaza Agustín Bou, calle de Baix, calle dels Gils, calle de la Séquia, calle dels Horts, calle de Sant Sebastià, calle del Riu, calle de la Séquia, calle Nou, calle Teatre, plaza de la Sal, calle Ramón y Cajal, plaza de l'Església. Al entrar a la iglesia, de nuevo el órgano y la rueda de campanas reciben a la Mare de Déu, y continúan sonando cuando el custodio saca de las andas la imagen y se la ofrece al clero, que la vuelve a depositar en el trono. El trono sube y se finaliza con una fórmula litúrgica, y el Regina Coeli. Al finalizar la procesión, al cabo de un rato, se dispara un castillo de fuegos artificiales.

Procesión de la Vega-Puerto. El miércoles (quinto día de las fiestas) tiene lugar el segundo de los actos litúrgicos y rituales en los barrios de la villa. En este caso, el séquito procesional se traslada al barrio de la Vega-Puerto, con una importante participación de la comunidad pesquera y marinera. Este acto se inició en 1988 y sigue la estructura de las auras (Arrabal/San Antonio), aunque tenemos que destacar la participación del barrio, que acompaña al séquito, de una manera menos ordenada, en grupos y no en hileras, como si se tratara de una manifestación religiosa, una romería, manteniendo, aun así, la solemnidad y simbología. En la iglesia de los Santos Juanes, la imagen es bajada de su sitial con el órgano y la rueda de campanas sonando. Es el custodio, como siempre, quien da al clero la imagen, que es llevada a las andas elegidas para el traslado. El custodio incorpora y fija la imagen a las andas.

Los portadores del barrio Vega-Puerto sacan del templo la imagen con las campanas volteando, entre vivas y aplausos, como de costumbre, y se inicia el traslado, que tiene este desarrollo: – SCUDAMM de cornetas y tambores, – cruz mayor levantada, – pueblo, con formación irregular, agrupado y llenando las calles, – Milícia y Custodia, – andas de la Virgen María, portada por los portadores del barrio Mare de Déu, – clero, presidido por el cura de la parroquia visitada, en este caso de San Francisco de Asís, – camareras, con acompañantes, – tauleters, con acompañantes, – Junta del Patronato, – corporación municipal, presidida por el alcalde/alcaldesa, con la Policia Local y ordenanzas, – banda de música.

El recorrido se hace por las calles: patio de l'Església, paseo Dr. Alemany, calle Ateneo, calle Colón, calle de la Bega, calle Padre A. Belenguer, calle Ausiàs March y avenida del Port. A lo largo del recorrido encontramos altares, decoraciones florales, alfombras vegetales, disparo de cohetes, por parte del vecindario. Al llegar a los jardines de la avenida del Puerto, el séquito para un momento, y la Mare de Déu es colocada en un entarimado, desde donde se hace una plegaria y proclamación de la palabra. Al bajar las andas del entarimado, son las mujeres del barrio, madres, hermanas y mujeres de los marineros, las que se encargan de llevar las andas al hombro. En esta ocasión también se dispara un castillo de fuegos artificiales, que alumbraba de color el río Júcar. El recorrido de vuelta se hace desde la avenida del Port, pasando por la calle Rey Don Jaime, calle Ateneo, paseo Dr. Alemany y acaba en el patio de la Iglesia, donde la Mare de Déu vuelve a entrar entre el vuelo de campanas, la rueda y el órgano. El proceso final es igual a las otras salidas de la imagen, que es desmontada de las andas por el custodio, dada en manos al clero y llevada a su trono, y, mientras sube, se canta la Salve marinera. Como hemos comentado, la singularidad de este traslado reside en la participación de la comunidad marinera, protagonista del barrio, y, especialmente, de las mujeres, que realizan solas el trayecto de vuelta.

Rosari de l'Aurora de Sant Antoni. Sense restar importància ni emocions a la resta de trasllats, processons en honor de la Mare de Déu, el Rosari de l'Aurora de Sant Antoni s'ha convertit, des dels inicis, l'any 1940, en un dels rituals festius més seguits tant per la comunitat portadora, els i les veïnes de Cullera, com de visitants i peregrins, que acompanyen la Mare de Déu fins a tocar l'aigua de la mar Mediterrània just en el moment en què comença un nou dia. L'últim dia de festes, el diumenge, a les 5 de la matinada, les campanes al vol anuncien de nou que la Mare de Déu ix de l'església dels Sants Joans. També les campanes de l'església de Sant Antoni voltegen a les 5, conformant, pròpiament dit, un vol general de campanes, un diàleg sonor quan encara és de nit. Indubtable és que les emocions es desperten també, quan en el silenci de la nit, les campanes rompen a cantar i es poden sentir per tota la vila, donant la benvinguda a aquells que s'afanyen a veure eixir la imatge i despertant aquells que la rebran ja a la vora de la mar. Obri el ritual la davallada de la imatge del tron, portada pel clero i fixada, pel custodi, a les andes triades pels portadors de Sant Antoni, que la trauen del temple.

El seguici és: – SCUDAMM de cornetes i tambors, – creu major alçada, – poble, amb formació irregular, agrupats i omplint els carrers, – Milícia i Custodia, – andes de la Mare de Déu, portada pels portadors de Sant Antoni, – clero, presidit pel capellà de la parròquia visitada, en este cas de Sant Antoni, – cambres, amb acompanyants, – tauleters, amb acompanyants, – Junta del Patronat, – corporació municipal, presidida per l'alcalde/alcaldessa, amb la Policia Local i ordenances, – banda de música.

L'itinerari que seguirà comença al pati de l'Església, plaça de la Mare de Déu, plaça de la Llibertat, carrer de la Vall, plaça Andrés Piles, carrer 25 d'Abril, plaça Mongrell, avinguda de Blasco Ibáñez i plaça de la Constitució. Per tot el recorregut tornem a veure altars, traques, coets i castells de focs d'artifici, mentre els portadors ballen a la Mare de Déu i l'encaren a les portes obertes de les cases, i de les llars socials, que romanen obertes durant tota la matinada. L'arribada de la processó a l'església de Sant Antoni es fa saber amb el vol de campanes, un element que s'ha incorporat en els últims anys, ja que abans no hi havia campanes de vol en este temple. Mentre el seguici enfila cap a la mar, al llarg de l'avinguda de Blasco Ibáñez, els portadors van preparant-se per a un dels moments més esperats de l'any. Estos portadors canvien els seus pantalons llargs, s'arranguen els pantalons i prescindixen del calçat per a fer l'últim tram de la processó descalços. Un passeig marítim ple de gom a gom rep el seguici, que es desfà a les portes de la platja, per a deixar passar, fent-se lloc entre la gent, els portadors amb les andes de la Mare de Déu. El silenci d'este moment és aborronador, només el trenquen les sirenes dels vaixells de faena que esperaven este moment, per a saludar la Mare de Déu. Els mariners fan sonar les seues sirenes des de dins de la badia de Cullera i llancen coets al cel, que ressonen entre el silenci d'aquells que aguerden, també descalços, vora mar. El sol, que pareix que es desperta, comença a enllumenar el fons del cel, com un tapís colors de negre, blau i taronja. El dia s'obri mentre la Mare de Déu recorre, com volant, la mar Mediterrània. Només deixant que l'aigua salada ens bese els peus podem arribar a sentir este cúmul d'estímuls en forma de colors, olors i sons. Entre els clamors, les besades a l'aire, els vïtols i aquelles pregàries i agraïments que els cullerans i culleranes li professaran en la seua intimitat, la Mare de Déu torna a caminar per l'arena i es dirigix cap al passeig, on l'esperen per a presidir una missa de companya. Abans, però, té lloc un dels espectacles pirotècnics més lluidors de les festes. Llançats i cremats des de vora mar, els coets i trons ressonen per tota la badia, impossibilitant la son d'aquells que encara no s'havien despertat. Alguns segueixen la Santa Missa i altres aprofiten per a agafar forces, amb un típic desdejuni de bunyols, xurros i xocolate. Al so dels primers cops de tambor, el seguici es reprén per a tornar a l'església dels Sants Joans.

Desfent el camí per l'avinguda de Blasco Ibáñez, la Mare de Déu fa parada a les portes, obertes, de la parròquia de Sant Antoni, amb les campanes al vol. Passa després pel carrer del Mar, fent parada a les portes de l'església de Santa Ana. I ja, de nou, als Sants Joans, la Mare de Déu puja al seu tron, com és costum (amb l'orgue i el rogle sonant), però per última vegada en esta edició de les festes. A poqueta nit tornarà a ser davallada, per a ser conduïda cap al seu santuari.

Rosario de la Aurora de San Antonio. Sin restar importancia ni emociones al resto de traslados, procesiones en honor de la Mare de Déu, el Rosario de la Aurora de San Antonio se ha convertido, desde los inicios, en 1940, en uno de los rituales festivos más seguidos tanto por la comunidad portadora, los y las vecinas de Cullera, como de visitantes y peregrinos, que acompañan a la Mare de Déu hasta tocar el agua del mar Mediterráneo justo en el momento en el que empieza un nuevo día. El último día de fiestas, el domingo, a las 5 de la madrugada, las campanas al vuelo anuncian de nuevo que la Mare de Déu sale de la iglesia de los Santos Juanes. También las campanas de la iglesia de San Antonio voltean a las 5, conformando, propiamente dicho, un vuelo general de campanas, un diálogo sonoro cuando todavía es de noche. Indudable es que las emociones se despiertan también, cuando en el silencio de la noche, las campanas rompen a cantar y se pueden oír por toda la villa, dando la bienvenida a aquellos que se apresuran a ver salir a la imagen y despertando a aquellos que la recibirán ya al lado del mar. Abre el ritual la bajada de la imagen del trono, portada por el clero y fijada, por el custodio, a las andas elegidas por los portadores de San Antonio, que la sacan del templo.

El séquito es: – SCUDAMM de cornetas y tambores, – cruz mayor levantada, – pueblo, con formación irregular, agrupados y llenando las calles, – Milicia y Custodia, – andas de la Mare de Déu, portada por los portadores de San Antonio, – clero, presidido por el cura de la parroquia visitada, en este caso de San Antonio, – camareras, con acompañantes, – tauleters, con acompañantes, – Junta del Patronato, – corporación municipal, presidida por el alcalde/alcaldesa, con la Policia Local y ordenanzas, – banda de música.

El itinerario que seguirá empieza en el patio de l'Església, plaza de la Mare de Déu, plaza de la Llibertat, calle del Vall, plaza Andrés Piles, calle 25 d'Abril, plaza Mongrell, avenida de Blasco Ibáñez y plaza de la Constitució. Por todo el recorrido volvemos a ver altares, traques, petardos y castillos de fuegos artificiales, mientras los portadores bailan a la Mare de Déu y la encaran a las puertas abiertas de las casas, y de los hogares sociales, que permanecen abiertas durante toda la madrugada. La llegada de la procesión a la iglesia de San Antonio se hace saber con el vuelo de campanas, un elemento que se ha incorporado en los últimos años, puesto que antes no había campanas de vuelo en este templo. Mientras el séquito se dirige hacia el mar, a lo largo de la avenida de Blasco Ibáñez, los portadores van preparándose para uno de los momentos más esperados del año. Estos portadores cambian sus pantalones largos, se remangan los pantalones y prescinden del calzado para hacer el último tramo de la procesión descalzos. Un paseo marítimo atestado recibe el séquito, que se deshace a las puertas de la playa, para dejar pasar, haciéndose lugar entre la gente, a los portadores con las andas de la Mare de Déu. El silencio de este momento es estremecedor, solo lo rompen las sirenas de los barcos de trabajo que esperaban este momento, para saludar a la Mare de Déu. Los marineros hacen sonar sus sirenas desde dentro de la bahía de Cullera y lanzan cohetes al cielo, que resuenan entre el silencio de aquellos que aguardan, también descalzos, en la orilla del mar. El sol, que parece que se despierta, empieza a alumbrar el fondo del cielo, como un tapiz de colores de negro, morado y naranja. El día se abre mientras la Mare de Déu recorre, como volando, el mar Mediterráneo. Solo dejando que el agua salada nos bese los pies podemos llegar a sentir este cúmulo de estímulos en forma de colores, olores y sonidos. Entre los clamores, los besos al aire, los vïtores y aquellas plegarias y agradecimientos que los y las cullerenses le profesarán en su intimidad, la Mare de Déu vuelve a caminar por la arena y se dirige hacia el paseo, donde la esperan para presidir una misa de campaña. Antes, sin embargo, tiene lugar uno de los espectáculos pirotécnicos más vistosos de las fiestas. Lanzados y quemados desde la orilla del mar, los cohetes y los truenos resuenan por toda la bahía, imposibilitando el sueño de aquellos que todavía no se habían despertado. Algunos siguen la Santa Misa y otros aprovechan para coger fuerzas, con un típico desayuno de buñuelos, churros y chocolate. Al sonido de los primeros golpes de tambor, el séquito se retoma para volver a la iglesia de los Santos Juanes.

Deshaciendo el camino por la avenida de Blasco Ibáñez, la Mare de Déu hace parada en las puertas, abiertas, de la parroquia de San Antonio, con las campanas al vuelo. Pasa después por la calle del Mar, haciendo parada a las puertas de la iglesia de Santa Ana. Y ya, de nuevo, en los Santos Juanes, la Mare de Déu sube a su trono, como es costumbre (con el órgano y la rueda sonando), pero por última vez en esta edición de las fiestas. Al anochecer volverá a ser bajada, para ser conducida hacia su santuario.

Pujà. Com a punt final als actes litúrgics i rituals de les Festes Majors de Cullera, té lloc la Pujà, la comitiva que durà la imatge de la Mare de Déu de tornada al seu santuari. A l'hora indicada, i per última vegada, el tron de la Mare de Déu baixarà, i, en mans del custodi, serà donada al clero, i passada a les andes, grans, triades. Com sempre, l'orgue i el rogle de campanes sonen entre els aplaudiments i vítols.

El seguici té l'orde següent:– SCUDAMM de cornetes i tambors, – creu major alçada, – poble, – Milícia y Custodia, – andes de la Mare de Déu amb les quatre parts del món, portada pel conjunt de portadors, de tots els grups, – clero, presidit pel capellà dels Sants Joans, – cambres, amb acompanyants, – tauleters, amb acompanyants, – Junta del Patronat, – corporació municipal, presidida per l'alcalde/alcaldessa, amb la Policia Local i ordenances, – banda de música, amb musa.

L'itinerari comença al pati de l'Església, plaça de la Mare de Déu, jardins del Mercat, carrer Calvari i revoltes del Castell. En creuar el mercat, als jardins, la Mare de Déu és canviada de les andes grans a unes menudes per a iniciar el camí de pujada al santuari. L'arribada de la Mare de Déu al santuari es fa entre el vol de campanes i els últims vítols, aplaudiments i emocions del poble de Cullera que l'ha esperada dalt. En entrar al santuari, amb les andes en alt, sona la marxa reial, i, de nou, és rebuda pel rogle de campanes. El custodi trau la imatge i el capellà la deposita a l'altar major, on comença un besamans. Des de l'altar, serà el custodi qui guarda la imatge peregrina, i, aleshores, es tornarà a descobrir la imatge original al seu cambril. Les autoritats i el seguici baixen, i es dispara l'últim castell de focs artificials, amb el qual es donen per concluses les Festes Majors de Cullera.

Entrada de bandes. Segons els diversos estudis, basats en les parts de danses rituals i programes de festes antics, hem comentat anteriorment la cavalcada de danses que es feia el dia de la Baixà al migdia (la Degollà), i el dia de Sant Vicent també al migdia. Estes cavalcades ja no se celebren (encara que sí que es mantenen certes o algunes danses, però no inserides en cap seguici o organitzades en cavalcada, en dos moments: el dia de la Baixà a migdia, i mentres dura la processó que baixa del santuari al mercat), i, en lloc d'això, el dia de Sant Vicent i l'últim diumenge de les festes es fa una desfílada-entrada de les dos bandes simfòniques de la ciutat. És un acte d'unió fraterna en esta vila centenària. La música és unió, germanor i tradició. I tant és així que, arran de l'arrelament musical del poble, es va generar el seu certamen de bandes, el segon més antic de l'Estat espanyol. També hi ha una altra entrada/desfílada, l'últim dissabte de festes, de diferents bandes de cornetes i tambors pels carrers de la vila, fins als jardins del Mercat, on es desenvolupa un certamen. Estes dos desfílades suposen l'evolució d'aquelles cavalcades amb les danses rituals com a protagonistes, i no fan més que reforçar els lligams socials entre les diferents entitats musicals i el públic.

Cavalcada, disfresses. Igual que l'existència de les desfílades de bandes, destaquem la celebració d'una gran cavalcada de disfresses, herència d'aquella cavalcada al·legòrica de les danses rituals que es feia de nou el dijous de la setmana festiva, amb la participació d'altres elements com ara carrosses, grups, etc. Esta repetició es deuria a l'interés del poble per les danses, que només podien gaudir en comptades ocasions. I, de manera més popular, la doten d'altres elements que conviden a la participació de més persones, que no tenien per què formar part de les danses. Així, hi apareixen les carrosses o els balls, que fan més participativa una cavalcada amb un aire menys ritualitzat, fins i tot amb reconeixements o premis per part de les autoritats. Esta cavalcada es deixa de fer i és fa unes dècades quan el món faller decidix prendre'n el relleu. Este fet permet que es desenvolupe una cavalcada amb grups formats per membres de l'associacionisme faller, i que tinga una organització estètica i musical molt interessant. En l'actualitat, les millors comparses són reconegudes amb premis per l'Ajuntament.

Ronda a la Verge. Es tracta d'una mostra de cant d'estil, rondalla i balls populars en honor de la Mare de Déu del Castell dins de l'església dels Sants Joans, a càrrec de la Colla Pas Pla.

Desenvolupament i seqüència temporal. Dins d'un organigrama d'esdeveniments culturals, festius, musicals, socials i recreatius, proposem la descripció d'aquells fets que considerem que formen el marc que necessita la protecció patrimonial, siga per la seua singularitat com

Pujà. Como punto final a los actos litúrgicos y rituales de las fiestas mayores de Cullera, tiene lugar la Pujà, la comitiva que llevará la imagen de la Mare de Déu de vuelta a su santuario. A la hora indicada, y por última vez, el trono de la Mare de Déu bajará, y, en manos del custodio, será dada al clero y pasada a las andas, grandes, elegidas. Como siempre, el órgano y la rueda de campanas suenan entre los aplausos y vítores.

El séquito tiene la orden siguiente:– SCUDAMM de cornetas y tambores, – cruz mayor levantada, – pueblo, – Milicia y Custodia, – andas de la Virgen María con las cuatro partes del mundo, portada por el conjunto de portadores, de todos los grupos, – clero, presidido por el cura de los Santos Juanes, – camareras, con acompañantes, – tauleters, con acompañantes, – Junta del Patronato, – corporación municipal, presidida por el alcalde/alcaldesa, con la Policia Local y ordenanzas, – banda de música, con musa.

El itinerario empieza en el patio de la Iglesia, plaza de la Mare de Déu, jardines del Mercado, calle Calvari y curvas del Castillo. Al cruzar el mercado, en los jardines, la Virgen María es cambiada de las andas grandes a unas pequeñas para iniciar el camino de subida al santuario. La llegada de la Mare de Déu al santuario se hace entre el vuelo de campanas y los últimos vítores, aplausos y emociones del pueblo de Cullera, que la ha esperado arriba. Al entrar al santuario, con las andas en alto, suena la marcha real, y, de nuevo, es recibida por la rueda de campanas. El custodio saca la imagen y el cura la deposita en el altar mayor, donde empieza un besamanos. Desde el altar, será el custodio quien guarde la imagen peregrina, y, entonces, se volverá a descubrir la imagen original en su camarín. Las autoridades y el séquito bajan, y se dispara el último castillo de fuegos artificiales, con el que se dan por concluidas las Fiestas Mayores de Cullera.

Entrada de bandas. Según los diversos estudios, basados en las partes de danzas rituales y programas de fiestas antiguos, hemos comentado anteriormente la cabalgata de danzas que se hacía el día de la Baixà a mediodía (la Degollà), y el día de San Vicente también a mediodía. Estas cabalgatas ya no se celebran (aunque sí que se mantienen ciertas o algunas danzas, pero no insertadas en ningún séquito u organizadas en cabalgata, en dos momentos: el día de la Baixà a mediodía, y mientras dura la procesión que baja del santuario al mercado), y, en lugar de esto, el día de San Vicente y el último domingo de las fiestas se hace un desfile-entrada de las dos bandas simfónicas de la ciudad. Es un acto de unión fraterna en esta villa centenaria. La música es unión, hermandad y tradición. Y tanto es así que, a raíz del arraigo musical del pueblo, se generó su certamen de bandes, el segundo más antiguo del Estado español. También hay otra entrada/desfile, el último sábado de fiestas, de diferentes bandes de cornetas y tambores por las calles de la villa, hasta los jardines del Mercado, donde se desarrolla un certamen. Estos dos desfiles suponen la evolución de aquellas cabalgatas con las danzas rituales como protagonistas, y no hacen más que reforzar los vínculos sociales entre las diferentes entidades musicales y el público.

Cabalgata, disfraces. Igual que la existencia de los desfiles de bandes, destacamos la celebración de una gran cabalgata de disfraces, herencia de aquella cabalgata alegórica de las danzas rituales que se hacía de nuevo el jueves de la semana festiva, con la participación otros elementos, como por ejemplo carrozas, grupos, etc. Esta repetición se debería al interés del pueblo por las danzas, que solo podían disfrutar en contadas ocasiones. Y, de manera más popular, la dotan de otros elementos que invitan a la participación de más personas, que no tenían por qué formar parte de las danzas. Así, aparecen las carrozas o los bailes, que hacen más participativa una cabalgata con un aire menos ritualizado, incluso con reconocimientos o premios por parte de las autoridades. Esta cabalgata se deja de celebrar y se hace unes dècades cuando el mundo fallero decide tomar el relevo. Este hecho permite que se desarrolle una cabalgata con grupos formados por miembros del asociacionismo fallero, y que tenga una organización estètica y musical muy interesante. En la actualidad, las mejores comparsas son reconocidas con premios por el Ayuntamiento.

Ronda a la Virgen. Se trata de una muestra de canto de estilo, rondalla y bailes populares en honor de la Mare de Déu del Castell dentro de la iglesia de los Santos Juanes, a cargo de la Colla Pas Pla.

Desarrollo y secuencia temporal. Dentro de un organigrama de acontecimientos culturales, festivos, musicales, sociales y recreativos, proponemos la descripción de aquellos hechos que consideramos que forman el marco que necesita la protección patrimonial, sea por su sin-

pels esforços col·lectius per atendre'ls i transmetre'ls. Divendres (dia 0). El divendres anterior a la data reconeguda de començament de festes (el dissabte de la Baixà) tenen lloc les danses de Cullera, a poqueta nit, com a acte preliminar dels dies grans. En finalitzar esta dansa ritual, té lloc el pregó, de caràcter lúdic.

Dissabte (dia 1). A l'alba (8 h), vol general de campanes, almenys aquelles de la torre dels Sants Joans i les del santuari. Al mateix temps, despertà amb disparada de salves, juntament amb una cercavila de tabal i dolçaina. Tots estos actes són una crida general a la festa, que s'enceta tradicionalment este dia. A les 12 del migdia, danses i balls populars, a càrrec de la rondalla i el cos de ball de la Colla Pas Pla, l'Escola de Tabal, Dolçaina i Tabalet de Cullera i la Muixeranga de Cullera, a la plaça d'Espanya. A les 13.30, mascletà. Després de la mascletà, desfílada de les bandes juvenils de la Societat Ateneu Musical i de la Societat Musical Instructiva Santa Cecília. A les 20 h, Pujada de la corporació municipal amb el clero per a procedir a l'acte de la Baixà. A les 20.30 h comença la Baixà Processional de la imatge de la Mare de Déu. Mentrestant, balls típics i tradicionals des dels jardins del Mercat fins a l'església dels Sants Joans. Interpretació de l'himne a la tauleta per la Coral Stella Maris en el moment de ser disposada la Mare de Déu en la tauleta. Canvi d'andes processionals i trasllat de la Mare de Déu fins a l'església parroquial dels Sants Joans, on entrarà amb el rogle de campanes sonant i l'orgue. Quan s'entronitza la imatge al seu altar, muntat expressament per a l'ocasió, cant de la Salve marinera. Primer dia del novenari. Quan passen uns minuts, es dispararan els focs artificials.

Diumenge (dia 2). A les 8 h, despertà amb cercavila de tabal i dolçaina. A les 9 h, missa solemne, a intenció de la Junta del Patronat. A les 14 h, mascletà. A les 23 h, ronda a la Mare de Déu. Es tracta d'una mostra de cant d'estil, rondalla i balls populars en honor de la Mare de Déu del Castell dins de l'església dels Sants Joans, a càrrec de la Colla Pas Pla.

Dilluns (dia 3). Dia de Sant Vicent Ferrer. A les 5 h, vol de campanes i Rosari de l'Aurora del Raval de Sant Agustí, i visita de la Mare de Déu del Castell a la barriada. En arribar al Raval, mascletà. El seguici continuarà fins al cementeri, on es farà un respons pels difunts. Tornada del seguici a la parròquia dels Sants Joans. A les 8 h, despertà, amb cercavila de tabal i dolçaina. A les 11 h, solemne missa major cantada per la Coral Stella Maris. A les 13.30 h, mascletà. En acabar la mascletà, desfílada de les bandes simfòniques de la Societat Ateneu Musical i de la Societat Musical Instructiva Santa Cecília. A les 17.30 h, Enramada de la Murta per l'itinerari de la processó. A les 18.45 h, començant a la porta de la casa consistorial (plaça d'Espanya), balls i danses tradicionals, que fan el recorregut fins a l'església dels Sants Joans. A les 20 h, eixida de la Processó General per l'itinerari de costum.

Dimarts (dia 4). A les 11 h, solemne missa major a la parròquia dels Sants Joans, a intenció de l'Associació de Cambreres de la Mare de Déu.

Dimecres (dia 5). A les 11 h, ofrena-homenatge a la Mare de Déu del Castell a l'església dels Sants Joans, a càrrec de les mestresses de casa Tyrius. A les 20.30 h, trasllat-processó de la Mare de Déu del Castell fins al barri de la Bega-Port. Castell de focs artificials.

Dijous (dia 6). A les 11 h, solemne missa major a la parròquia dels Sants Joans, a intenció de la germandat sacerdotal de Cullera.

Divendres (dia 7). A les 11 h, solemne missa major, a la parròquia dels Sants Joans, a intenció dels majors, malalts i impeditos. A les 18 h, gran cavalcada de disfresses. L'eixida i el recorregut varia cada any. A les 19 h, solemne missa, a la intenció de la Milícia y Custodia, a la parròquia dels Sants Joans.

Dissabte (dia 8). A les 11 h, solemne missa major a la parròquia dels Sants Joans, a intenció dels tauleters de la Mare de Déu. Diumenge (dia 9). A les 5 h, vol de campanes i rosari de l'Aurora de Sant Antoni. Seguici de la Mare de Déu des de la parròquia dels Sants Joans fins a la mar. Quan hi arriben, passejada de la imatge per la vora de la mar mentre la Confraria de Pescadors dispara coets des de les seues barques de faena dins de la mar. En acabant, es disparen focs artificials i, seguidament, missa de campanya al passeig Marítim. A les 11 h, solemne missa major a la parròquia dels Sants Joans, a intenció de la Milícia y Corte. A les 12 h, festival infantil de danses a càrrec de la Colla Pas Pla, als jardins del Mercat. A les 13.30 h, mascletà. En acabar la mascletà, desfílada de les bandes simfòniques de la Societat Ateneu Musical i de

gularidad como por los esfuerzos colectivos para atenderlos y transmitirlos. Viernes (día 0). El viernes anterior a la fecha reconocida de comienzo de fiestas (el sábado de la Baixà) tienen lugar las danzas de Cullera, al anochecer, como acto preliminar de los días grandes. Al finalizar esta danza ritual, tiene lugar el pregón, de carácter lúdico.

Sábado (día 1). Al amanecer (8 h), volteo general de campanas, al menos aquellas de la torre de los Santos Juanes y las del santuario. Al mismo tiempo, despertà con disparo de salvas, junto con un pasacalle de tamboril y dulzaina. Todos estos actos son un llamamiento general a la fiesta, que empieza tradicionalmente este día. A las 12 del mediodía, danzas y bailes populares, a cargo de la rondalla y el cuerpo de baile de la Colla Pas Pla, la Escola de Tabal, Dolçaina i Tabalet y la Muixeranga de Cullera, en la plaza de España. A las 13.30, mascletà. Después de la mascletà, desfile de las bandas juveniles de la Sociedad Ateneo Musical y de la Sociedad Musical Instructiva Santa Cecília. A las 20 h, subida de la corporación municipal con el clero para proceder al acto de la Baixà. A las 20.30 h empieza la Baixà procesional de la imagen de la Mare de Déu. Mientras tanto, bailes típicos y tradicionales desde los jardines del Mercado hasta la iglesia de los Santos Juanes. Interpretación del himno a la tauleta por la Coral Stella Maris en el momento de ser dispuesta Mare de Déu en la tauleta. Cambio de andas procesionales y traslado de la Mare de Déu hasta la iglesia parroquial de los Santos Juanes, donde entrarà con la rueda de campanas sonando y el órgano. Cuando se entroniza la imagen en su altar, montado expresamente para la ocasión, canto de la Salve marinera. Primer día del novenario. Cuando pasan unos minutos, se dispararán los fuegos artificiales.

Domingo (día 2). A las 8 h, despertà con pasacalle de tamboril y dulzaina. A las 9 h, misa solemne, a intenció de la Junta del Patronato. A las 14 h, mascletà. A las 23 h, ronda a la Mare de Déu. Se trata de una muestra de canto de estilo, rondalla y bailes populares en honor de la Mare de Déu del Castell dentro de la iglesia de los Santos Juanes, a cargo de la Colla Pas Pla.

Lunes (día 3). Día de San Vicente Ferrer. A las 5 h, vuelo de campanas y Rosario de la Aurora del Arrabal de San Agustín, y visita de la Mare de Déu del Castell a la barriada. Al llegar al Arrabal, mascletà. El séquito continuará hasta el cementerio, donde se hará un responsorio por los difuntos. Vuelta del séquito a la parroquia de los Santos Juanes. A las 8 h, despertà, con pasacalle de tamboril y dulzaina. A las 11 h, solemne misa mayor cantada por la Coral Stella Maris. A las 13.30 h, mascletà. Al acabar la mascletà, desfile de las bandas sinfónicas de la Sociedad Ateneo Musical y de la Sociedad Musical Instructiva Santa Cecília. A las 17.30 h, Enramada de la Murta por el itinerario de la procesión. A las 18.45 h, empezando en la puerta de la casa consistorial (plaza de España), bailes y danzas tradicionales, que hacen el recorrido hasta la iglesia de los Santos Juanes. A las 20 h, salida de la Procesión General por el itinerario de costumbre.

Martes (día 4). A las 11 h, solemne misa mayor en la parroquia de los Santos Juanes, a intenció de la Asociación de Camareras de la Virgen.

Miércoles (día 5). A las 11 h, ofrenda-homenaje a la Mare de Déu del Castell en la iglesia de los Santos Juanes, a cargo de las amas de casa de Tyrius. A las 20.30 h, traslado-procesión de la Mare de Déu del Castell hasta el barrio de la Vega-Puerto. Castillo de fuegos artificiales.

Jueves (día 6). A las 11 h, solemne misa mayor en la parroquia de los Santos Juanes, a intenció de la hermandad sacerdotal de Cullera.

Viernes (día 7). A las 11 h, solemne misa mayor, en la parroquia de los Santos Juanes, a intenció de los mayores, los enfermos y los impedidos. A las 18 h, gran cabalgata de disfraces. La salida y el recorrido varia cada año. A las 19 h, solemne misa, a la intenció de la Milícia y Custodia, en la parroquia de los Santos Juanes.

Sábado (día 8). A las 11 h, solemne misa mayor en la parroquia de los Santos Juanes, a intenció de los tauleters de la Mare de Déu. Domingo (día 9). A las 5 h, volteo de campanas y Rosario de la Aurora de Sant Antoni. Séquito de la Mare de Déu desde la parroquia de los Santos Juanes hasta el mar. Cuando llegan, paseo de la imagen por la orilla del mar mientras la Cofradía de Pescadores dispara cohetes desde sus barcas de trabajo dentro del mar. Posteriormente, se disparan fuegos artificiales y, seguidamente, misa de campanya en el paseo Marítimo. A las 11 h, solemne misa mayor en la parroquia de los Santos Juanes, a intenció de la Milícia y Corte. A las 12 h, festival infantil de danses a cargo de la Colla Pas Pla, en los jardines del Mercado. A las 13.30 h, mascletà. Al acabar la mascletà, desfile de las bandas sinfónicas de la

la Societat Musical Instructiva Santa Cecília. A les 17.30 h, festival de danses a càrrec de la Colla Pas Pla, als jardins del Mercat. A les 20 h, Pujà Processional de la imatge de la Mare de Déu del Castell al santuari. A les 22.30 h, disparada de focs artificials.

Llista dels béns mobles i immobles o entorns d'interés vinculats

Castell i muralles, s. IX; s. XII; s. XVI; s. XIX. Bé d'interés cultural. Secció 1A (béns immobles 1A) amb categoria de monument.

Església parroquial dels Sants Joans, s. XVII; s. XVIII. Bé de rellevància local. Secció 2a (béns immobles 2a) amb categoria de monument d'interés local.

Mercat municipal. Protecció nivell 2 en el PGOU. Lloc de trobada de la Mare de Déu amb el poble de Cullera, en baixar del santuari i entrar al poble. És el lloc on es construeix la tauleta, renovada cada any pels tauleters, on descansarà durant uns minuts la imatge, abans de ser duta a la parròquia dels Sants Joans en processó.

5. Interpretació i simbolisme

Els rituals festius són esdeveniments i fites socials que donen sentit al pas del temps en comunitat. Per això, esdevenen necessaris per al desenvolupament de les biografies personals i col·lectives i per a la convivència de la comunitat. Les festes tenen una causa comuna, totes generen comunitat, associant, misteriosament amb els símbols, l'espai (els carrers, els barris, la ciutat) amb el temps (ara, el passat amb el futur passant pel present) i amb les persones (els que hi viuen ara, els que hi van estar i els que vindran). A més a més, les festes unixen el que és humà i el que és diví, el cel amb la terra, la cosa més quotidiana amb la més transcendent, i doten també de sentit espiritual la convivència ciutadana. Així passa amb la festa de Cullera. La Mare de Déu «viaja del cel a la terra», seguint un trajecte vertical. És ella qui baixa del seu santuari a reunir-se amb el poble. Encara que el poble és qui puja habitualment a trobar-se amb ella, per a la celebració festiva, és la imatge qui es desplaça de localització, seguint un viatge ritual de dalt cap a baix, i, una vegada es troba a la vila, viatja de manera horitzontal entre els barris de Cullera, on visita els fills i les filles i també els que ja han faltat. La Mare de Déu, símbol i signe de la fe, es troba amb el poble per a protegir-lo, intercedir, agrupar-lo al seu voltant, escoltar les seues plegàries, com a element que provoca una catarsi col·lectiva que impulsa els nexes socials i comunitaris.

6. Percepció i implicació de la població i grau d'obertura al públic

El fet que l'Ajuntament de Cullera haja recollit la voluntat del teixit associatiu del poble, encarregat de diversos elements i processos de les festes, parla per si mateixa de la voluntat i implicació del poble en la cerca de les ferramentes que fomenten la salvaguarda, difusió i transmissió de les seues festes. Ha sigut així, des del teixit associatiu, com s'ha elevat la petició del marc protector de la figura legal del bé d'interés cultural a l'Administració local, fet que suposa un clar exemple de procés de patrimonialització bottom-up, és a dir, de baix cap a dalt. De les persones cap a dalt, cap a les institucions, receptores estes de la petició i motivadores dels treballs necessaris que cal dur a terme per a complir la voluntat de la comunitat portadora. Diem, per tant, que la percepció de la comunitat portadora s'ha fet present en este sentit i s'ha materialitzat en el desenvolupament participatiu d'un procés de patrimonialització. La població i les entitats que tenen un paper en les festes s'han implicat en este procés de protecció de la seua festa, igual que han fet des de fa dècades amb la recuperació i consolidació dels valors immaterials locals més representatius. Si ara han estat hàbils i capaços per a adunar l'interés i la voluntat per dotar les seues festes d'un marc protector es deu a la seua dilatada experiència organitzativa i de coordinació en el desenvolupament de les festes i de tots els seus actes i rituals. Sense cap dubte, la població de Cullera ha sigut i és una població acollidora amb els i les visitants. No podria ser d'una altra manera perquè les festes són un altre motiu d'obertura a la resta de la societat, de les quals fan una ocasió més per a compartir i crear espais d'acolliment i de convivència, un dels sentits més profunds de les celebracions socials i festives: trobar-se i retrobar-se.

Sociedad Ateneo Musical y de la Sociedad Musical Instructiva Santa Cecília. A las 17.30 h, festival de danzas a cargo de la Colla Pas Pla, en los jardines del Mercado. A las 20 h, Pujà procesional de la imagen de la Mare de Déu del Castell al santuario. A las 22.30 h, disparo de fuegos artificiales.

Lista de los bienes muebles e inmuebles o entornos de interés vinculados

Castillo y murallas, s. IX; s. XII; s. XVI; s. XIX. Bien de interés cultural. Sección 1A (bienes inmuebles 1A) con categoría de monumento.

Iglesia parroquial de los Santos Juanes, s. XVII; s. XVIII. Bien de relevancia local. Sección 2a (bienes inmuebles 2a) con categoría de monumento de interés local.

Mercado municipal. Protección nivel 2 en el PGOU. Lugar de encuentro de la Mare de Déu con el pueblo de Cullera, al bajar del santuario y entrar en el pueblo. Es el lugar donde se construye la tauleta, renovada cada año por los tauleters, donde descansarà durante unos minutos la imagen, antes de ser llevada a la parroquia de los Santos Juanes en procesión.

5. Interpretación y simbolismo

Los rituales festivos son acontecimientos e hitos sociales que dan sentido al paso del tiempo en comunidad. Por eso, son necesarios para el desarrollo de las biografías personales y colectivas y para la convivencia de la comunidad. Las fiestas tienen una causa común, todas generan comunidad, asociando, misteriosamente con los símbolos, el espacio (las calles, los barrios, la ciudad) con el tiempo (ahora, el pasado con el futuro pasando por el presente) y con las personas (los que viven ahora, los que estuvieron y los que vendrán). Además, las fiestas unen lo que es humano y lo que es divino, el cielo con la tierra, lo más cotidiano con la más trascendente, y dotan también de sentido espiritual a la convivencia ciudadana. Así pasa con la fiesta de Cullera. La Mare de Déu «viaja del cielo a la tierra», siguiendo un trayecto vertical. Es ella quien baja de su santuario a reunirse con el pueblo. Aunque el pueblo es quien sube habitualmente a encontrarse con ella, para la celebración festiva, es la imagen quien se desplaza de localización, siguiendo un viaje ritual de arriba hacia abajo, y, una vez se encuentra en la villa, viaja de manera horitzontal entre los barrios de Cullera, donde visita a los hijos y las hijas y también a los que ya han fallecido. La Mare de Déu, símbolo y signo de la fe, se encuentra con el pueblo para protegerlo, interceder, agruparlo a su alrededor, escuchar sus plegarias, como elemento que provoca una catarsis colectiva que impulsa los nexos sociales y comunitarios.

6. Percepción e implicación de la población y grado de apertura al público

El hecho de que el Ayuntamiento de Cullera haya recogido la voluntad del tejido asociativo del pueblo, encargado de varios elementos y procesos de las fiestas, habla por sí misma de la voluntad e implicación del pueblo en la búsqueda de las herramientas que fomentan la salvaguarda, la difusión y la transmisión de sus fiestas. Ha sido así, desde el tejido asociativo, como se ha elevado la petición del marco protector de la figura legal del bien de interés cultural a la Administración local, hecho que supone un claro ejemplo de proceso de patrimonialización bottom-up, es decir, de abajo hacia arriba. De las personas hacia arriba, hacia las instituciones, receptoras estas de la petición y motivadoras de los trabajos necesarios que hay que llevar a cabo para cumplir la voluntad de la comunidad portadora. Decimos, por lo tanto, que la percepción de la comunidad portadora se ha hecho presente en este sentido y se ha materializado en el desarrollo participativo de un proceso de patrimonialización. La población y las entidades que tienen un papel en las fiestas se han implicado en este proceso de protección de su fiesta, igual que lo han hecho desde hace décadas con la recuperación y la consolidación de los valores inmateriales locales más representativos. Si ahora han sido hábiles y capaces de aunar el interés y la voluntad para dotar a sus fiestas de un marco protector, se debe a su dilatada experiencia organizativa y de coordinación en el desarrollo de las fiestas y de todos sus actos y rituales. Sin lugar a dudas, la población de Cullera ha sido y es una población acogedora con los y las visitantes. No podría ser de otro modo porque las fiestas son otro motivo de apertura al resto de la sociedad, de las cuales hacen una ocasión más para compartir y crear espacios de acogida y de convivencia, uno de los sentidos más profundos de las celebraciones sociales y festivas: encontrarse y reencontrarse.

7. Salvaguarda, protecció administrativa

En l'actualitat, la Festa a la Mare de Déu del Castell, de Cullera té un nivell de protecció administratiu. L'any 2009 les festes van ser declarades festa d'interés turístic autonòmic de la Comunitat Valenciana. Amb la present documentació de declaració com a bé d'interés cultural de caràcter immaterial i la seua inclusió en l'Inventari de patrimoni cultural de la Comunitat Valenciana, es gaudirà de la màxima protecció legal mitjançant la figura legislativa del BIC, per a donar el marc idoni a tots els treballs de millora, transmissió, difusió i salvaguarda que es desenvolupen al voltant de la festa.

Agents i metodologia de transmissió. Quan parlem de les formes de transmissió, hem de parlar dels agents que les duen a terme de manera directa, formalitzada, o de manera indirecta, cap als membres de la mateixa comunitat portadora o cap a la ciutadania en general. Així, els primers actors, l'Ajuntament i la Junta del Patronat, són els primers agents que tenen les responsabilitats de proporcionar ferramentes per a fomentar-ne la transmissió. La primera condició per a consolidar la transmissió dels actors principals és bàsica, però important: assegurar la continuïtat de les festes, en el sentit més ampli de l'expressió. Dotar del marc necessari per a organitzar-les i consolidar les expressions més arrelades amb els margens necessaris per a l'evolució natural de la cultura festiva. Gràcies al gran i enfortit teixit d'individus i societats, entitats i institucions que conformen la festa, els processos de transmissió es donen de manera organitzada i plantejada.

Els coneixements musicals deuen la seua transmissió al paper de les societats musicals, les grans escoles de l'art (Centre Professional de Música Santa Cecília i Escola de Música Mestre Chornet; Escola de Música i Centre Autoritzat Joaquín Olivert Ateneu Musical de Cullera), on un nombre molt important de noves generacions es formen durant el curs escolar, i, al mateix temps, es convertixen en les portadores dels valors socials vinculats a formar part dels grups, de les bandes, de les societats. Este àmbit de les societats musicals ja ha sigut declarat i, per tant, reconegut i protegit com a bé d'interés cultural immaterial, i també han sigut reconegudes en l'àmbit estatal, amb la declaració de manifestació representativa del patrimoni cultural immaterial espanyol. D'altra banda, i sense deixar l'àmbit musical, hem de destacar la importància de l'Escola de Danses, Tabal i Dolçaina i de la Colla Pas Pla, com a entitats encarregades de la investigació, la difusió, la socialització i l'ensenyament de les músiques i balls/danses que formen part de les festes, a més d'altres. D'esta manera, s'han pogut recuperar, en les últimes dècades, les danses rituals que hui en dia es realitzen en els seguicis i les peces musicals que s'incorporen en les dansades, rondes, etc. El fet que estos grups estiguen formats per persones de diferents generacions permet que els esforços realitzats tinguen una perspectiva de continuïtat. En el mateix fil trobem l'agrupació SCUDAMM, en el vessant de cornetes i tambors. També cal incloure la Muixeranga de Cullera com a agent de transmissió intergeneracional, i la Coral Stella Maris, entitat responsable de la música sacra. Les entitats vinculades amb la litúrgia o vinculades directament amb l'organització són aquelles que han de fer més esforços per a consolidar la seua transmissió. En els últims anys han tingut lloc accions per tal d'incorporar persones més joves, dones, que prenguen partit en les tasques, en moltes ocasions més organitzatives i no tan demostratives, però essencials per al correcte desenvolupament de les festes en general. En estos casos parlem tant de la Junta del Patronat, garant de les litúrgies i del culte a la Mare de Déu, juntament amb Milícia y Corte, com dels grups de tauleters i camareres. En estos casos, la transmissió depén dels processos d'incorporació de noves persones interessades o proposades als grups, que puguen adquirir responsabilitats i incorporar noves formes de coordinació, organització i, sobretot, de difusió de les tasques. S'espera que un marc de valoració i protecció, com la declaració BIC, supose un revulsiu per a impulsar un creixent interès en la participació en estes entitats, clau per a la continuïtat de la festa. Veiem com, quant a la salvaguarda i transmissió de coneixements, són diversos els agents que tenen el paper de consolidar les estructures i metodologies per tal de poder sumar individus als col·lectius.

Altres accions de salvaguarda. Tant els actors principals, l'Ajuntament de Cullera, com la Junta del Patronat duen a terme, des de fa dècades, accions en pro de la recuperació i salvaguarda de les festes en

7. Salvaguardia, protección administrativa

En la actualidad, la Festa de la Mare de Déu del Castell, de Cullera tiene un nivel de protección administrativo. El año 2009 las fiestas fueron declaradas fiesta de interés turístico autonómico de la Comunitat Valenciana. Con la presente documentación de declaración de bien de interés cultural de carácter inmaterial y su inclusión en el Inventario de patrimonio cultural de la Comunitat Valenciana, se disfrutará de la máxima protección legal mediante la figura legislativa del BIC, para dar el marco idóneo a todos los trabajos de mejora, transmisión, difusión y salvaguardia que se desarrollan alrededor de la fiesta.

Agentes y metodología de transmisión. Cuando hablamos de las formas de transmisión, debemos hablar de los agentes que las llevan a cabo de manera directa, formalizada, o de manera indirecta, hacia los miembros de la misma comunidad portadora o hacia la ciudadanía en general. Así, los primeros actores, el Ayuntamiento y la Junta del Patronato, son los primeros agentes que tienen las responsabilidades de proporcionar herramientas para fomentar la transmisión. La primera condición para consolidar la transmisión de los actores principales es básica, pero importante: asegurar la continuidad de las fiestas, en el sentido más amplio de la expresión. Dotar del marco necesario para organizarlas y consolidar las expresiones más arraigadas con los márgenes necesarios para la evolución natural de la cultura festiva. Gracias al gran y fortalecido tejido de individuos y sociedades, entidades e instituciones que conforman la fiesta, los procesos de transmisión se dan de manera organizada y planteada.

Los conocimientos musicales deben su transmisión al papel de las sociedades musicales, las grandes escuelas del arte (Centro Profesional de Música Santa Cecilia y Escuela de Música Mestre Chornet; Escuela de Música y Centro Autorizado Joaquín Olivert Ateneo Musical de Cullera), donde un número muy importante de nuevas generaciones se forman durante el curso escolar, y, al mismo tiempo, se convierten en las portadoras de los valores sociales vinculados a formar parte de los grupos, de las bandas, de las sociedades. Este ámbito de las sociedades musicales ya ha sido declarado y, por lo tanto, reconocido y protegido como bien de interés cultural inmaterial, y también han sido reconocidas en el ámbito estatal, con la declaración de manifestación representativa del patrimonio cultural inmaterial español. Por otro lado, y sin dejar el ámbito musical, tenemos que destacar la importancia de la Escuela de Danses, Tabal i Dolçaina y de la Colla Pas Pla como entidades encargadas de la investigación, la difusión, la socialización y la enseñanza de las músicas y bailes/danzas que forman parte de las fiestas, además de otras. De este modo, se han podido recuperar, en las últimas décadas, las danzas rituales que hoy en día se realizan en los séquitos y las piezas musicales que se incorporan en las danzas, rondas, etc. El hecho de que estos grupos estén formados por personas de diferentes generaciones permite que los esfuerzos realizados tengan una perspectiva de continuidad. En el mismo hilo encontramos la agrupación SCUDAMM, en la vertiente de cornetas y tambores. También hay que incluir la Muixeranga de Cullera como agente de transmisión intergeneracional, y la Coral Stella Maris, entidad responsable de la música sacra. Las entidades vinculadas con la liturgia o vinculadas directamente con la organización son aquellas que deben hacer más esfuerzos para consolidar su transmisión. En los últimos años han tenido lugar acciones para incorporar a personas más jóvenes, mujeres, que tomen partido en las tareas, en muchas ocasiones más organizativas y no tan demostrativas, pero esenciales para el correcto desarrollo de las fiestas en general. En estos casos hablamos tanto de la Junta del Patronato, garante de las liturgias y del culto a la Mare de Déu, junto con Milicia y Corte, como de los grupos de tauleters y camareras. En estos casos, la transmisión depende de los procesos de incorporación de nuevas personas interesadas o propuestas a los grupos, que puedan adquirir responsabilidades e incorporar nuevas formas de coordinación, organización y, sobre todo, de difusión de las tareas. Se espera que un marco de valoración y protección, como la declaración BIC, suponga un revulsiu para impulsar un creciente interés en la participación en estas entidades, clave para la continuidad de la fiesta. Vemos como, en cuanto a la salvaguardia y la transmisión de conocimientos, son diversos los agentes que tienen el papel de consolidar las estructuras y las metodologías para poder sumar individuos a los colectivos.

Otras acciones de salvaguardia. Tanto los actores principales, el Ayuntamiento de Cullera, como la Junta del Patronato llevan a cabo, desde hace décadas, acciones en pro de la recuperación y la salva-

tots els seus àmbits, a banda de tota la transmissió-educació no formal que els agents/col·lectius abans mencionats desenvolupen en els seus àmbits. A més de l'acció principal, que és la convocatòria anual de celebració de les festes, hi ha una sèrie d'accions que s'han desenvolupat últimament, i que són les següents: – programa de subvencions a les entitats registrades com a associacions – incorporació del teixit associatiu local a les festes – promoció en l'àmbit turístic, amb la declaració de festes d'interès turístic autonòmic (any 2009) – concurs del cartell anunciador de festes, a escala estatal – Difusió de la cultura festiva en el llibre de festes, amb participació d'estudis, investigacions, aportacions, etc., de tot el teixit associatiu – celebracions extraordinàries: com el temps extraordinari afegit el 2019 per a celebrar el centenari de la coronació canònica – finançament i facilitació d'elements materials necessaris per al desenvolupament de les festes, com les noves andes, propietat del poble, fabricades l'any 2022 – concursos de dibuix en l'àmbit escolar – celebració bianual de jocs florals – certamen literari escolar – ampliació de la difusió en els mitjans de comunicació – ampliació de la difusió en els canals de xarxes socials institucionals: a banda d'estes accions continuades en el temps, en pro de la salvaguarda d'este ritual festiu, s'han dut a terme diverses accions des que, entre la comunitat portadora, va sorgir la idea de la protecció amb una declaració de bé d'interès cultural immaterial, com per exemple: – la creació d'una comissió de seguiment, que vetla pel correcte desenvolupament de les festes, i, al mateix temps, de les accions en favor de la declaració de la festa com a BIC(I) – participació en congressos, amb la presentació del procés de patrimonialització – exposició pública, en el ple municipal, per a recollir la voluntat de la comunitat portadora i coordinar els treballs necessaris requerits pels procediments administratius – organització i muntatge d'una exposició recopilatòria de les festes amb el suport de les entitats vinculades – organització d'una jornada de formació i debat amb les entitats vinculades, amb comunicacions de professionals vinculats amb la gestió de candidatures BIC – organització de reunions i xarrades per a compartir els treballs de la candidatura – documentació gràfica i audiovisual de les festes d'abril de 2022.

Identificació de riscos i diagnòstic. El creixent interès en les pràctiques enteses com a patrimoni immaterial ha fet que detinguem la mirada també en aquelles qüestions que poden ser problemàtiques i que poden convertir-se en riscos durant i al final dels processos de patrimonialització de les expressions comunitàries. Són molts els estudis i les indicacions tant de la institució més coneguda en la seua gestió, la UNESCO, com també de les institucions estatals (IPCE, Institut del Patrimoni Cultural Espanyol), mitjançant el pla nacional de salvaguarda, que es detenen a identificar els riscos als quals s'enfronten les pràctiques culturals immaterials. Entre les problemàtiques més importants, hi ha la falta de canals i oportunitats de transmissió, la globalització i/o estandardització de les manifestacions culturals i les amenaces per la massificació, que es produïxen, principalment, per l'atractiu turístic i mediàtic. Per a començar a identificar-ne, anotem, en primer lloc, que la falta de consens de la comunitat al voltant de la pràctica cultural, en este cas, la festa, és un dels riscos més importants que cal tindre sempre en compte. Les festes són un marc social de convivència i el seu desenvolupament ha de ser, però, un procés amb consens, que defenga sempre l'arrelament de les tradicions i les possibilitats d'evolució. El gran risc associat als processos festius, en este cas, és la seua mediatització i/o turistificació. Evidentment, dins d'esta proposta de declaració BIC(I), es té en compte este risc, que es vincula directament amb canvis propulsats per a poder acollir més públic, derivat d'un creixement turístic arran de l'impuls mediàtic del gran públic. El públic objectiu al qual es voldria arribar és un públic cultural, sensible amb les manifestacions més singulars i representatives del paisatge cultural immaterial valencià, sensible amb els progressos en les recuperacions en les tradicions, manifestacions sonores, danses, etc., que es trasllada de localitat en localitat a la recerca de la singularitat, que respecta els temps i espais dels portadors, dels protagonistes de les festes, sense intermediacions, fora de l'interès purament visual i experiencial. La declaració BIC(I) donarà visibilitat a la festa dins dels cercles festius i socials que ja han sigut protegits i aquells que cerquen metodologies de treball per a recuperar patrimonis immaterials locals. En línia amb este possible intervencionisme d'agents externs, també hi ha el risc de la paralització o fossilització de les pràctiques a conseqüència de propostes i polítiques conservacionistes, tant

guardia de las fiestas en todos sus ámbitos, además de toda la transmisión-educación no formal que los agentes/colectivos antes mencionados desarrollan en sus ámbitos. Además de la acción principal, que es la convocatoria anual de celebración de las fiestas, hay una serie de acciones que se han desarrollado últimamente, y que son las siguientes: – programa de subvenciones a las entidades registradas como asociaciones – incorporación del tejido asociativo local a las fiestas – promoción en el ámbito turístico, con la declaración de fiestas de interés turístico autonómico (año 2009) – concurso del cartel anunciador de fiestas, a escala estatal – Difusión de la cultura festiva en el libro de fiestas, con participación de estudios, investigaciones, aportaciones, etc., de todo el tejido asociativo – celebraciones extraordinarias: como el tiempo extraordinario añadido en 2019 para celebrar el centenario de la coronación canónica – financiación y facilitación de elementos materiales necesarios para el desarrollo de las fiestas, como las nuevas andas, propiedad del pueblo, fabricadas en 2022 – concursos de dibujo en el ámbito escolar – celebración bianual de juegos florales – certamen literario escolar – ampliación de la difusión en los medios de comunicación – ampliación de la difusión en los canales de redes sociales institucionales: además de estas acciones continuadas en el tiempo, en pro de la salvaguarda de este ritual festivo, se han llevado a cabo varias acciones desde que, entre la comunidad portadora, surgió la idea de la protección con una declaración de bien de interés cultural immaterial, como por ejemplo: – la creación de una comisión de seguimiento, que vela por el correcto desarrollo de las fiestas, y, al mismo tiempo, de las acciones a favor de la declaración de la fiesta como BIC(I) – participación en congresos, con la presentación del proceso de patrimonialización – exposición pública, en el pleno municipal, para recoger la voluntad de la comunidad portadora y coordinar los trabajos necesarios requeridos por los procedimientos administrativos – organización y montaje de una exposición recopilatoria de las fiestas con el apoyo de las entidades vinculadas – organización de una jornada de formación y debate con las entidades vinculadas, con comunicaciones de profesionales vinculados con la gestión de candidaturas BIC – organización de reuniones y charlas para compartir los trabajos de la candidatura – documentación gráfica y audiovisual de las fiestas de abril de 2022.

Identificación de riesgos y diagnóstico. El creciente interés en las prácticas entendidas como patrimonio immaterial ha hecho que detengamos la mirada también en aquellas cuestiones que pueden ser problemáticas y convertirse en riesgos durante y al final de los procesos de patrimonialización de las expresiones comunitarias. Son muchos los estudios y las indicaciones tanto de la institución más conocida en su gestión, la UNESCO, como también de las instituciones estatales (IPCE, Instituto del Patrimonio Cultural Español), mediante el plan nacional de salvaguarda, que se detienen a identificar los riesgos a los que se enfrentan las prácticas culturales inmateriales. Entre las problemáticas más importantes, está la falta de canales y oportunidades de transmisión, la globalización y/o estandarización de las manifestaciones culturales y las amenazas por la masificación, que se producen, principalmente, por el atractivo turístico y mediático. Para empezar a identificar, anotamos, en primer lugar, que la falta de consenso de la comunidad alrededor de la práctica cultural, en este caso, la fiesta, es uno de los riesgos más importantes que hay que tener siempre en cuenta. Las fiestas son un marco social de convivencia y su desarrollo debe ser, sin embargo, un proceso con consenso, que defienda siempre el arraigo de las tradiciones y las posibilidades de evolución. El gran riesgo asociado a los procesos festivos, en este caso, es su mediatización y/o turistificación. Evidentemente, dentro de esta propuesta de declaración BIC(I), se tiene en cuenta este riesgo, que se vincula directamente con cambios propulsados para poder acoger a más público, derivado de un crecimiento turístico a raíz del impulso mediático del gran público. El público objetivo al que se querría llegar es un público cultural, sensible con las manifestaciones más singulares y representativas del paisaje cultural immaterial valenciano, sensible con los progresos en las recuperaciones en las tradiciones, las manifestaciones sonoras, las danzas, etc., que se traslada de localidad en localidad en busca de la singularidad, que respeta los tiempos y los espacios de los portadores, de los protagonistas de las fiestas, sin intermediaciones, fuera del interés puramente visual y experiencial. La declaración BIC(I) dará visibilidad a la fiesta dentro de los círculos festivos y sociales que ya han sido protegidos y aquellos que buscan metodologías de trabajo para recuperar patrimonios inmateriales locales. En línea con este posible intervencionismo de agentes externos,

per part d'estos agents externs com dels mateixos protagonistes de la festa, agents actuals de la transmissió i salvaguarda. Les pràctiques immaterials han d'estar vives i permetre, dins dels valors i significats de les tradicions, una evolució natural propiciada pels actors principals i acceptada pel conjunt de la comunitat portadora, depositària dels valors patrimonials. S'ha de tindre present que les manifestacions intangibles han de fugir d'un possible tradicionalisme exagerat, que defén la congelació de les manifestacions culturals immaterials en nom de la tradició. Continuant amb esta idea, el perill de fossilització comporta el perill d'homogeneïtzació, principalment pensant en les pràctiques que estan en procés de recuperació. Si, en lloc de realitzar tasques d'investigació i estudi de les variants més locals de les manifestacions festives, es tenen en compte els exemples que es puguen trobar en altres localitats, que hagen treballat altres entitats festives i que poden suposar un model exemplar, es perdrà l'oportunitat de recuperar i vincular els elements singulars amb l'actualitat de la festa, tal com s'entén ara. L'autoria de les manifestacions culturals immaterials també és un dels riscos als quals cal prestar atenció. Les pràctiques immaterials s'arrisquen a ser indegudament apropiades per agents externs, quan les repliquen i quan no es té en compte la comunitat portadora com als autors/autores legítims, és a dir, quan s'exercix un paternalisme exterior que tracta de tutoritzar la comunitat portadora. L'afany proteccionista exterior no ha de convertir-se mai en regulació i administració dels règims interns, que són responsabilitat directa de les entitats i institucions portadores de la tradició i dels coneixements. L'organització dels col·lectius ha de ser autogestionada, ja que la dimensió local és la que ofereix la continuïtat dels símbols i significats, interioritzats per tots els seus membres i per la comunitat veïnal de Cullera. Les tasques necessàries de difusió i comunicació dels valors intangibles, tant entre la comunitat portadora, els i les veïnes de Cullera i amb el públic potencial, poden convertir-se també en un risc que caldria previndre. La resignificació i els nous sentits que una mala o bàsica interpretació de les informacions es puga donar pot desencadenar el trencament amb els sentits i significats originals i locals. En este sentit, caldran tasques de contextualització historicoculturals i dels idearis que envolten la gestió del patrimoni cultural immaterial, per tal d'oferir informació comprensible que contribueixca a la difusió dels valors diferenciadors de la pràctica festiva local. Finalment, i no menys important, hi ha el gran risc de trobar-se dificultats i impediments en els processos de transmissió, i, per tant, riscos que afecten la continuïtat de la festa. La natural evolució i vigència de la festa no ha de perdre's, ja que suposarà l'element clau perquè les noves generacions mantinguen l'interés i l'atracció per la festa si s'hi veuen representats i representades. A banda, la memòria oral i els valors intangibles, els usos i els significats s'han de combinar amb els elements materials que es relacionen amb les persones, les pràctiques i les habilitats. Per exemple, de poc servix conservar partitures antigues de les músiques si no hi ha músics que les interpreten. És cert que les pràctiques festives (i/o lúdiques) tenen menys riscos, ja que són vivencials i més interactives que altres àmbits del PCI. I, per acabar, la bona sintonia entre les entitats festives, els individus i la coordinació amb les institucions locals, en primer terme, i les diferents administracions que contribueixen a dotar del marc de protecció ha de ser fluida i constant.

Objectius, estratègies i accions proposades per a la salvaguarda. Una de les primeres accions que s'està duent a terme, des del mateix moment de l'inici dels treballs per a la presentació de l'expedient de candidatura de declaració de les Festes Majors com a bé d'interés cultural de caràcter immaterial, és la redacció i l'aprovació d'un pla estratègic de salvaguarda, que garantisca la col·laboració, cooperació i coordinació entre tots els agents, els actors i la comunitat portadora. En els textos, que són la base de la gestió del patrimoni immaterial en els àmbits internacional (Convenció UNESCO), estatal (Pla nacional de salvaguarda del patrimoni immaterial) i autonòmic (lleis), es dona una importància rellevant als plans de salvaguarda, que han d'estar associats a qualsevol procés de patrimonialització. Per tant, no podem obviar estes propostes que presentarem, que establiran el marc d'actuació necessari per a la transmissió, divulgació i cura d'estes festes. Els objectius bàsics que

también hay el riesgo de la paralización o fosilización de las prácticas a consecuencia de propuestas y políticas conservacionistas, tanto por parte de estos agentes externos como de los mismos protagonistas de la fiesta, agentes actuales de la transmisión y salvaguarda. Las prácticas inmateriales deben estar vivas y permitir, dentro de los valores y los significados de las tradiciones, una evolución natural propiciada por los actores principales y aceptada por el conjunto de la comunidad portadora, depositaria de los valores patrimoniales. Hay que tener presente que las manifestaciones intangibles deben huir de un posible tradicionalismo exagerado, que defiende la congelación de las manifestaciones culturales inmateriales en nombre de la tradición. Continuando con esta idea, el peligro de fosilización comporta el peligro de homogeneización, principalmente pensando en las prácticas que están en proceso de recuperación. Si, en lugar de realizar tareas de investigación y estudio de las variantes más locales de las manifestaciones festivas, se tienen en cuenta los ejemplos que se puedan encontrar en otras localidades, que hayan trabajado otras entidades festivas y que pueden suponer un modelo ejemplar, se perderá la oportunidad de recuperar y vincular los elementos singulares con la actualidad de la fiesta, tal como se entiende ahora. La autoría de las manifestaciones culturales inmateriales también es uno de los riesgos a los que hay que prestar atención. Las prácticas inmateriales se arriesgan a ser indebidamente apropiadas por agentes externos, cuando las replican y cuando no se tiene en cuenta la comunidad portadora como a los autores/autoras legítimos, es decir, cuando se ejerce un paternalismo exterior que trata de tutorizar la comunidad portadora. El afán proteccionista exterior no debe convertirse nunca en regulación y administración de los regímenes internos, que son responsabilidad directa de las entidades y las instituciones portadoras de la tradición y de los conocimientos. La organización de los colectivos debe ser autogestionada, puesto que la dimensión local es la que ofrece la continuidad de los símbolos y los significados, interiorizados por todos sus miembros y por la comunidad vecinal de Cullera. Las tareas necesarias de difusión y comunicación de los valores intangibles, tanto entre la comunidad portadora, los y las vecinas de Cullera y con el público potencial, pueden convertirse también en un riesgo que se debería prevenir. La resignificación y los nuevos sentidos que una mala o básica interpretación de las informaciones se pueda dar puede desencadenar la rotura con los sentidos y significados originales y locales. En este sentido, harán falta tareas de contextualización histórico-culturales y de los idearios que rodean la gestión del patrimonio cultural inmaterial, para ofrecer información comprensible que contribuya a la difusión de los valores diferenciadores de la práctica festiva local. Finalmente, y no menos importante, existe el gran riesgo de encontrarse dificultades e impedimentos en los procesos de transmisión, y, por lo tanto, riesgos que afectan a la continuidad de la fiesta. La natural evolución y vigencia de la fiesta no debe perderse, puesto que supondrá el elemento clave para que las nuevas generaciones mantengan el interés y la atracción por la fiesta si se ven representados y representadas. Aparte de eso, la memoria oral y los valores intangibles, los usos y los significados se tienen que combinar con los elementos materiales que se relacionan con las personas, las prácticas y las habilidades. Por ejemplo, de poco sirve conservar partituras antiguas de las músicas si no hay músicos que las interpreten. Es cierto que las prácticas festivas (y/o lúdicas) tienen menos riesgos, puesto que son vivenciales y más interactivas que otros ámbitos del PCI. Y, para acabar, la buena sintonía entre las entidades festivas, los individuos y la coordinación con las instituciones locales, en primer término, y las diferentes administraciones que contribuyen a dotar del marco de protección, debe ser fluida y constante.

Objetivos, estrategias y acciones propuestas para la salvaguarda. Una de las primeras acciones que se está llevando a cabo, desde el mismo momento del inicio de los trabajos para la presentación del expediente de candidatura de declaración de las fiestas mayores como bien de interés cultural de carácter inmaterial, es la redacción y la aprobación de un plan estratégico de salvaguarda, que garantice la colaboración, la cooperación y la coordinación entre todos los agentes, los actores y la comunidad portadora. En los textos, que son la base de la gestión del patrimonio inmaterial en los ámbitos internacional (Convención UNESCO), estatal (Plan nacional de salvaguarda del patrimonio inmaterial) y autonómico (ley), se da una importancia relevante a los planes de salvaguarda, que deben estar asociados a cualquier proceso de patrimonialización. Por lo tanto, no podemos obviar estas propuestas que presentaremos, que establecerán el marco de actuación necesario para la

es pretenen assolir amb la planificació és donar continuïtat a la festa i enfortir el teixit associatiu, fonamental per a la coordinació i l'organització festiva, així com els processos de recuperació patrimonial que calga dur endavant.

Per això, entre altres que es continuen estudiant, presentem ací algunes de les estratègies i accions que es pretenen dur endavant.

- Creació (a més de la comissió de seguiment ja organitzada) d'una comissió tècnica, amb membres proposats per les entitats, amb habilitats, competències i formació per a dur endavant projectes de recuperació, assessorament, etc., que es coordinen amb l'Ajuntament com a principal organitzador de les festes.

- Projecte de recuperació i potenciació de la tauleta com a element singular, tant d'important significació com de rellevància plàstica.

- Activació i revitalització de les entitats i les seues directives, amb l'ampliació de les interaccions i relacions entre la comunitat portadora i els/les responsables de les entitats.

- Assessorament i acompanyament a les entitats que necessiten formalitzar la seua estructura a escala associativa.

- Promoció de projectes expositius que promoguen la difusió dels àmbits festius en els espais museístics municipals, amb opció d'itinerància entre les xarxes existents.

- Propostes de finançament per a les entitats formalitzades que justifiquen gastos associats a projectes d'investigació, recuperació i difusió de la festa.

- Projecte de memòria oral intergeneracional, però enfocat a evitar la pèrdua de les veus que atresoren les experiències més importants de les generacions més adultes.

- Creació d'un arxiu de la festa, amb contingut documental aportat per les entitats, per a ampliar el quòrum d'informació sobre l'acte festiu, organitzatiu, etc.

- Projecte de recerca documental en arxius, biblioteques, hemeroteques, etc.

- Projecte de recerca de premsa històrica.

- Projecte de recerca de documents gràfics i audiovisuals.

- Projecte de digitalització de documentació sensible per motius de conservació i accés.

- Promoció dels estudis locals sobre la festa, en tots els àmbits (antropològics, històrics, socials).

- Recuperació d'elements materials, de cultura material festiva.

- Recuperació i consolidació d'elements i figures dels seguicis festius.

- Coordinació i col·laboració per a recuperar les últimes documentacions, gravacions, enregistraments de les danses rituals, que completen la documentació ara existent.

- Promoció en la recuperació local de patrimonis associats/vinculats (tocs de campanes, etc.). A banda d'esta llista de propostes concretes, els responsables de la festa tractaran d'impulsar la socialització, interacció i col·laboració de totes i cada una de les entitats i dels individuals que organitzen i formen part de la festa, els proporcionaran espais i temps per a la convivència, amb la qual cosa es generaran les sinergies de treball i emocionals necessàries per a garantir la continuïtat de les festes.

8. Valoració i justificació de la declaració

Tal com anota la Comissió de Llegat Històric del Consell Valencià de Cultura (2020), podríem establir, com a primer criteri, la relació existent amb altres elements ja declarats BIC(I) per a trobar referències que secunden els valors, elements i processos fins ara descrits de la festa de Cullera. Vivim, ara, en un context que s'ha arribat a descriure com d'hiperinflació patrimonial (Santamarina, 2017), atesa l'explosió de les declaracions i proteccions d'expressions culturals immaterials. Per això, ha sigut necessari un procés d'interpretació i anàlisi, amb l'objectiu de trobar les singularitats més concretes i representatives del poble de Cullera en les seues festes. Uns fets que, dins d'este context, puguen ser valorats en relació amb el territori, amb la localització i les condicions espacials que els fan especialment interessants. Un fet com la Baixà no es pot donar en cap altre lloc de la manera en què es realitza, per la realitat mateixa de l'espai per on es desenvolupa, per exemple.

transmisión, la divulgación y el cuidado de estas fiestas. Los objetivos básicos que se pretenden lograr con la planificación es dar continuidad a la fiesta y fortalecer el tejido asociativo, fundamental para la coordinación y la organización festiva, así como los procesos de recuperación patrimonial que haya que llevar a cabo.

Por eso, entre otras que se continúan estudiando, presentamos aquí algunas de las estrategias y las acciones que se pretenden llevar a cabo.

- Creación (además de la comisión de seguimiento ya organizada) de una comisión técnica, con miembros propuestos por las entidades, con habilidades, competencias y formación para llevar a cabo proyectos de recuperación, asesoramiento, etc., que se coordinen con el Ayuntamiento como principal organizador de las fiestas.

- Proyecto de recuperación y potenciació de la tauleta como elemento singular, tanto de importante significación como de relevancia plástica.

- Activación y revitalización de las entidades y sus directivas, con la ampliación de las interacciones y las relaciones entre la comunidad portadora y los/las responsables de las entidades.

- Asesoramiento y acompañamiento a las entidades que necesitan formalizar su estructura a escala asociativa.

- Promoción de proyectos expositivos que promuevan la difusión de los ámbitos festivos en los espacios museísticos municipales, con opción de itinerancia entre las redes existentes.

- Propuestas de financiación para las entidades formalizadas que justifiquen gastos asociados a proyectos de investigación, recuperación y difusión de la fiesta.

- Proyecto de memoria oral intergeneracional, pero enfocado a evitar la pérdida de las voces que atesoran las experiencias más importantes de las generaciones más adultas.

- Creación de un archivo de la fiesta, con contenido documental aportado por las entidades, para ampliar el cuórum de información sobre el acto festivo, organizativo, etc.

- Proyecto de investigación documental en archivos, bibliotecas, hemerotecas, etc.

- Proyecto de investigación de prensa histórica.

- Proyecto de investigación de documentos gráficos y audiovisuales.

- Proyecto de digitalización de documentación sensible por motivos de conservación y acceso.

- Promoción de los estudios locales sobre la fiesta, en todos los ámbitos (antropológicos, históricos, sociales).

- Recuperación de elementos materiales, de cultura material festiva.

- Recuperación y consolidación de elementos y figuras de los séquitos festivos.

- Coordinación y colaboración para recuperar las últimas documentaciones, grabaciones, grabaciones de las danzas rituales, que complementen la documentación ahora existente.

- Promoción en la recuperación local de patrimonios asociados/vinculados (toques de campanas, etc.). Además de esta lista de propuestas concretas, los responsables de la fiesta tratarán de impulsar la socialización, la interacción y la colaboración de todas y cada una de las entidades y de los individuales que organizan la fiesta y forman parte de ella, les proporcionarán espacios y tiempos para la convivencia, con lo que se generarán las sinergias de trabajo y emocionales necesarias para garantizar la continuidad de las fiestas.

8. Valoración y justificación de la declaración

Tal como anota la Comisión de Legado Histórico del Consell Valencià de Cultura (2020), podríamos establecer, como primer criterio, la relación existente con otros elementos ya declarados BIC(I) para encontrar referencias que apoyen los valores, los elementos y los procesos hasta ahora descritos de la fiesta de Cullera. Vivimos, ahora, en un contexto que se ha llegado a describir como de hiperinflación patrimonial (Santamarina, 2017), dada la explosión de las declaraciones y las protecciones de expresiones culturales inmateriales. Por ello, ha sido necesario un proceso de interpretación y análisis, con el objetivo de encontrar las singularidades más concretas y representativas del pueblo de Cullera en sus fiestas. Unos hechos que, dentro de este contexto, puedan ser valorados en relación con el territorio, con la localización y las condiciones espaciales que los hacen especialmente interesantes. Un hecho como la Baixà no se puede dar en ningún otro lugar de la manera en que se realiza, por la realidad misma del espacio por donde se desarrolla, por ejemplo.

Però volem argumentar detalladament els raonaments que hem trobat adients per a interpretar que esta festa pot ser declarada bé d'interés cultural. En primer lloc, hem de subratllar una de les seues principals característiques, ja que el fenomen social que hi ha darrere de la festa és d'una rellevància important. El teixit associatiu, que congrega bona part de la població, respon a les vinculacions associatives i culturals esteses per tot el territori valencià, estudiat en els últims anys, i que es pot ampliar a l'estudi publicat per la Generalitat Valenciana, La participació cultural a la Comunitat Valenciana. Enquesta 2017, que van elaborar Antonio Ariño i Ramón Llopis. En segon lloc, cal destacar també el fet que este ritual festiu és un cas de patrimoni recuperat. Som coneixedors que el patrimoni immaterial pot experimentar pèrdues, intermitències temporals o desaparicions totals o parcials. En el cas de Cullera, molts dels elements festius, principalment els no litúrgics, han experimentat estes intermitències, amb la consegüent pèrdua en cada edició de les festes no realitzades. En les passades dècades, ha sigut el teixit associatiu qui ha pres les iniciatives per a recuperar i revitalitzar les manifestacions més arrelades a les festes, la qual cosa exemplifica com la societat és capaç de generar un discurs social per a revalorar els vestigis que romanen del passat (Revert, 2002). Les festes de Cullera són una herència de la qual els i les ciutadanes no estan en condicions de prescindir i volen conservar i utilitzar (Revert, 2002); per això, s'han fet tots els esforços necessaris per a aconseguir que l'organització siga excel·lent, amb l'objectiu de mantindre-la i desenvolupar-la dignament. Esta organització tan coordinada fa que les entitats i els seus membres puguem ser considerats i considerades els millors garants del patrimoni, els portadors i les portadores dels coneixements més arrelats a les emocions locals, que remetem a les biografies individuals i col·lectives, al "jo" i al "nosaltres".

Les Festes en Honor de la Mare de Déu del Castell, de Cullera són un element patrimonial transversal per a tota la població, ja que estan totalment interioritzades com a pròpies i singulars, formen part de la identitat individual i col·lectiva que mencionàvem adés, i estan interconnectades amb els àmbits de la vida diària comuna del poble. La celebració de les diverses manifestacions festives no respon a cap posada en escena, ni simulació, sinó que està interioritzada, assumida per la comunitat portadora, per mitjà de complexos aprenentatges, transmissions i experiències que s'han donat al llarg del temps. Evidentment, i encara que les festes de Cullera formen part de les biografies individuals, no estem davant d'un patrimoni dels individus, sinó que està compartit per tota la comunitat portadora. Les festes són l'adhesiu que unifica en un sentir els veïns i les veïnes de Cullera, i així és com es veu reforçada la tan necessitada identitat col·lectiva. Hem descrit també els processos que es realitzen amb el fi de generar canals de transmissió, i així ho tornem a reforçar, per a la qual cosa defenem que les festes de Cullera estan transmises de generació en generació, fins i tot, generalment, des de la infància, ja que els més menuts i menudes són receptors d'aprenentatges i habilitats que els donaran les competències necessàries per a formar part dels col·lectius i saber sincronitzar-se hàbilment, però també emocionalment, amb la comunitat portadora. Són estos processos de transmissió els que legitimen el patrimoni i els que donen espai per a aplicar les pautes d'organització assumides i recreades, i dotar-les dels significats necessaris, sense que queden fossilitzades. La realitat de les festes de Cullera és una construcció, per tant, social, compartida i que forma part de la memòria col·lectiva, ja que remet a esdeveniments i emocions fonamentals de la vida comunitària, públicament consensuades. Els elements materials són també part d'esta història construïda comunitàriament. En estos descansen els significats i la informació de què depenen les vivències, els testimonis i els documents dels sentiments de la societat. Al llarg dels paràgrafs anteriors, hem vist com han evolucionat estes festes i els seus principals actes. I este és un bon argument per a defendre el present i futur de la festa, ja que, com que està viva i és dinàmica, evoluciona al ritme que evoluciona la societat, la comunitat portadora. Les pràctiques, que han experimentat canvis continus, han de continuar fent-se, sempre que siguen acceptades pels seus membres com a vàlides, amb la qual cosa s'eviten les pèrdues de simbologies i significats. Esta serà una de les raons de la supervivència en el futur, l'autoregulació, l'adaptació i la contextualització als temps presents.

Pero queremos argumentar en detalle los razonamientos que hemos encontrado adecuados para interpretar que esta fiesta puede ser declarada bien de interés cultural. En primer lugar, debemos subrayar una de sus principales características, puesto que el fenómeno social que hay detrás de la fiesta es de una relevancia importante. El tejido asociativo, que congrega buena parte de la población, responde a las vinculaciones asociativas y culturales extendidas por todo el territorio valenciano, estudiado en los últimos años, y que se puede ampliar en el estudio publicado por la Generalitat Valenciana, La participación cultural en la Comunidad Valenciana. Encuesta 2017, que elaboraron Antonio Ariño y Ramón Llopis. En segundo lugar, cabe destacar también el hecho de que este ritual festivo es un caso de patrimonio recuperado. Somos conocedores de que el patrimonio inmaterial puede experimentar pérdidas, intermitencias temporales o desapariciones totales o parciales. En el caso de Cullera, muchos de los elementos festivos, principalmente los no litúrgicos, han experimentado estas intermitencias, con la consiguiente pérdida en cada edición de las fiestas no realizadas. En las pasadas décadas, ha sido el tejido asociativo el que ha tomado las iniciativas para recuperar y revitalizar las manifestaciones más arraigadas en las fiestas, lo que ejemplifica cómo la sociedad es capaz de generar un discurso social para revalorizar los vestigios que permanecen del pasado (Revert, 2002). Las fiestas de Cullera son una herencia de la que los y las ciudadanas no están en condiciones de prescindir y quieren conservar y utilizar (Revert, 2002); por ello, se han hecho todos los esfuerzos necesarios para conseguir que la organización sea excelente, con el objetivo de mantenerla y desarrollarla dignamente. Esta organización tan coordinada hace que las entidades y sus miembros puedan considerarse los mejores garantes del patrimonio, los portadores y las portadoras de los conocimientos más arraigados a las emociones locales, que remiten a las biografías individuales y colectivas, al «yo» y al «nosotros».

Las Fiestas en Honor de la Mare de Déu del Castell, de Cullera son un elemento patrimonial transversal para toda la población, puesto que están totalmente interiorizadas como propias y singulares, forman parte de la identidad individual y colectiva que mencionábamos hace poco y están interconectadas con los ámbitos de la vida diaria común del pueblo. La celebración de las varias manifestaciones festivas no responde a ninguna puesta en escena, ni simulación, sino que está interiorizada, asumida por la comunidad portadora, por medio de complejos aprendizajes, transmisiones y experiencias que se han dado a lo largo del tiempo. Evidentemente, y aunque las fiestas de Cullera forman parte de las biografías individuales, no estamos ante un patrimonio de los individuos, sino que está compartido por toda la comunidad portadora. Las fiestas son el adhesivo que unifica en un sentir a los vecinos y las vecinas de Cullera, y así es como se ve reforzada la tan necesitada identidad colectiva. Hemos descrito también los procesos que se realizan con el fin de generar canales de transmisión, y así lo volvemos a reforzar, para lo que defendemos que las fiestas de Cullera están transmitidas de generación en generación, incluso, generalmente, desde la infancia, ya que los más pequeños y pequeñas son receptores de aprendizajes y habilidades que les darán las competencias necesarias para formar parte de los colectivos y saber sincronizarse hábilmente, pero también emocionalmente, con la comunidad portadora. Son estos procesos de transmisión los que legitiman el patrimonio y los que dan espacio para aplicar las pautes de organización asumidas y recreadas, y dotarlas de los significados necesarios, sin que queden fosilizadas. La realidad de las fiestas de Cullera es una construcción, por lo tanto, social, compartida y que forma parte de la memoria colectiva, puesto que remite a acontecimientos y emociones fundamentales de la vida comunitaria, públicamente consensuadas. Los elementos materiales son también parte de esta historia construida comunitariamente. En estos descansan los significados y la información de los que dependen las vivencias, los testigos y los documentos de los sentimientos de la sociedad. A lo largo de los párrafos anteriores, hemos visto cómo han evolucionado estas fiestas y sus principales actos. Y este es un buen argumento para defender el presente y el futuro de la fiesta, ya que, como está viva y es dinámica, evoluciona al ritmo que evoluciona la sociedad, la comunidad portadora. Las prácticas, que han experimentado cambios continuos, deben continuar llevándose a cabo, siempre que sean aceptadas por sus miembros como válidas, con lo cual se evitan las pérdidas de simbologías y significados. Esta será una de las razones de la supervivencia en el futuro, la autoregulación, la adaptación y la contextualización a los tiempos presentes.

Les festes de Cullera es donen en un marc espacial molt concret i en el moment de l'any determinat, recreat cíclicament. Just per això són singulars i simbòliques, ja que estan associades a l'inici de la primavera en un escenari divers, però concret, com és Cullera, la seua muntanya, la mar, el riu, la vila i els diferents barris. També els recorreguts dels diferents seguicis i esdeveniments formen el marc espacial que les dota de significat. No hi ha alternativa espacial per al desenvolupament dels esdeveniments clau d'estes festes. Sense l'existència del santuari al castell, les revoltes i el mercat no tindria significat el seguici i la presència d'elements com la tauleta. Sense l'existència del riu i la mar, no tindria sentit el patronatge que el poble mariner sent per la Mare de Déu, i per això perdria la significació el trasllat de la imatge en seguici al port i a la platja. És a dir, els espais, els recorreguts són un codi per a la població de Cullera, que interpreta el missatge vinculat a la celebració, els evoca les emocions. Per esta raó es diu que el patrimoni immaterial no admet còpia, no pot ser reproduït en altres condicions espacials ni temporals, i els significats no poden ser els mateixos, és a dir, perdria la seua especificitat, el seu valor simbòlic, i es convertiria una mera representació o espectacle.

I, com que té lloc en un espai i temps concret, i no pot reproduir-se fora d'este marc, diem que les festes de Cullera estan ritualitzades, ja que responen a unes formes ben protocolitzades, que segueixen un patró establert que admet transformacions (que, com hem argumentat, sempre han de ser acceptades per la comunitat, i, per tant, no canvien els significats). Tot este seguit de funcions, processos, elements que tenen el seu moment dins dels seguicis, actes, esdeveniments, conformen un ritual que les persones esperen, com a símbol d'unió i pas del temps comunitari, i que respon a les sensacions i emocions que s'esperen recrear any rere any.

Estes sensacions i emocions derivades conformen un paradís sensorial, una experiència vivencial que queda en suspens quan el temps festiu acaba i es comença a esperar el cicle següent. Les robes, els elements, les ferramentes, les imatges, etc., cobren sentit quan s'hi suma el que és intangible i forma part del ritual esperat. Els sentits es veuen estimulats i s'activen per aquelles formes, olors, sabors, etc., associats als dies festius i fan que les persones experimenten a través del seu cos el que s'ha posat en pràctica durant els rituals. Com hem assenyalat abans, este patrimoni és vulnerable, i, havent reconegut els perills que comporta, estem assumint també la necessitat d'un marc protector com és el de ser declarat com a bé d'interès cultural.

Per a concloure, és important destacar que la importància d'este reconeixement de BIC(I) respon a la realitat que els valors d'una expressió festiva comunitària residixen en esta, però també en els ulls i sentits de qui la percep i l'aprecia (Furió, 2017). Els valors que conformen la senya d'identitat de cullerans i culleranes determinen l'interès públic per salvaguardar les seues festes (Jerez, 2017), que són reconegudes amb un valor afegit, una mirada sensible que li aporta una reivindicació a través d'un procés de patrimonialització com és este.

La mobilització social i participació de la comunitat portadora en els processos festius i també en els treballs realitzats perquè la Festa de la Mare de Déu del Castell siga reconeguda com a BIC demostra, una vegada més, la importància del patrimoni per a vertebrar la identitat del poble, de treballar per a ells mateixos i per als altres (Santamarina, 2017), amb l'objectiu de fomentar els nexes comunitaris i atorgar a les mateixes expressions culturals el valor necessari. Un valor a vegades afegit, que és vist i concebut des de la mateixa comunitat portadora, i també des de l'exterior, i que, sense cap dubte, augmenta l'interès i no és més que la mirada necessària per a fer valdre el que dona sentit a la vida en comunitat, el que dona sentit a la convivència.

Las fiestas de Cullera se dan en un marco espacial muy concreto y en el momento del año determinado, recreado cíclicamente. Justo por eso son singulares y simbólicas al estar asociadas al inicio de la primavera en un escenario diverso, pero concreto, como es Cullera, su montaña, el mar, el río, la villa y los diferentes barrios. También los recorridos de los diferentes séquitos y acontecimientos forman el marco espacial que las dota de significado. No hay alternativa espacial para el desarrollo de los acontecimientos clave de estas fiestas. Sin la existencia del santuario en el castillo, las curvas y el mercado no tendría significado el séquito y la presencia de elementos como la tauleta. Sin la existencia del río y el mar, no tendría sentido el patronazgo que el pueblo marineramente siente por la Mare de Déu, y por eso perdería la significación el traslado de la imagen en séquito al puerto y a la playa. Es decir, los espacios, los recorridos son un código para la población de Cullera, que interpreta el mensaje vinculado a la celebración, les evocan las emociones. Por esta razón, se dice que el patrimonio inmaterial no admite copia, no puede ser reproducido en otras condiciones espaciales ni temporales, y los significados no pueden ser los mismos, es decir, perdería su especificidad, su valor simbólico, y se convertiría una mera representación o espectáculo.

Y, como tiene lugar en un espacio y tiempo concreto, y no puede reproducirse fuera de este marco, decimos que las fiestas de Cullera están ritualizadas, porque responden a unas formas muy protocolizadas, que siguen un patrón establecido que admite transformaciones (que, como hemos argumentado, siempre deben ser aceptadas por la comunidad, y, por lo tanto, no cambian los significados). Toda esta serie de funciones, procesos, elementos que tienen su momento dentro de los séquitos, los actos, los acontecimientos, conforman un ritual que las personas esperan, como símbolo de unión y del tiempo comunitario, y que responde a las sensaciones y las emociones que se esperan recrear año tras año.

Estas sensaciones y emociones derivadas conforman un paraíso sensorial, una experiencia vivencial que queda en suspenso cuando el tiempo festivo acaba y se empieza a esperar el ciclo siguiente. Las ropas, los elementos, las herramientas, las imágenes, etc., cobran sentido cuando se suma lo que es intangible y forma parte del ritual esperado. Los sentidos se ven estimulados y se activan por aquellas formas, olores, sabores, etc., asociados a los días festivos y hacen que las personas experimenten a través de su cuerpo lo que se ha puesto en práctica durante los rituales. Como hemos señalado antes, este patrimonio es vulnerable, y, habiendo reconocido los peligros que comporta, estamos asumiendo también la necesidad de un marco protector como es el de ser declarado bien de interés cultural.

Para concluir, es importante destacar que la importancia de este reconocimiento de BIC(I) responde a la realidad de que los valores de una expresión festiva comunitaria residen en esta, pero también en los ojos y los sentidos de quien la percibe y la aprecia (Furió, 2017). Los valores que conforman la senya de identidad de los y las cullerenses determinan el interés público para salvaguardar sus fiestas (Jerez, 2017), que son reconocidas con un valor añadido, una mirada sensible que les aporta una reivindicación a través de un proceso de patrimonialización como es este.

La movilización social y participación de la comunidad portadora en los procesos festivos y también en los trabajos realizados para que la Fiesta de la Mare de Déu del Castell sea reconocida como BIC demuestra, una vez más, la importancia del patrimonio para vertebrar la identidad del pueblo, de trabajar para ellos mismos y para los otros (Santamarina, 2017), con el objetivo de fomentar los nexos comunitarios y otorgar a las mismas expresiones culturales el valor necesario. Un valor a veces añadido, que es visto y concebido desde la misma comunidad portadora, y también desde el exterior, y que, sin lugar a dudas, aumenta el interés y no es más que la mirada necesaria para hacer valer lo que da sentido a la vida en comunidad, lo que da sentido a la convivencia.